

MALMÖ HÖGSKOLA

Hälsa och samhälle

Psykisk ohälsa i skolan – Ett kuratorsperspektiv

Rebecka Friberg

Handledare: Margareta Cederberg

Examensarbete avancerad nivå, 30 hp
Magisteruppsats (SA671B)
Socionomprogrammet, termin 7
HT 2013

Malmö högskola
Hälsa och samhälle
205 06 Malmö

Mental illness in school – A counselors perspective

Rebecka Friberg

Friberg, Rebecka. Psykisk ohälsa i skolan - Ett kuratorsperspektiv/ Mental illness in school – A counselors perspective. *Examensarbete avancerad nivå, 30 hp. Magisteruppsats (SA671B)*. Malmö högskola: Hälsa och samhälle, Institutionen för socialt arbete, HT 2013.

The purpose of the study is to examine school counselors work with students (13-15 years of age) who are struggling with mental illness. Focus on mental illness is discussed in a school context. From the school counselors perspective questions like, what kind of working methods are they using and, how they collaborate are examined. The research design is based on a qualitative approach, with ten semi-structured interviews with ten different informants who work as a counsellor at 10 different schools around Skåne. The theories that highlights and are used for analyzing the empirical material are the ecological systems theory (also called development in context or human ecology theory), social facts theory, network theory and network and exchange theory. The theories overall highlights the importance of knowledge what causes the mental illness and the importance of collaboration between different authorities. Results in the study shows that, from the counselors experience, mental illness is increasing among younger students and is often related to stress caused by different factors within the school. The study show a pattern that the counselors work with the same type of counselling methods. Some of them also mentions new types of technique in their work with the children such as DISA and COOL kids. Another pattern is that the counselors highlights the importance of collaboration, both within school but also with other authorities. A pattern is also that the school counselors find that the collaboration is difficult and that other authorities do not always want to collaborate, authorities like the social services and the child psychiatry. This is a very serious problem knowing that the mental illness is increasing. Another pattern in the study is that the counselors point out that they need more time to support the students, and more understanding from politicians about their work of helping the student in the school.

Key words: Collaboration, counselling methods, counselor, mental illness, school, risk and guardian factors in school, student welfare.

Innehållsförteckning

Förord	6
1. Inledning	8
1.1 Skolkuratoren	9
1.2 Problemformulering	10
1.2.1 Psykisk ohälsa i skolan	10
1.2.2 Ökad psykisk ohälsa	11
1.2.3 Kamrater, skolan, rädsla/ oro och mobbing/kränkande behandling.....	13
1.2.4 Individen i en kontext.....	15
1.3 Den sociala problematikens kärna	15
1.4 Syfte.....	16
1.5 Frågeställningar	16
1.6 Avgränsningar	17
2. Tidigare forskning	17
2.1 Elevhälsan.....	17
2.2 Kurators arbetsmetoder.....	19
2.3 Samverkan med andra myndigheter	23
2.4 Sammanfattning	25
3. Teori.....	25
3.1 Utvecklingsekologi.....	26
3.2 Sociala fakta.....	27
3.3 Nätverksteori.....	29
3.4 Nätverksutbytesteori.....	29
3.5 Sammanfattning	30
4. Metod	31
4.1 Metodologi	31
4.1.1 Kvalitativ metod.....	32
4.1.2 Semistrukturerade intervjuer.....	32
4.2 Urval av informanter och genomförande	33
4.3 Analys	34

4.3.1	<i>I rollen som forskare</i>	34
4.3.2	<i>Validitet och reliabilitet</i>	35
4.4	Etiska aspekter	36
5.	Analys och Resultat	37
5.1	Kontakt med eleverna	37
5.1.1	<i>Kontakten med flickor och pojkar</i>	37
5.1.2	<i>Vetskapen om psykisk ohälsa genom andra aktörer</i>	38
5.1.3	<i>Elevkontakt i en vetenskaplig kontext</i>	38
5.2	Psykisk ohälsa utifrån ett genusperspektiv	39
5.2.1	<i>Stressfaktorer</i>	39
5.2.2	<i>Andra psykiska besvär</i>	40
5.2.3	<i>Orsaksfaktorer i skolan</i>	41
5.2.4	<i>Sociala medier</i>	42
5.2.5	<i>Sociala relationer</i>	44
5.2.6	<i>Ökning av psykisk ohälsa</i>	45
5.2.7	<i>Psykisk ohälsa i vetenskaplig kontext</i>	46
5.3	Metoder och arbetssätt	48
5.3.1	<i>Praktisk tillämpning</i>	48
5.3.2	<i>Motiverande samtal (MI)</i>	48
5.3.3	<i>Lösningsfokuserade samtal</i>	49
5.3.4	<i>Förebyggande insatser</i>	49
5.3.5	<i>KBT, DISA och COOL kids</i>	50
5.3.6	<i>Vuxenstöd</i>	51
5.3.7	<i>Optimalt kurativt arbete</i>	51
5.3.8	<i>Metoder och arbetssätt i vetenskaplig kontext</i>	52
5.4	Samverkan	53
5.4.1	<i>Samverkande aktörer</i>	53
5.4.2	<i>Positiva och negativa aspekter på samverkan</i>	54
5.4.3	<i>Samverkan med BUP och Socialtjänsten</i>	55
5.4.4	<i>Samverkan i vetenskaplig kontext</i>	57
5.5	Sammanfattning av studiens resultat	58

6. Sammanfattande slutdiskussion	59
7. Sammanfattning	65
8. Referenser	67
9. Bilagor.....	72
Bilaga 1 - Intervjuguide.....	72
Bilaga 2 - Tabellbilaga – BRIS rapporten 2013.....	74
Bilaga 3 – Bilaga för begreppsdefinition – DISA och COOL kids	75

Förord

Tanken bakom ämnesvalet till denna uppsats ligger mycket i mitt eget intresse och mina funderingar över varför den psykiska ohälsan bland ungdomar fortfarande ligger kvar på en relativt hög nivå. Det tas ofta upp i media, men även i den omgivning som man själv befinner sig i att många unga människor lider av psykisk ohälsa, och att det relativt ofta förekommer fall där den enskilde individen även tagit sitt eget liv. I samband med att man hör talas om dessa fakta, statistik och fall väcker det många frågor om hur hjälpinsatserna kan tänkas se ut i ett tidigare skede i ungdomens liv. Hur arbetar och uppmärksammar den personal som finns inom skolans värld dessa problem och hur arbetar framförallt kuratorn med dessa problem.

Uppsatsen består av sex kapitel som innefattar ett inledande kapitel med syfte, problemformulering samt frågeställningar. Uppsatsen fortskrider sedan i ett kapitel rörande tidigare forskning inom ämnesområdet, teori, metod, resultat/analys samt ett avslutande kapitel där en slutdiskussion, gällande framtaget material, förs. Uppsatsen har författats under HT 2013 och har ett diskuterande förhållningssätt inom området psykisk ohälsa i skolan och kurativt arbete.

Arbetet har varit väldigt intressant och lärorikt att genomföra och jag vill här även framföra ett stort tack till min handledare Margareta Cederberg, som har varit ett mycket stort stöd i författandet av detta arbete. Jag vill även passa på att tacka mina föräldrar, utan deras stöd och hjälp hade jag inte varit där jag är idag. Denna uppsats är tillägnad dem.

Rebecka Friberg
Socionomprogrammet, HT 2013
Malmö Högskola

”Men den allmänna känslan är att ungdomar inte mår så bra. Och då är det inte bara min känsla utan även vad jag hör av kollegor runt omkring” (Informant 7).

1. Inledning

Alla unga människor går någon gång i livet igenom någon form av utvecklingskris och får en upplevelse som på ett eller annat sätt framkallar obehag och psykisk smärta. Om denna utvecklingskris skapar ett bestående psykisk problem beror dels på vilka individuella egenskaper som den unge själv har, men även vilka skyddsfaktorer och riskfaktorer som omgärdar den unge i den miljö som han eller hon befinner sig i (Thullberg, Wigzell & Ågren 2004: 29).

Skolan kan i sammanhanget både utgöra en riskfaktor, men även skyddsfaktor. De skyddande faktorerna, som i skolan kan finnas för eleven, är att det finns goda relationer till lärare och kamrater. Vissa elever, som redan mår dåligt psykisk, är extra känsliga för om relationerna i skolan inte är väl fungerande. Problemen kan då framhävas ännu mera tydligt när dåliga relationer till kamrater skapas. De problem som eleven redan har kan på sådant vis förvärras och göra det ännu mera svårt för eleven att anpassa sig (Cederberg 2012: 39). Ytterligare riskfaktorer i skolan är icke fungerande stödinsatser, låga förväntningar hos omgivningen, men även hos eleven själv (SOU 2010:95: 41). Skolan har såtillvida en betydande roll att tidigt identifiera en problematik. Det finns många olika alternativ för hur skolan kan arbeta främjande med en positiv utveckling för den enskilde eleven. Det är därför viktigt att försöka identifiera vilka skyddande faktorer som finns i skolan, förutom en god relation till lärarna och en väl fungerande relation till kamrater (SOU 2010:64: 103). Det som kan nämnas överlag som en skyddande faktor i skolans miljö är att det finns bra relation och att det finns en förståelse, till exempel i skolarbetet. Ytterligare kan som skyddande faktorer i skolan nämnas; positiva förväntningar, stimulans, lärare som inte ger upp, lärare som bryr sig om en elevs välbefinnande, goda skolresultat, ett bra socialt klimat och att det finns en trygghet (SOU 2010:64: 105). Det som dock kan konstateras är att det kan finnas olika bakomliggande riskfaktorer till den unges psykiska ohälsa. De olika risk- och skyddsfaktorerna som finns har i de flesta fall även en betydande inverkan på elevens skolprestation och måste då bearbetas i ett tidigt stadie (Socialstyrelsen – Social rapport 2010: 229).

Den psykiska ohälsan bland unga kan ta sig uttryck på många olika sätt. Ohälsan bland pojkar och flickor kan skilja sig åt när det gäller uttryckssätt. En del studier har, enligt Thullberg, Wigzell & Ågren (2004: 29), visat att pojkar har en ökad risk att skapa utåtriktade beteendevikelser som till exempelvis att det skapar bråk. Det uttryckssätt som är vanliga bland flickor är att de har en tendens att bli mer inåtvända. Flickorna har en ökad risk för att utveckla psykosomatiska symptom, som exempelvis ångest och depression. Forskning har visat att det är den totala tillgången till skyddsfaktorer och den bristande frånvaron av riskfaktorer som i kombination med den enskildes egen motståndskraft som har en högst avgörande betydelse för hur ungdomens egen psykisk ohälsa utvecklas och formas. Då den unga i sammanhanget kan vara i behov av olika insatser samtidigt är det viktigt, som nämnts ovan, att en samverkan mellan de olika parterna äger rum (a.a.: 48).

Då diskussion, gällande psykisk ohälsa bland ungdomar förs, kan det sällan dras några enkla eller förenklade slutsatser om varför den enskilde personen har kommit att utveckla psykisk ohälsa. Det kan finnas många olika tänkbara förklaringar till varför en sådan utveckling har skett. Ett par olika tänkbara riskfaktorer och skyddsfaktorer kan diskuteras och skolans betydelse har lyfts fram i texten ovan. Familjen har en mycket viktig roll som skyddsfaktor, för att en ungdom inte ska utveckla en psykisk ohälsa. De pekar då bland annat på föräldraegenskaper och familjeförhållanden. Utöver ett stabilt familjeförhållande visar även forskning på vikten av att det finns andra stödjande och engagerade vuxna utanför familjen. Dessa utomstående är även, i sammanhanget, en potentiellt viktig skyddsfaktor för ungdomen (a.a.: 33; SOU 2010:95: 40-42).

Ovan har en kortare diskussion förts gällande vilka potentiella skyddsfaktorer som är viktiga för att den unge inte ska utveckla en psykisk ohälsa. Det finns dock även ett par riskfaktorer förutom vad som ovan nämns om skolan, som kan vara tänkbara bakomliggande orsaker till varför unga människor utvecklar psykisk ohälsa. Långvariga psykiska påfrestningar och ett antal upprepade negativa handlingar i den unges liv kan skapa en ökad och potentiell risk för utveckling av psykisk ohälsa. Sådana negativa handlingar, kan till exempel, vara att föräldrarna har ekonomiska problem, arbetslöshet, interna familjekonflikter och så vidare. Ytterligare tänkbara negativa handlingar kan vara att föräldrarna lider av någon form av missbruk, är psykiskt sjuk och att det överlag kan tänkas finnas någon socioekonomisk utsatthet inom familjen (SOU 2010:64: 104). Även problematik som misshandel, allvarliga sjukdomar, mobbing eller ett svagt socialt nätverk kan vara potentiella bakomliggande orsaker till utveckling av en psykisk ohälsa. I kontrast till detta kan till exempel bra relationer till vänner samt föräldrar och en god inställning till skolan, istället fungera som tänkbara skyddsfaktorer (Thullberg, Wigzell & Ågren 2004: 33-34).

1.1 Skolkuratoren

Kurators roll i skolan kan ytterligare, utifrån diskussionen ovan, ses som en skyddande faktor för elever som mår dåligt. Kuratorerna arbetar, inom skolans ram, med att kartlägga den skolsociala miljön bland enskilda elever i skolan. Kuratorn har, enligt Thullberg, Wigzell & Ågren (2004: 42), många olika arbetsuppgifter i arbetet med eleven. Det kan bland annat vara flerpartssamtal med elever, stöd- och behandlingssamtal med de enskilda eleverna, arbete med elever i grupper/ gruppsamtal, konsultation och krishantering (D- Wester 2005: 14). Inom elevhälsan är, utöver skolkuratoren, även skolläkare och skolsköterska verksamma i arbetet med ungdomarna. Deras uppgift är att följa elevens utveckling samt att bibehålla och förbättra den enskilde elevens fysiska och psykiska ohälsa. Mycket av det arbete som bedrivs inom ramen för elevhälsan innebär kontinuerlig elevkontakt med de elever som lider av psykiska och sociala problem. I arbetet med psykisk ohälsa är det därför, enligt Thullberg, Wigzell & Ågren (2004: 42), av vikt att det finns en väl fungerande samverkan mellan bland annat lärare, föräldrar, övrig elevvård, socialtjänst samt barn- och ungdomspsykiatri.

1.2 Problemformulering

”Psykisk ohälsa hos unga ligger kvar på en hög nivå. Skollagen från 2011 är tydlig med att alla elever ska ha tillgång till kurator, men enligt en ny undersökning från Akademikerförbundet SSR hinner inte skolkuratorerna med. Akuta insatser mot den psykiska ohälsan tar alltför mycket tid. Samtidigt visar forskning att skolan i sig gynnar ångest- och oros känslor” (Karlsson 2013: 7).

Detta arbete handlar om psykisk ohälsa i skolan och hur skolkuratorerna arbetar med ungdomar. I arbetet uppfattas hälsa/ ohälsa som utvecklingsprocesser och är därmed påverkbara. Elever i skolan kan således uppvisa olika grader och symptom på psykisk ohälsa. Tecken på psykisk ohälsa kan vara låg självkänsla, skuld känslor, koncentrationssvårigheter, trötthet, minskad psykisk energi, psykosomatiska hämningar, sömnproblem, aptitpåverkan och risk för dödstankar och självmordstankar (Von Knorring & Kristiansson 1995: 36-37).

1.2.1 Psykisk ohälsa i skolan

Definitionen av psykiska ohälsa kan förklaras genom att peka på att det handlar om psykiska symptom som skapar ett subjektivt lidande, men som ändå inte kan förklaras genom en psykiatrisk diagnos. Några vanligt förekommande hälsobesvär i skolan är stress, oro och ångest. Mycket visar att dessa psykiska besvär är starkt kopplade till sociala relationer och krav (Cederberg 2012:34). En distinktion kan göras till psykisk sjukdom som mer pekar på exempelvis traumatiserande sjukdomar eller till exempel schizofreni (Cederberg 2012:34). Ungdomar som utsätts för exempelvis mobbning i skolan kan känna en oro och ångest över att träffa förövarna i skolan (Lindberg 2007:37). I samband med att de unga utvecklas från att vara barn till att bli unga vuxna finns det en del olika problem för den enskilde att hantera allt från kroppsliga, mentala men även sociala förändringar. Detta kan i sig vara en arbetsam situation att hantera i kombination med krav och framtidsförväntningar inför vuxenlivet. De mentala och psykologiska aspekterna tilldrar sig inom ett socialt system som indirekt påverkar den enskilde och dennes förväntningar på sig själv. Även detta kan vara psykiskt påfrestande (Rosén 1995: 81). Utöver den mer markanta omställningen från barn till ung vuxen och de emotionella konsekvenser som uppstår, kan även faktorer i skolan och övriga otrygga förhållanden vara bakomliggande orsaker till den fortsatt höga psykiska ohälsan. Flickors psykiska ohälsa brukar ofta ta sig uttryck i ångest, nedstämdhet och andra psykosomatiska besvär. Även pojkar kan ha dessa typer av besvär men de kan också reagera genom att bli mer aggressiva och mer utåtagerande. Den potentiella risk som finns med dessa psykiska besvär är att de i kombination med andra yttre påfrestande levnadsförhållanden med tiden kan medföra att ungdomarna får dödstankar och dödsönskningar (Rydélius 1995: 53).

Den ökade stressen bland tjejer är i stora drag kopplad till kraven gällande bra betyg samt de inre krav som tjejerna ställer på sig själva. Den psykiska ohälsan som finns bland de unga idag är kopplad till faktorer som koncentrationssvårigheter, men även motivation samt ambitionsnivån. Detta är även viktiga faktorer att ta hänsyn till som i väldigt hög grad påverkar skolarbetet (Cederberg 2012:35). Stressen som skapas bland den unga är definitionsmässigt något som skapas då det finns påfrestringar som den unge

själv känner att det är svårt att hantera. Påfrestningarna kan i sin tur vara skapade av både den unges egna inre eller yttre faktorer (Ekstedt, Ritzau, Aldrin, Ahx, Ericsson, Ohlsson, Sigurgeirsdóttir 2013: 30). Den ökade stressen bland ungdomar idag kan förklaras med att många av eleverna lägger ner väldigt mycket tid på sitt skolarbete, och när all denna energi sedan inte ger det önskade resultatet som den unge har hoppats på skapas det en oönskad stress och en ökad psykisk ohälsa (Ekstedt, Ritzau, Aldrin, Ahx, Ericsson, Ohlsson, Sigurgeirsdóttir 2013: 35). Denna ökade psykiska ohälsa som skapas genom krav och skolarbete är viktigt att begrunda då skolarbetet skapar mental ohälsa parallellt med att det blir svårt för den unge att klara av skolan om det finns en psykiska ohälsa med i bilden (Ekstedt, Ritzau, Aldrin, Ahx, Ericsson, Ohlsson, Sigurgeirsdóttir 2013: 36). Ytterligare en annan viktig faktor kopplad till psykisk ohälsa och skola, är att skolmisslyckanden i det stora hela är kopplade till just skolan. Skolmisslyckandet grundar sig mycket i olika negativa orsaksfaktorer som kan uppstå i skolan. De olika negativa faktorer som då kan vara förklaringar till detta är konflikter med kamrater, eller låga förväntningar hos eleven själv. I detta arbete med dessa unga har kuratorerna, men även elevhälsan en viktig roll. I detta arbete är samverkan internt, men även externt i skolan mycket viktigt. Vikten ligger mycket i att samverkan internt i elevhälsan fungerar, men även att samverkan med mentorer, lärare samt rektorerna fungerar på ett tillfredsställande sätt (Cederberg 2012:36).

Det sociala problem som jag upplever med ungdomar med psykisk ohälsa är, att ungdomar på grund av olika problem utvecklar en ohälsa. Ohälsan kan i sin tur utvecklas både hemma, men även i skolan. Faktorer som oro, ångest och depression är alla faktorer som kan ha skolan som bakomliggande orsak. Nedan förs en diskussion gällande den sociala problematiken och fenomenet ökad psykisk ohälsa i skolan. Först kommer en allmän diskussion gällande den ökade psykiska ohälsan att föras, för att därefter diskutera de fyra vanligast förekommande kontaktområdena som ungdomar tar med BRIS. De är bland annat rädsla/oro, kamrater, skolan och mobbing/kränkande behandling.

1.2.2 Ökad psykisk ohälsa

Enligt Thullberg, Wigzell & Ågren och LUNK rapporten (2013) har det kunnat konstateras att psykisk ohälsa har ökat under de senaste åren. Det finns mycket som pekar på att barns och ungdomars psykiska hälsa försämras. Det är i barnets unga år som grunden läggs för hur den psykiska hälsan kommer att utvecklas under senare delar av den unges liv (Thullberg, Wigzell & Ågren 2004: 17). Under de senaste åren har ett flertal tecken uppdagats som bekräftar bilden av att den psykiska ohälsan bland ungdomar har försämrats med åren. Några tecken är bland annat ökad stress bland ungdomarna, ökad oro och ångest och även ökad depression. Det finns många unga idag som känner en ökad oro och ångest, och andelen ungdomar med långvariga psykiska besvär har också ökat med åren (Thullberg, Wigzell & Ågren 2004: 31).

I BRIS, Barnens Rätt I Samhället, rapport från 2013 presenteras bland annat i tabellbilagan att antalet ungdomar som kontaktat dem under 2012 har ökat med 15 procent sedan år 2011. Detta kan tyda på att den psykiska ohälsan ökat. Några av de högre rankade kontaktområdena som noterades, var gällande frågor om kamrater, skolan, rädsla/oro, mobbing/kränkande behandling (Tabell 1). Av

de ungdomar som kontaktade BRIS under 2012, var snittåldern 14,1 år för kontakterna med flickorna och 14,0 år för kontakterna med pojkarna (Tabellbilaga 1:2). Av det totala antalet ungdomar som hörde av sig var 81 procent av kontakterna med flickor och 18 procent var kontakten med pojkar. Vid jämförelse med år 2011 var procentandelen något mindre, 78 procent var kontakten med flickor och 20 procent med pojkar (Tabellbilaga 1:1) (Internet 1).

	2012	2012	2011	2011
<i>Kontaktområde</i>	<i>Antal</i>	<i>Andel</i>	<i>Antal</i>	<i>Andel</i>
Kamrater	9 351	33 %	9 040	35 %
Skolan	7 958	28 %	7 517	29 %
Rädsla/ oro	7 332	26 %	6 265	24 %
Mobbing/kränkande behandling	5 543	19 %	5 093	20 %

Tabell 1: Kontaktområden - Några av de mer framstående ämnena som ungdomarna tar kontakt om, räknat i procent. Siffror tagna från BRIS-rapporten 2013. (De kontakter som tas med BRIS kan i många fall beröra fler än ett område, och totalt överstiger de olika kontaktområdena 100 procent) Tabellbilaga (Rapport 1, s.4).

På mindre än 10 år har det skett en markant ökning gällande ungdomar och barns kontakt med BRIS. Den totala siffran 2003 låg på 25.944 medan det år 2012 hade stigit till 75.225 kontakter tagna av barn och ungdomar. Detta är en skillnad på 49.281 (Tabellbilaga 1:3). Detta innebär att nästan 3 gånger fler barn och ungdomar har sökt kontakt med BRIS år 2012 än 2003. Av detta kan det göras olika tolkningar om varför barn- och ungas kontakt med BRIS har ökat. Ett antagande kan vara att den psykiska ohälsan bland barn och ungdomar har ökat markant de senaste åren och att en kontakt med andra vuxna i ett annat sammanhang har behövt tas, vuxna som de inte har någon anknytning till såsom lärare i skolan eller de egna föräldrarna. Den ökade kontakten med BRIS kan givetvis även innebära att BRIS som organisation har blivit mer välkänd som kontaktverksamhet, men den ökade kontakten kan dock antas ha mer att göra med att det den psykiska ohälsan övertid ändå har ökat markant, vilket visades i den tidigare refererade LUNK-rapporten (2013). I en studie som BRIS genomfört 2012 väljer de att definiera psykisk ohälsa enligt följande:

”Med begreppet psykisk ohälsa menar BRIS subjektivt upplevda, självrapporterade besvär som inte kan anses tillhöra den normala tonårsutvecklingen. Besvären utgör ett bestående tillstånd som kvarstår en längre tid. Psykisk ohälsa kan leda till psykisk sjukdom men är inte liktydigt med psykisk sjukdom. Emellertid återfinns i BRIS kontakter som kategoriserats som psykisk ohälsa även kontakter om psykisk sjukdom, men då BRIS inte kan ställa diagnoser kan kontakterna inte kategoriseras som psykisk sjukdom” (Rapport 2, s.15).

1.2.3 Kamrater, skolan, rädsla/ oro och mobbing/kränkande behandling

För att återkoppla till tabell 1 som presenteras ovan, kommer nedan de fyra kontaktområdena (kamrater, skolan, rädsla/oro och mobbing/kränkande behandling) att diskuteras och betydelsen av de olika områdena i den unges utveckling av en psykisk ohälsa att diskuteras. Den ökning av antalet kontakter som barn och ungdomar tar med BRIS, skulle eventuellt kunna bekräfta den bild som Karlsson lyfter fram i citatet ovan.

I det inledande stadiet av ungdomstiden är den unge mer barn än vad han eller hon är vuxen. Detta är dock något som gradvis förändras under denna period och som slutligen medför att den unge är mer vuxen än barn. Detta är en period som kan vara komplex för både den unge själv, men även för dennes omgivning (Erling & Hwang 2001:22). Många av de förändringar som är förknippade med utvecklingen från barn till ungdom är starkt kopplade till deras egna sociala relationer. Dessa relationer är bland annat till den egna familjen och till kamrater. Relationer till vänner och jämnåriga får en mer betydande roll under ungdomstiden jämfört med hur det var i yngre år (Erling & Hwang 2001:21). Därför är skolan som organisation intressant, då skolan är en plats för ungdomarna att skapa kommunikationsmöjligheter och om de inte ges denna möjlighet kan en psykisk ohälsa och självdestruktivitet utvecklas.

Skolan har som mål att arbeta med att skapa goda sociala relationer både mellan eleverna men även mellan elev och lärare. Skolan har även till uppgift att se till så att alla elever och grupper blir socialt inkluderade. Utifrån både ovanstående faktorer som kamraters betydelse för den psykiska hälsan samt faktorer som mobbing och kränkande behandling, är detta inslag som genomsyrar skolans dagliga verksamhet. Inom skolans ramar skapas det interna roller och maktförhållanden mellan eleverna. Maktförhållandena skapar i sin tur ett större inflytande och utrymme för vissa elever att kunna bestämma vem som får lov att inkluderas samt vem av eleverna i klassen som ska exkluderas (Imsen 2006: 171). Detta medför i sin tur, i likhet med vad som presenteras nedan, att det skapas en oro för vissa elever att komma till skolan och att det föder mobbing som skapar en rädsla för vissa elever att komma till skolan. Rädslan och oron kan hos ungdomarna givetvis ha olika bakomliggande faktorer och ett entydigt svar kan inte ges. Mycket av det som idag kan vara en tänkbar bakomliggande och undertryckande förklaring till att många unga idag känner en ökad oro samt ångest i skolan är att det ställs allt högre krav på betyg och omdömen över hur bra den enskilde eleven presterar. Nya forskningsresultat visar att skolan indirekt skapar dessa känslor av oro och ångest. Tydliga resultat visar att skolan indirekt gynnar en mer ångestdrivande personlighet hos eleven. Det har visat sig att flickor i skolan har en större rädsla över att misslyckas jämfört med pojkarna. Denna forskning har bland annat tagits fram av Pia Rosander, universitetslektor i psykologi vid Lunds universitet (Karlsson 2013: 7), (Rosander 2012).

Mobbing/ kränkande behandling - ”Jag tror att det var för att jag inte sa ifrån. Som tonåring tar man snabbt på sig skulden själv och tänker att om jag bara blir som dom andra, så ordnar det sig nog. Man berättar inget: Det här ska jag fixa på egen hand” - (Nilsson 2007: 13).

Mobbing och kränkande behandling är två begrepp som kan definieras och ingå inom samma beskrivningsram. Inom begreppet ”annan kränkande behandling” lyfts det bland annat mobbing fram. Ordet i fråga lyfter fram begreppsförklaringar som att kränkningarna är en rad företeelser, utan diskriminerande inslag. Det som istället lyfts fram är att dessa uppträdanden är starkt sammankopplade till trakasserier. Några exempel på sådana typer av kränkande behandling, är bland annat mobbing och psykiska kränkningar, som till exempel att en elev blir utfrysad av andra elever (Rimsten 2006: 78-79). Begreppsdefinitionen på mobbing är bland annat att en individ utsätts för ett antal upprepade negativa handlingar, där andra elever tillfogar denne elev medvetet och avsiktlig skada och obehag (Rimsten 2006: 79). När det gäller trakasserier är det av vikt att understryka att det alltid är eleven själv som kan göra bedömningen om han eller hon har blivit trakasserad, kränkt eller utsatt för mobbing. Kränkningar kan bland annat göras utifrån den enskildes sexuella läggning, etnicitet eller andra liknande och tänkbara bakomliggande faktorer som kan finnas inom ramen för mobbing och kränkande behandling. Trakasserier är i sig något som tar sig uttryck i både verbalt och icke verbalt beteende samt i bemötande. De bakomliggande faktorerna ligger dock alltid i att den enskilde blir missgynnad genom skada eller obehag (Rimsten 2006: 76-77).

Inom ramen för skollagen har det bland annat utformats en del lagar med inriktning mot hur målet för arbetet med de kränkande behandlingarna i skolan ska vara utformat. I skollagen 6 kap 6§ har detta särskilt lyfts fram och formulerats enligt följande:

”Huvudmannen ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever. Närmare föreskrifter om detta finns i 7 och 8 §§” (Skollag, 6 Kap 6§)

Skollagen lyfter vidare, inom samma kapitel, fram att skolan har en skyldighet att så långt det går försöka förebygga och förhindra alla former av kränkande behandling. Detta har inflikats i skollagen 6 kap 7§ där huvudmannens ansvar betonas så att:

”Huvudmannen ska se till att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling” (Skollag, 6 Kap 7§)

Hur de kränkande behandlingarna i skolan ska åtgärdas kan givetvis ta sig uttryck på olika sätt beroende på skola, men inom ramen för skollagen lyfts också fram att det krävs en plan för att kunna komma till rätta med de kränkande behandlingarna. Lagstiftaren har också pekat på betydelsen av att vidta åtgärder och understryker detta i skollagen 6 kap 8§, genom att reglera huvudmannens ansvar enligt nedan:

”Huvudmannen ska se till att det varje år upprättas en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever. Planen ska innehålla en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som avses att påbörjas eller genomföras under det

kommande året. En redogörelse för hur de planerade åtgärderna har genomförts ska tas in i efterföljande års plan” (Skollag, 6 Kap 8§)

1.2.4 Individen i en kontext

Det som är viktigt i förståelsen av psykisk ohälsa som ett socialt problem är att de psykiska besvär som uppstår är i sammanhangen kontextbundna. Skolmiljön har en mycket betydande roll för den psykiska hälsa som eleverna utvecklar genom orsaksfaktorer i skolan. Orsaksfaktorer är exempelvis kamrater, rädsla/oro, kränkningar och mobbing (Eriksson- Sjöo & Ekblad 2010: 40). Genom stöd, hjälp och förståelse kan kuratorerna skapa bättre förutsättningar för eleven att minska några av de psykiska besvär som den unge lider av (Eriksson- Sjöo & Ekblad 2010: 43). Miljön och kontexten där den unge befinner sig har med andra ord en mycket viktig betydelse för utvecklingen av hälsan. Hur den unge utvecklas psykiskt har mycket att göra med hur anknytningen ser ut med medmänniskor runt omkring, men även hur säkerheten och tryggheten ser ut och vilka roller samt relationer som finns i den miljö som eleven befinner sig i. Närsamhället, där den unge befinner sig, har en mycket stor betydelse för hur den psykiska hälsan hos den unge utvecklas (Eriksson- Sjöo 2012: 30). Då skolan är den miljö som den unge befinner sig i större delen av sin vakna tid, har skolan även en stor betydelse för förståelsen av ungdomars psykiska ohälsa.

1.3 Den sociala problematikens kärna

Utöver den mer markanta omställningen från barn till ung vuxen och de emotionella konsekvenser som uppstår, kan även faktorer i skolan och övriga otrygga förhållanden vara bakomliggande orsaker till den fortsatt höga psykiska ohälsan. Flickors psykiska ohälsa brukar ofta ta sig uttryck i ångest, nedstämdhet och andra psykosomatiska besvär. Pojkar kan även inneha dessa typer av besvär, men vissa kan också reagera genom att bli aggressiva och utåtagerande i sin aggressivitet. Den potentiella risk som finns med dessa psykiska besvär är att de, i kombination med andra yttre påfrestande levnadsförhållanden, med tiden kan medföra att den unge får dödstankar och dödsönskningar (Rydellius 1995: 53).

Ett socialt problem är någonting som kan vara objektivt, men för de aktörer som konstruerar sociala problem har det inte någon avgörande betydelse om problemen finns i verkligheten eller om de är mentala konstruktioner. De sociala problemen kan såtillvida vara både objektiva och mentalt konstruerade. Ett socialt problem är dock någonting som går att se och de är världsomfattande. De sociala problemen handlar om oss människor, som i hög omfattning kan bli sårade av rådande omständigheter (Loseke 2003:7). Det sociala problem som kan ses utifrån den psykiska ohälsan är att den kan utvecklas och bli ännu mer ansträngd om andra ytterligare och svårhanterliga faktorer finns inom den unges vardag. Det, i likhet med vad som nämns ovan, kan få så pass allvarliga följder att eleven får dödstankar och dödsönskningar. Den psykiska ohälsan är därför något som måste bearbetas på ett tidigare stadium i den unges liv. Därför är kuratorns arbete i skolan mycket viktigt, för att upptäcka problematiken innan det är försent så att inte problematiken utvecklas till dödstankar och dödsönskningar.

Många av de förändringar som är förknippade med utvecklingen från barn till ungdom är starkt kopplade till egna sociala relationer, bland annat till den egna

familjen och till vänner. Relationer till vänner och jämnåriga får en mer betydande roll under ungdomstiden, jämfört med hur det var i yngre år (Erling & Hwang 2001:21). Skolan är en plats för ungdomarna att skapa kommunikationsmöjligheter. Om dessa möjligheter inte ges kan en psykisk ohälsa och självdestruktivitet utvecklas.

Inom ramarna för skolan finns det många och tydliga tecken på att den psykiska ohälsan ökar. Därför är det väsentligt att redan på ett tidigt stadium i ungdomarnas liv identifiera och så långt det går hjälpa ungdomarna med det stöd som de kan tänkas vara i behov av. Ansvar hos personal i skolan är därför mycket stort, då vikten av att uppmärksamma tecken och signaler på psykisk ohälsa ska göras tidigt. Om dessa signaler bland ungdomarna i skolan skulle förbises kan eventuellt mer omfattande problem utvecklas (Thullberg, Wigzell & Ågren 2004: 43).

Det som utifrån detta synsätt är viktigt att utforska är hur kuratorernas arbete med dessa ungdomar ser ut. Utifrån att psykisk ohälsa bland ungdomar ligger kvar på en hög nivå, finns det ett stort socialt problem som jag menar är viktigt att bearbeta i ett tidigare skede. Om ungdomarna kan få hjälp tidigt kan detta innebära att de får bättre förutsättningar i livet och på så sätt inte riskera att utveckla en psykisk och destruktiv ohälsa. Då skolan är den plats där eleven och den unge befinner sig och spenderar mesta delen av sin vakna tid, har skolan som organisation valts med fokus på skolkuratorns arbete.

1.4 Syfte

Syftet med denna studie är att utifrån skolkuratorers perspektiv undersöka hur de arbetar i skolan för att hjälpa ungdomar i åldern 13-15 år, som lider av någon form av psykisk ohälsa.

1.5 Frågeställningar

För att uppfylla syftet kommer jag att utgå från följande frågeställningar:

1. Hur beskriver kuratorerna sitt arbete med ungdomar med psykisk ohälsa?
 - Vad menar kuratorerna är vanliga orsaker till ungdomars psykiska ohälsa?
 - Framgår det i kuratorns beskrivningar att de arbetar utifrån särskilda metoder?
 - Arbetar kuratorerna olika beroende på om det är flickor eller pojkar som de möter?
2. Samverkar kuratorerna med andra myndigheter och i vilka sammanhang och på vilket sätt?
 - Vilka positiva effekter upplever kuratorerna att det finns med samverkan mellan dem och andra myndigheter?
 - Upplever kuratorerna att det finns några konkreta svårigheter, i den samverkan som sker med andra myndigheter?
3. Framträder det mönster och skillnader i de intervjuade kuratorernas beskrivning av sitt arbete?

1.6 Avgränsningar

Arbetet kommer att avgränsas genom att studien bygger på att intervjua kuratorer som arbetar med ungdomar i åldrarna 13-15 år, det vill säga ungdomar som studerar på högstadienivå. Kuratorerna som ska intervjuas ska även arbeta i Skånes grundskolor, med kommunal huvudman. På så vis avgränsas studiens omfattning ytterligare.

För att kunna besvara mina frågeställningar har följande databaser och internetkällor använts: Libris, Summon, Avhandlingar.se, Socialstyrelsen.se, Skolverket.se och Google Scholar. Då forskningen syftar till att undersöka hur kuratorer i skolan arbetar för att hjälpa ungdomar i åldern 13-15 år, som lider av någon form av psykisk ohälsa, har följande sökord i databaser och internet använts: Skolkurator, Elevhälsan, Samverkan i skolan, Social worker in school/counselor, student health/welfare och cooperation/collaboration in school. Utifrån själva forskningsfrågan om kuratorernas arbete har enbart ett fåtal forskningsrapporter återfunnits.

2. Tidigare forskning

För att få en fördjupad förståelse inom ämnet kurativt arbete i skolan kommer nedan en genomgång av relevant kunskap inom ämnesområdet att presenteras. I avsnittet kommer därför både faktorer som metoder och samverkan med andra aktörer både internt på skolan och externt utanför skolan att diskuteras. Vid framtagandet av den tidigare forskningen om kuratorernas arbete har enbart ett fåtal forskningsrapporter inom detta område återfunnits. Detta kan tolkas som att det finns väldigt lite forskning om vad kuratorerna arbetar med och att det kanske egentligen kan ses som en relativt ensam yrkeskategori som arbetar på uppdrag av rektor. De databaser och internetkällor som använts i studien har redovisats ovan. Genom de olika databaserna och internetkällorna finns det egentligen inte mycket forskning om kuratorn och deras arbete. En iakttagelse som kan göras är att det egentligen är en ganska osynlig roll som kuratorerna har i skolan.

2.1 Elevhälsan

Elevhälsan i en skola kan bestå av skolsköterska, skolläkare, skolpsykolog, skolkurator och studie- och yrkesvägledare. Tanken bakom det arbete som elevhälsan bedriver är att det ska finnas en tillgänglighet, de ska finnas på plats i skolan som en tillgång för de elever eller andra interna samverkanspartners i skolan som behöver dem. Det som ska lyftas fram, gällande kuratorernas arbete, är att de arbetar på uppdrag av rektorerna, men även ibland av enskilda lärare (SOU 2010:95: 139).

Elevhälsan kan komma i kontakt med eleverna på olika sätt. Det kan vid tillfällen förekomma att föräldrar, en kompis eller att en elev själv kommer och tar kontakt. Elevhälsan kan även bli kontaktad av andra som till exempel av en lärare som kommer och informerar om att de är oroliga för en elev. I detta resonemang återspeglas igen vikten av elevhälsans tillgänglighet i skolan och att det är viktigt att de arbetar med mottagningstider och ”en öppen dörr”. När

sedan en kontakt har tagits med elevhälsan, till exempel då en lärare har kommit och anmält något, är det viktigt att elevhälsogruppen diskuterar ärendet som har anmälts och hur det ska hanteras (SOU 2010:95: 140).

Elevhälsan har en mycket viktig och betydande roll för att kunna möta de olika behov som eleven har. De olika aktörerna inom elevhälsan arbetar i team. I deras arbete med andra parter som lärarlag och mentorer krävs att det finns en väl fungerande samverkan. Elevhälsan har även en konsultativ roll till lärarna och mentorerna, men även till skolans rektor (Cederberg 2012: 36). Inom ramen för den nya skollagen, som trädde i kraft under 2011, lyfts elevhälsans roll fram och hur deras arbete ska bedrivas. I lagen uttrycks detta enligt följande:

”För eleverna i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas” (Skollag, 2 Kap 25 §)

”För medicinska, psykologiska och psykosociala insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Vidare ska det finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses” (Skollag, 2 Kap 25 §)

I likhet med vad som presenteras ovan, har elevhälsan och skolhälsovården en mycket viktig och avgörande roll för barn och ungdomar med psykiska ohälsa. Det är på dessa grunder som det är viktigt att aktörerna inom elevhälsan finns tillgängliga så att det kan skapas en regelbunden kontakt med eleven. Genom den regelbundna kontakten skapas det bättre förutsättningar för att kunna arbeta förebyggande utifrån väl fungerande metoder tillsammans med eleven (Tegnell & Hellgren 2010: 9). Tanken med den nya skollagen och skolhälsovårdens arbete är att skapa kontakter med eleverna och arbeta hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande och utforma insatser utefter dessa mål. Både på individnivå, men även på en mer generell nivå (Tegenfeldt & Hellgren 2009: 10).

Det är i den enskilda kommunen som utformningen av skolhälsovården och elevhälsan sker. Hur elevhälsovården ser ut kan variera från kommun till kommun och kuratorerna kan arbeta på mer än en skola och i mer än ett rektorsområde. Det är alltid rektorn i den skola som kuratorn befinner sig som är ansvarig chef och som delegerar arbetsuppgifter till kuratorn (Tegnell & Hellgren 2010: 13).

Elevhälsan har ett särskilt ansvar inom skolan, och det innebär bland annat att känna igen tecken på psykisk ohälsa i ett tidigt stadium och känna igen elevens behov av stöd. Några av de mer prioriterade arbetsområdena för elevhälsan är elevens behov av särskilt stöd, elevens fysiska och psykiska välmående, sociala förhållanden och livsrelaterade hälsorisker (Tegenfeldt & Hellgren 2009: 10).

Utifrån barnets bästa är det i elevhälsans arbete mycket viktigt att samverka både internt i skolan, men också externt med andra myndigheter, för att på kort sikt hitta en väl fungerande lösning och på lång sikt komma fram till en metod och insats som är bra för eleven. Det finns även en särskild skyldighet att samverka när det är barn som far illa eller riskerar att fara illa (a.a.: 11). Skyldigheten att samverka uttrycks i Förvaltningslagen på följande sätt:

”Varje myndighet skall lämna andra myndigheter hjälp inom ramen för den egna verksamheten” (6§, FL)

Enligt Tegenfeldt & Hellgren, så trots att det finns lagstöd för vikten av samverkan mellan dessa olika myndigheter kan det vid tillfällena dock vara svårt att få till en sådan samverkan. Det som då är viktigt är att det finns en väl fungerande samordning och en helhetssyn utifrån barnets och den unges behov. De viktigaste egenskaperna för att kunna få till en sådan samverkan som lyfts fram är att det finns en väl fungerande styrning, struktur och samsyn och att det finns ett gemensamt mål. För att granska samverkan i ett långsiktigt perspektiv så krävs det att det finns ett bra stöd från ledningen samt en klar struktur över hur samverkan ska fungera. Ett exempel på en sådan tydlig struktur är om det internt skrivs ett skriftligt samverkansavtal (a.a.: 12). Vikten av arbetet med elevhälsan och samverkan kommer att diskuteras ytterligare och fördjupas mer i delavsnitt 2.3 – Samverkan med andra myndigheter.

Ytterligare en viktig arbetsuppgift inom elevhälsan är att uppmärksamma problem på ett tidigt skede för att då snabbt kunna tillsätta den insats som i sammanhanget anses vara nödvändig för den enskilde eleven. Genom denna hälsoövervakning skapas det bättre förutsättning att upptäcka omständigheter som måste utredas och behandlas tidigt (Ohlman 2013: 9). Elevvården inom skolan är dock inte enbart en uppgift som ska skötas av ovanstående parter. Elevvården ska engagera hela skolverksamheten. Inom skolan finns det två förhållningssätt, skolan som institution och eleven som individ. Dessa två förhållningssätt bildar en helhet. Lärarna har i sammanhanget en väsentlig roll i elevvårdsarbetet som innebär att det i deras arbete ingår att överblicka sina elevers lärande, trivsel samt uppmärksamma elever som har svårigheter. Inom ramen för elevvårdansvaret ligger även, enligt D-Wester 2005, att samverka och samarbeta med eleven, föräldrarna och andra parter inom och utanför verksamheten, allt i syfte att den enskilde eleven ska få en så fungerande skolmiljö som möjligt (D-Wester 2005:21).

2.2 Kuratorns arbetsmetoder

Då det har konstaterats (SOU 2010:64) att skolan kan, för utsatta barn, fungera som en skyddande faktor bygger forskningen på hur kuratorerna arbetar för att hjälpa och indirekt skydda de elever som har någon form av psykisk ohälsa och mår dåligt i skolan. Kuratorn arbetar inom skolans ram med att kartlägga den skolsociala miljön bland enskilda elever i skolan. Kuratorn har många olika arbetsuppgifter i arbetet med eleven och det kan bland annat vara flerpartssamtal med elever, stöd- och behandlingssamtal med de enskilda eleverna, arbete med elever i grupper/ gruppsamtal, konsultation och krishantering (D- Wester 2005: 14). Inom skolhälsovården är, utöver skolkuratorn, även skolläkare och skolsköterska verksamma i arbetet med ungdomarna. Deras uppgift är att följa

elevens utveckling samt att bibehålla och förbättra den enskilde elevens fysiska och psykiska ohälsa (Thullberg, Wigzell & Ågren 2004: 42).

Som nämnts understryker skollagen att alla elever ska ha tillgång till kurator, medan den undersökning som SSR har gjort visar att skolkuratorerna inte hinner med och att akuta insatser mot den psykiska ohälsan tar alltför mycket tid. Samtidigt konstateras att skolan i sig gynnar ångest- och oroskänslor. Majoriteten av skolkuratorer upplever enligt en studie av Karlsson (2013: 7-9) att deras arbete genomsyras av arbete med ungdomar som lider av någon form av psykisk ohälsa. Många kuratorer lyfter fram att de inte upplever att de hinner med och att de har en hög arbetsbelastning samt att det har ökat mer de senaste åren. Vid en granskning som gjordes av skolinspektionen förra året kunde det konstateras att det fanns en elevhälsa, men när en djupare granskning gjordes av kuratorernas arbete framgick det att elevhälsan inte hinner arbeta förebyggande i samma utsträckning som de kanske hade velat.

Kuratorn arbetar, enligt D-Wester (2005:14), inom skolans ramar med att, i likhet med vad som nämns ovan, kartlägga den skolsociala miljön bland enskilda elever på skolan. Skolkuratorn ingår i det som kan benämnas som skolans stödfunktion, vars uppgift ligger i att tillhandhålla kompetenser som kan komplettera skolans mer pedagogiska inriktning. Trots att det i egentlig mening inte finns någonting nämnt i skollag eller läroplan om kuratorns arbete, är det dock betraktat som en del i skolans elevvård tillsammans med skolsköterska och studie- och yrkesvägledare (a.a.: 23).

Vad kan då de bakomliggande orsakerna vara till att en elev tar kontakt eller kommer i kontakt med skolkuratorn? Det kan givetvis ha olika tänkbara bakomliggande förklaringar, det kan vara allt från att eleven själv har tagit den inledande kontakten till att det är en lärare som har tagit kontakt med skolkuratorn gällande den enskilda eleven. Vanligt är, enligt D-Wester (a.a.:29), att pojkar kommer i kontakt med kuratorn genom att någon annan som exempelvis en lärare som har tagit den inledande kontakten. Problematiken är då av en större art än i jämförelse med flickor, som oftast själva söker den första inledande kontakten med kuratorn. Problematiken är då av en mer varierande art. De olika bakomliggande orsakerna som skapar bekymmer eller svårigheter hos den enskilde eleven kan ta sig uttryck på många olika vis. En elevs psykiska ohälsa kan uppenbaras genom oro, koncentrationssvårighet, men också genom bråk och aggressivitet (a.a.: 30). Problematiken bakom att en elev blir aktuell hos skolkuratorn kan orsakas av många olika faktorer. Det kan då, som nämnts ovan, ha sin grund i hälsfaktorer som oro och depression, inläringen i skolan på grund av att eleven har koncentrationssvårigheter, relationer inom skolan som exempelvis mobbning och kränkningar. Ytterligare en tänkbar förklaring kan vara andra sociala situationer utanför skolan som exempelvis problematiska relationer hemma med föräldrar och så vidare. En av de vanligaste orsakerna bakom att en elev i tonåren kommer i kontakt med kuratorn i skolan är att eleven har eller lider av någon form av relationsproblematik. Problematiken kan då dels finna sig i skolan eller så existerar problematiken inom hemmiljön (a.a.: 29).

”I all utbildning och annan verksamhet enligt denna lag som rör barn ska barnets bästa vara utgångspunkt. Med barn avses varje människa under 18

är. Barnets inställning ska så långt det är möjligt klarläggas. Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad” (Skollag, 1 Kap 10§)

En viktig del i skolkuratorns arbete är därför, enligt D-Wester (a.a.:25), att utreda och ge hjälp till enskilda elever som lider av någon form av sociala och känslomässiga problem. I arbetet ingår även att arbeta med konflikter hos den enskilde eleven, men även konflikter inom elevgrupper. Kuratorns arbetsmetoder kan då tolkas så att arbetet bland annat innebär att låta eleverna själva redogöra för sina problem och på så sätt få göra sina röster hörda. Detta är en viktig aspekt utifrån vad som lyfts fram i ovanstående citat om barnets bästa.

Utifrån arbetsmetoder kan det, enligt D-Wester (a.a.:79), även vara av vikt att peka på tre aspekter inom området för det förebyggande arbetet med elevhälsovård. Den första aspekten är den så kallade primära preventionen som fokuserar på insatser riktade mot samtliga elever inom skolan som till exempel arbetet med att skapa en trygg miljö för eleverna. Den andra aspekten är den sekundära preventionen som pekar på insatser med rutin och metoder för att på ett tidigt stadium kunna upptäcka enskilda elever som befinner sig inom en riskzon och behöver stöd för sin sociala utveckling. Den tredje och sista aspekten är den tertiära preventionen. Denna preventions insatser riktar sig mot de elever som redan har drabbats, till exempel de elever vars psykiska ohälsa har utvecklats så pass mycket att eleven kan tänkas vara en fara för sig själv och riskera att utsätta sig för allvarliga risker.

De olika arbetsmetoder som kuratorerna använder inom skolan kan, enligt D-Wester (a.a.:45), antingen vara direkta eller indirekta insatser. De direkta insatserna har till syfte att stödja den enskilde eleven. De indirekt förebyggande insatserna syftar till att utforma en god miljö för eleven. Några lämpliga insatser, vid stöd till eleven för dennes sociala och emotionella utveckling, skulle till exempel kunna vara flerpartssamtal, det vill säga samtal som äger rum tillsammans med exempelvis elev, lärare och förälder. Ytterligare stödjande insatser kan vara stödsamtal och behandlingssamtal, gruppsamtal, samverkan med andra myndigheter som till exempel socialtjänsten och så vidare.

Vid utformning av lämpliga arbetsmetoder med eleven krävs, enligt D-Wester (a.a. :46-49), att en skolsocial kartläggning görs för att kartlägga var skolsvårigheterna existerar. Inom ramen för den skolsociala kartläggningen ska det finnas information om elevens välmående samt information om hur eleven fungerar med det sociala inom skolan. Dessa två aspekter kombineras sedan med pedagogers syn på elevens inlärning, detta för ett en helhetsförståelse ska kunna erhållas. Faktorer och sakområden, där frågor kan komma att ställas till eleven, är om hur eleven själv mår känslomässigt, hur de sociala aspekterna inom skolan fungerar och hur ser den enskilde elevens hemsituation ut. Arbets sättet eller tillvägagångssättet kan indirekt förklaras som en process, där det krävs att skolkuratoren får ett tydligt uppdrag om att en sådan social kartläggning måste äga rum. Uppdraget kan till exempel komma från lärare som känner en oro för en elev. Det som dock ska lyftas fram, vid val av insatser för den enskilde eleven, är att det generellt finns en gemensam oro hos kurator och föräldrar. Det

är viktigt att skolkuratoren arbetar med att, tillsammans med familjen, komma fram till tänkbara långsiktiga lösningar. Det är också viktigt att i detta stadie peka på och lyfta fram vad problemet är, vad målet är och vad det är konkret som eleven kommer att behöva hjälp med. Vid denna process är det därför mycket viktigt att, efter att en insats har valts, även utvärdera insatsen och bedöma om det finns några eventuella delar i insatsen som behöver ändras eller kompletteras. Det viktiga i allt detta arbete med eleven är att det finns ett stöd från en vuxen som kan hjälpa den enskilde eleven att bearbeta dennes situation och framhäva och stärka en god psykisk hälsa (SOU 2006: 77: 193).

Vid användning av en lösningsfokuserad arbetsmetod väljer kuratorn att fokusera på elevens egna resurser och inte på problemen och bristerna. Det kan uttryckas som att det är en metod som lyfter fram det som fungerar. Diskussion gällande problem och svårigheter undviks helt och prioriteringen ligger mer i att sätta ord på den egna verkligheten. Häri ligger då bland annat arbetet med att sätta upp mål (D- Wester 2005: 50). Den lösningsfokuserade metoden pekar även Insoo Kim Berg och Steve de Shazer (1982) på när de betonar vilka steg som är viktiga att ta hänsyn till i denna metod. Inom det lösningsfokuserade arbetssättet är det viktigt att låta individen själv framföra vad som är viktigt och vilka mål som han eller hon har. Inom denna metod är det även viktigt att ta reda på vad individen själv vill och när kuratorn arbetar med eleven ska tillämpning av skalor göras och frågor ställas till eleven själv om vilka delmål som han eller hon tycker behövs för att nå målet. Det är även viktigt att inom denna metod ställa frågor till eleven om vilka relationer som finns i elevens liv, relationer till exempelvis kamrater (Berg & De Shazer 1982). Betoningen ligger då på, det som D- Wester (2005) lyfter fram, att eleven själv ska få sätta ord på sin verklighet.

Ett annat viktigt redskap i arbetet med eleven, i kontakt med kuratorn i skolan, är att ett åtgärdsprogram upprättas. Det är inte tvunget att det är kuratorn som har det huvudsakliga ansvaret att se till så att ett åtgärdsprogram skapas, men kuratorn har en betydande roll med att lyfta fram åsikter gällande vilka tänkbara insatser som eleven kan vara i behov av för att stödja den unges sociala och emotionella utveckling. Åtgärdsprogrammet upprättas främst mellan läraren, eleven samt dennes vårdnadshavare. Det kan dock finnas tillfällen då även delar av elevvårdsteamet är delaktigt (D- Wester 2005: 50).

När det gäller åtgärdsprogram har lagstiftaren valt att, i skollagen 3 kap 9 §, understryka att det ska utarbetas för att stödja eleven, uppföljning av programmet ska ske samt rektors ansvar enligt följande:

”Ett åtgärdsprogram ska utarbetas för en elev som ska ges särskilt stöd. Av programmet ska det framgå vilka behoven är, hur de ska tillgodoses och hur åtgärderna ska följas upp och utvärderas. Eleven och elevens vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta när ett åtgärdsprogram utarbetas” (Skollag, 3 Kap 9§).

”Åtgärdsprogrammet beslutas av rektorn. Om beslutet innebär att särskilt stöd ska ges i en annan elevgrupp eller enskilt enligt 11 § eller i form av

anpassad studiegång enligt 12 § får rektorn inte överlåta sin beslutanderätt till någon annan” (Skollag, 3 Kap 9§).

”Om en utredning enligt 8 § visar att eleven inte behöver särskilt stöd, ska rektorn eller den som rektorn har överlåtit beslutanderätten till i stället besluta att ett åtgärdsprogram inte ska utarbetas” (Skollag, 3 Kap 9§).

De olika arbetsmetoderna för att närma sig eleven och minska avståndet till behandlande insatser kan vara att kuratorn väljer att använda sig av samtalsmetodik där drivkraften bakom samtalet ligger i att skapa ett bra möte med eleven och flerpartssamtal där arbetet bedrivs genom möten med olika parter som alla är involverade i den enskilde elevens situation. Det kan till exempel vara ett samarbete med den unges vårdnadshavare. Även stödsamtal och behandlingssamtal som hålls mellan kuratorn och elev finns, då ligger det ett större fokus på att stödja elevens egna personliga utveckling. Samtalet riktar sig då mot vad eleven själv upplever utifrån den tänkbara situationen och vad de själva vill ha hjälp med. Ytterligare en aspekt på tänkbart arbete som kuratorn kan använda sig av, i arbetet med eleven, är arbete med elever i grupp. Arbete i grupp kan exempelvis omfatta en hel klass eller med mindre grupper som tjejgrupper respektive killgrupper (D- Wester 2005: 52, 54, 59, 60, 66, 67). I likhet med vad som har berörts tidigare handlar elevhälsans arbete även mycket om att motverka mobbing, men även hjälpa de elever som är i behov av särskilt stöd. Ytterligare har även elevvårdspersonal rollen att försöka stödja lärare och annan personal i deras arbete med elevvård (Thullberg, Wigzell & Ågren 2004: 43). Det som dock ska kommenteras gällande det skolkurativa arbetet är att det på många skolor dessvärre finns för få kuratorer och på vissa skolor finns det inte alltid en skolkurator närvarande. En bedömning är att resurserna inte alltid räcker till. Det som eventuellt hade varit bra, generellt sett, är att det hade formulerats tydligare mål, mer tydlighet i ledning och bättre dokumentation och redovisning av resultat (Thullberg, Wigzell & Ågren 2004: 43).

2.3 Samverkan med andra myndigheter

En viktig faktor i det åtgärdande arbetet, med psykisk ohälsa bland ungdomar, är att det sker en samverkan mellan olika myndigheter och med personer både inom och utanför skolan. Genom skolans elevhälsoarbete ges en skolkurativ vård som kan ses inom ramarna för ett eget verksamhetsområde vid främjandet av hälsa. Skolkurativ vård kan betraktas utifrån skolkuratorns, men även skolsköterskans perspektiv. I likhet med vad som presenteras ovan innebär elevhälsans arbete att det är mycket elevkontakter, men arbetet innebär också att det sker en samverkan mellan olika aktörer såsom lärare, familj och andra myndigheter. För att effektivisera arbetet med eleven på ett så bra sätt som möjligt krävs det att det sker en samverkan mellan alla inblandade parter då det kan konstateras att den psykiska ohälsan bland unga idag ökar och det är då viktigt att ge eleven det stöd som behövs. Mycket av det arbete som bedrivs inom ramen för skolkurativ vård innefattar en kontinuerlig elevkontakt som är föranledd av psykiska och sociala problem. I arbetet med psykisk ohälsa är det därför av vikt att det finns en väl fungerande samverkan mellan bland annat lärare, föräldrar, övrig elevvård, socialtjänst samt barn- och ungdomspsykiatri (Thullberg, Wigzell & Ågren 2004: 42).

Många av de ungdomar som lider av psykisk ohälsa kommer, enligt Thullberg, Wigzell & Ågren (2004: 48-49) ofta i kontakt med olika verksamheter. Att samarbeta genom dessa kontakter är viktigt och något som flertalet parter kan instämma i, men respektive aktör har i sin tur olika förväntningar på varandra. När diskussion gällande samverkan förs vet många parter om vad de i sammanhanget behöver göra och hur det ska göras, men de olika myndigheterna har en varierande grad struktur för samverkan. För att kunna hjälpa ungdomarna i deras ohälsa på ett så systematiskt och tillfredsställande sätt som möjligt krävs det att samverkan mellan alla inblandade parter sker på ett så effektivt sätt som möjligt och att en väl fungerande samverkan sker. Samverkan och samarbete är mycket viktigt för det förebyggande arbetet med barn som lider av någon form av psykisk ohälsa. Om denna samverkan brister kommer det direkt att påverka eleven och dennes hälsa. Samverkan måste i likhet med vad som diskuterats tidigare ske både internt i skolan mellan de olika aktörerna där, men även externt med andra myndigheter. Den viktigaste samverkan är den som kuratorerna har tillsammans med elevens familj, men även med socialtjänsten och Barn- och ungdomspsykiatri (BUP). Alla samverkande parter är eniga i att det är viktigt att samverka för att insatserna för barnet ska bli så bra som möjligt. Det kan dock uppstå en del hinder i samverkan och ett par exempel är bland annat att det inte finns tydliga ansvarsgränser eller en självklar uppfattning om kostnadsansvar. För att samverkan ska ske på ett tydligt och strukturerat sätt krävs det tid och enighet mellan de olika berörda yrkesgrupperna. Vidare behövs det ett tydligt stöd från chefer och politiker.

I samverkan både internt och externt är det viktigt att ta hänsyn till olika faktorer inom samverkansprocessen. Ett konkret hinder inom samverkan är att det inte alltid finns kunskap och tid till att bedriva den perfekta samverkan. Det krävs både en långsiktig och strukturell plan över hur samverkan ska se ut. Denna uppbyggnad bygger i ett långsiktigt perspektiv mycket på hur ledningen arbetar i frågan, deras roll är mycket central. En väl fungerande samverkan på ledningsnivå är en grundförutsättning för att en väl fungerande samverkan på lägre nivåer ska kunna ske. Det är då mycket viktigt att det arbete som sker i samverkan dokumenteras och att aktörerna emellan delar med sig av egna erfarenheter. Inom ramen för skolan kan dock kuratorn och skolledningen anses vara de viktigaste interna aktörerna för målgruppen, elever med psykisk ohälsa. Det viktigaste externa aktörerna kan då exempelvis vara bland annat familjen, socialtjänsten och BUP (SOU 2010:95: 176-178). Det som dock ska tilläggas i arbetet mellan elevhälsan och andra myndigheter är att det kan finnas sekretess som vid olika tillfällen kan försvåra arbetet mellan de olika aktörerna. Om det inte finns ett medgivande från exempelvis elevens familj så blir det svårare för de olika myndigheterna att samverka (Skolverket 2012: 3).

Elevhälsan i skolan har en mycket viktig roll i samverkan med andra parter, i arbete med barn, ungdomar och föräldrar. Skolpsykologerna har majoriteten av kontakten med BUP och barnhabilitering, medan kuratorerna har kontakt med familjepedagoger och ungdomssekreterare på socialförvaltningen. Skolkuratorn kan i sammanhanget benämnas som en koordinator som även vägleder ungdomarna i olika kontakter med andra myndigheter. Det som dessvärre kan konstateras är att trots att elevhälsan har en mycket viktig roll som vägledare för eleven och samverkanspartner för elever som far illa eller riskerar att fara illa så

är de vid få tillfällen som elevhälsan finns representerad i ledningsgrupp och styrgrupp (Ericsson 2010: 28). Vikten av samverkan, som har diskuterats löpande inom ramen för detta delavsnitt, är att samverkan behövs för de förebyggande insatserna med eleven med psykisk ohälsa. Genom den ökade samverkan skapas det helt enkelt bättre förutsättningar att anpassa insatserna efter den kunskap och de egenskaper som arbetet med den psykiska ohälsan hos elever kräver (SOU 2010:65: 282). Genom att en samverkan sker, skapas det indirekt en maktaspekt vilket i sammanhanget är viktigt att betona som en förmån för ökat inflytande, delaktighet, handlingsutrymme samt kontroll (Danermark 2004: 9).

2.4 Sammanfattning

För att belysa hur skolkuratorernas arbete, med att hjälpa elever med psykisk ohälsa, ser ut i enlighet med uppsatsens syfte och arbetets frågeställningar avseende metoder för arbetet och samverkan har psykisk ohälsa inledningsvis definierats. Definitionen fokuserar ett antal subjektivt upplevda symptom hos den unge eller i deras omgivning, såsom oro, koncentrationssvårighet, men även bråk och aggressivitet. Denna definition har sedan legat till grund för diskussionen om hur kuratorernas arbete kan se ut och den samverkan som sker mellan olika parter i och utanför skolan.

Tidigare forskning visar att vid många tillfällen då en ung person känner behov av stöd så vänder denne sig till en vuxen. Den unge kan då komma i kontakt med en kurator i skolan. Det kan konstateras att antalet kontakter med vuxna inte tvunget har en avgörande betydelse för den elev som är i behov av ett stöd. Det viktiga är istället effekten av innehållet i de olika kontakterna. Det viktiga stöd som kuratorn kan ge, sammanfattas med att det är viktigt att det finns en vuxen som kan hjälpa den enskilde eleven att bearbeta dennes situation och framhäva och stärka en god psykisk hälsa (SOU 2006: 77: 193). Att uppmärksamma en elevs psykiska hälsa och bistå med adekvat hjälp i ett tidigt stadium i den unges liv kan på lång sikt skapa bättre förutsättningar för honom eller henne att minska riskerna för ett självdestruktivt beteende, ett självskadebeteende och istället bygga upp ett bra liv.

Inom ramen för detta kapitel har diskussion förts om vikten av att de olika aktörerna tillsammans samverkar med varandra för att hjälparbetet med eleverna ska bli bra. Genom att en samverkan sker skapas det indirekt en maktaspekt vilket i sammanhanget är viktigt att betona som en förmån för ökat inflytande, delaktighet, handlingsutrymme samt kontroll (Danermark 2004: 9).

3. Teori

Syftet med denna studie är att belysa hur kuratorer arbetar med att hjälpa ungdomar mellan 13-15 år, som i skolan lider av någon form av psykisk ohälsa som orsakats av olika bakomliggande bakgrundsfaktorer.

Analysen av det empiriska materialet kommer att utgå ifrån fyra teorier. Dessa teorier kan ses som sammanvävda utifrån samverkan och organisation. Dessa teorier kommer att vara anknutna till de arbetsmetoder som de intervjuade i

skolan tillämpar i sitt arbete. Vidare koppling till psykisk ohälsa som fenomen kommer teorin utvecklingsekologi att appliceras och sociala fakta, som bakomliggande förklaring till varför ungdomar idag lider av en ökad psykisk ohälsa.

De nyckelord som har lyfts fram ur de fyra olika teorierna, och som kommer att vara vägledande vid analysen av resultatet/det empiriska materialet är: samverkan, miljö, nätverkande och sociala utbyten. De fyra teorier arbetet utgår ifrån är utvecklingsekologi, sociala fakta, nätverksteori och nätverksutbytesteori. Studien har ytterligare genomförts utifrån ett genusperspektiv.

3.1 Utvecklingsekologi

Utvecklingsekologi är en teori utformad av Urie Bronfenbrenner, och innefattar en förklaring till hur olika nivåer i samhället hänger ihop och påverkar individen. Inom ramen för denna teori finns det ett par relevanta grunddrag som är viktiga att förstå och beakta i förhållande till psykisk ohälsa bland unga. Urie Bronfenbrenner förklarar sin teori med att uttrycka:

”To be specific, the principle asserts that behavior evolves as a function of the interplay between person and environment” (Bronfenbrenner 1979: 16)

Den första av de perspektiv som är av vikt att ta hänsyn till är *den ekologiska validiteten*, som innebär att få en förståelse och kunskap om barns utveckling i deras naturliga miljöer. Inom detta perspektiv dras slutsatser om hur miljön samspelar med barnet och vilka konsekvenser olika konstellationer av miljön får. Tanken är med andra ord att försöka studera samspelet mellan olika faktorer i miljön och barnet (Andersson 1986: 17).

Ett annat perspektiv inom utvecklingsekologin är *det fenomenologiska perspektivet*, som studerar den enskildes upplevelse av en situation. Tanken inom detta perspektiv är att de aspekter av miljön som mest påverkar den unge, är även de som har mest betydelse och mening för barnet (Andersson 1986: 18).

Ett relevant perspektiv som hänger samman med detta resonemang, och som även är ett tredje perspektiv inom utvecklingsekologin är *det interaktionistiska perspektivet*. Inom detta perspektiv kommenterar Bronfenbrenner att det inte endast är miljön som har en inverkan på den unge, utan barnet har även möjlighet att påverka vissa delar av sin egen miljö (Andersson 1986: 19).

Ett fjärde perspektiv inom denna teori är systemperspektivet och miljöbegreppet. Systemperspektivet är en förutsättning för begreppet miljö, som i sin tur är en serie av flera sammankopplade strukturer. Det är inom detta perspektiv som Bronfenbrenner kommer att börja benämna miljöstrukturerna *närmiljö (mikrosystemet)*, *mesosystemet*, *exosystemet* och *makrosystemet*. *Mikrosystemet* omfattar, förutom familjen, även bland annat skolan och kamrater.

Mesosystemet pekar på relationerna mellan närmiljöerna och detta i sig skapar ett system. Bronfenbrenner uttrycker detta enligt följande:

”I have defined the mesosystem as a set of interrelations between two or more settings in which the developing person becomes an active participant” (Bronfenbrenner 1979: 209)

Exosystemet pekar mer på kommunernas utbud och utformning och vilka konsekvenserna kan vara för barnet. Dessa typer av faktorer skapar *exosystemet*. Bronfenbrenner menar att:

”An exosystem has been defined as consisting of one or more settings that do not involve the developing person as an active participant but in which events occur that affect, or are affected by, what happens in that setting” (Bronfenbrenner 1979: 237)

Makrosystemet är mer övergripande och granskar olika typer av förhållanden inom kulturen, och en jämförelse med andra kulturer görs därefter. Dessa generella mönster skapar *makrosystemet* (Andersson 1986: 20-21). I förhållande till miljöbegreppet finns även utvecklingsbegreppet som fokuserar på de bestående förändringarna i hur den unge uppfattar och handlar i miljön. Utvecklingsbegreppet betonar faktorer som vad barnet önskar och vad barnet uppfattar (Andersson 1986: 22).

”The macrosystem refers to the consistency observed within a given culture or subculture in the form and content of its constituent micro-, meso-, and exosystems, as well as any belief systems or ideology underlying such consistencies” (Bronfenbrenner 1979: 258)

För att återgå till vad Bronfenbrenner tar upp om de olika nivåerna i miljön, ska ytterligare en kortare presentation av de olika systemen ges. Inom mikrosystemets element är det viktigt att förstå att barnets utveckling av sanningen måste observeras och tolkas utifrån både verbala och ickeverbala aktiviteter. Tre faktorer att ta hänsyn till är då aktiviteter, roller och relationer. Det som är det grundläggande tankesättet bakom mikrosystemet är med andra ord dyaden, det vill säga relationen mellan två individer. Detta kan kopplas till skolan genom att istället granska vilka roller som finns i skolan och vilka sociala relationer finns och hur de är i skolan (Andersson 1986: 23-25). I likhet med vad som nämndes tidigare fokuserar mesosystemet på att granska flera av dessa närmiljöer samtidigt, och se en helhet. Exosystemet analyserar hur institutioner och övriga förhållanden och faktorer som ligger utanför barnets närliggande miljö påverkar de tre tidigare nämnda faktorerna aktiviteter, roller och relationer. Det sista systemet, makrosystemet, vill försöka och koppla samman hur de delar som nämnts ovan är relaterade till varandra under utvecklingsprocessen (Andersson 1986: 26, 28, 29).

3.2 Sociala fakta

Med sociala fakta kan strukturer, kulturella normer samt värderingar visas. Dessa tre aspekter kan lyftas fram som faktorer som existerar utanför den enskilde individen och utövar tvång. Sociala fakta är ett fenomen som inte tvunget kan härledas till den enskilde individen utan måste utforskas som sin egen verklighet. Sociala fakta är något som har en egen unik karaktär och kan inte förenklas till något specifikt enskilt medvetande. Att påstå att sociala fakta kan förklaras och appliceras på den enskilde individen skulle innebära att

aspekter och förhållningssätt som sociologi samt psykologi skulle uteslutas i sammanhanget. Det Émile Durkheim ville framhäva med teorin om sociala fakta är att, sociala fakta enbart kan förklaras och förstås genom andra sociala fakta (Ritzer 2009: 67). Det som teorin lyfter upp är faktorer eller fenomen som exempelvis psykisk ohälsa. Detta är inte något som enbart kan förklaras som ett resultat hos individen, utan det är något som växer fram och skapas i sammanhang och genom företeelser inom den miljö som denne befinner sig i. Det vill säga att sociala fakta ”psykisk ohälsa” är ett resultat av andra sociala fakta ”miljön/skolan”.

I sociala fakta kan nämnas att det finns materiella och ickemateriella sociala fakta. Den första delen i förklaringen av sociala fakta är det materiella sociala fakta som lyfter fram fenomenen som kan observeras direkt. Materiella sociala fakta pekar exempelvis på lagar, betonar det som förekommer utanför den enskilde individen och utövar tvång mot denne. De materiella sociala fakta är ofta en del i något som har en större påtryckningskraft än de ickemateriella (Ritzer 2009: 68). Materiella sociala fakta pekar på att det är starkare och mer påtryckande faktorer än andra människors moral som styr hur ett fenomen utvecklas. Det kan appliceras genom att konstatera att den psykiska ohälsan bland de unga inte enbart utvecklas av vad andra människor kan tycka och tänka om honom eller henne utan utvecklas genom större och mer påtryckande faktorer som att det exempelvis finns någon form av misshandel eller missbruk inom den hemmiljö där den unge befinner sig eller att det finns andra privata förklaringar som gör att eleven känner en ökad utsatthet för andra elevers moraliska inställningar.

Inom det ickemateriella sociala fakta betonas moralitetens inverkan på den enskilde individen och hur denna i sig även är något som kan ligga utanför individen och utöva någon form av tvång. Durkheim lyfter fram att ickemateriella sociala fakta är något som kan finnas inom ramen för den unges eget medvetande (Ritzer 2009: 68). Med det ickemateriella sociala fakta kan påtryckningen utifrån förståelsen av ovanstående förklaring bli uppenbar som att påtryckningarna kommer från den unges eget medvetande. Detta är dock inte en helt problemfri förklaring då Durkheim även betonar att det i interaktion med andra människor finns en underliggande komplexitet som genom parternas interaktion skapar sin egen struktur. Inom det ickemateriella sociala fakta är det främst förståelsen av den enskilde individen som är i fokus, men förståelsen av den unge i kombination med andra elever och den komplexa interaktion som äger rum, är det denna speciella form och struktur som kommer att vara avgörande och inte tvunget den enskilde individen (Ritzer 2009: 69). Om en återknytning till ungdomars psykiska ohälsa ska göras kan det som Durkheim förklarar genom det ickemateriella sociala fakta förstås genom att den psykiska ohälsan till stor del ligger i den unges eget medvetande. Detta är dock inte helt problemfritt då Durkheim även betonar vikten av att förstå den enskildes utveckling av medvetandet genom att ta hänsyn till den vikt som samspelet mellan olika individer har. Det kan tolkas som att den enskildes egen utveckling av psykisk ohälsa ligger i det egna undertryckta medvetandet och även i andra tänkbara materiella sociala fakta. Det, i kombination med interaktion med andra elever, gör att det finns mer än en tänkbar påtryckning från den omgivning som den unge befinner sig i. Detta är något, som i likhet med vad som presenteras i

kapitlet 1, kan göra eleven oerhört sårbar. De potentiella försvarsmekanismer mot att utveckla en psykisk ohälsa är vid dessa tillfällen i stort sätt oundvikliga, då faktorer både hemifrån och i skolan utgör påtryckningar på den unge. Skolan som institution och dess krav passar in inom ramen för det materiella sociala fakta, då den betonar utomstående faktorer som exempelvis lagar. Skolan som institution arbetar efter bland annat skollagen och i denna finns bland annat regler över vad en elev i skolan ska prestera. I skollagen finns även ramar för hur kuratorerna kan arbeta med eleven och hur mycket hjälp kuratorn i skolan kan tillsätta för att hjälpa och vägleda eleven på rätt spår. Detta påverkar eleven på så vis att han eller hon inte själv kan bestämma över hur deras psykiska ohälsa påverkas, då kuratorernas arbete ligger utanför den enskilde individen.

3.3 Nätverksteori

Utgångspunkten i nätverksteorin är sociala relationer. Teorin kan, enligt Ritzer 2009, sägas vara konstruerad av objektiva mönster som håller samman medlemmarna i samhället. Nätverksteorins sociala relationer omfattar både individuella medlemmar och grupper av medlemmar som kollektiv. Teorin omfattar såtillvida enskilda individer, gruppkonstellationer samt hela organisationer. Det som präglar nätverksteorin är att den lyfter fram och belyser många olika strukturer på mikro- och makronivå. Teorin fogar på detta sätt samman olika nivåer i den sociala strukturen. Aktörernas egna handlingar i deras personliga relationer och i interaktionen mellan individer kan analyseras med stöd i nätverksteorins mikronivå, medan en mer övergripande analys kan göras med stöd i teorins makroperspektiv. Nätverksteorin lyfter särskilt fram kopplingen mellan de band som kan finnas mellan aktörer, utan att det betraktas som grupp. Dessa band kan vara symmetriska avseende så väl innehåll som intensitet. Samverkan mellan aktörerna innebär enligt nätverksteorin att interaktionen i sig medför att aktörerna delger varandra kompletterande information i arbetet, i olika omfattning (Ritzer 2009: 356-357). Teorin belyser såtillvida betydelsen av samverkan på både mikro- och makronivå där aktörernas personliga relationer på mikronivå och hur samverkansprocessen och olika relationer mellan individer på makronivå kan se ut. I en organisation är det därför viktigt att förstå banden mellan de olika aktörer som organisationen är uppbyggd av. Både regelbundenheten i interaktionen mellan aktörerna och deras möjlighet att interagera i samverkan som sker har relevans i nätverksteorin. Samverkan och aktörernas relationer till varandra är såtillvida en viktig utgångspunkt i nätverksteorin.

I likhet med vad som lyfts fram inom nätverksutbytesteorin pekar även denna teori på vikten av samverkan på alla nivåer inom en verksamhet. Vikten och betydelsen av kurators samverkan med andra myndigheter och samverkan med den unge är därför avgörande för att en god behandling av den unges psykiska hälsa ska kunna ges. Kurators roll i relation till andra aktörer såsom myndigheter, kollegor inom den egna verksamheten, föräldrar samt elever belyses på ett sätt som visar att deras interaktion är baserad på andra relationer än grupp tillhörighet.

3.4 Nätverksutbytesteori

Inom nätverksutbytesteorin är sociala utbyten en företeelse som äger rum inom den specifika kontext som skapas inom ramen för ett större nätverk av sociala

utbyten. Inom denna teori är huvudfokus inte på vad som i sammanhanget utbytes, i dessa sociala sammanhang, utan tyngdpunkten ligger på hur samverkan eller kopplingarna tar sig uttryck inom detta sociala utbyte. Det som i sammanhanget dock bör lyftas fram är maktaspekten, i meningen ju fler möjligheter en aktör har till utbyte desto större är aktörens makt (Ritzer 2009: 358).

Mycket av det som presenteras inom ramen för nätverksutbytesteorin lyfter fram arbetsförhållanden, inom och utanför en arbetsgrupp. Teorin lyfter fram samverkan som en faktor i ett bra bedrivet arbete. Vikten av arbetet ligger i hur aktörerna samverkar och i egentlig mening inte så mycket inom vilket område som utbytet mellan parterna sker. Det som teorin indirekt pekar på är att ju bättre aktörerna i de sociala sammanhangen blir på att arbeta tillsammans ju bättre blir möjligheterna att de respektive aktörerna erhåller en större makt. Maktaspekten kan i sammanhanget peka på den positiva egenskapen att kuratorernas arbete, genom samverkan, kan skapa en ökad makt att tillsammans med ungdomarna och andra myndigheter bygga upp ökade möjligheter till ett bättre arbete med att hjälpa unga människor som i skolan lider av någon form av psykisk ohälsa.

3.5 Sammanfattning

För att sammanfatta ovanstående teorier kan det konstateras att de två teorier, som båda direkt pekar på vikten av samverkansaspekten (nätverksteori och nätversutbytesteori), knyter an till kuratorns arbete med ungdomarna, men även med andra myndigheter som är relevanta att samverka med i arbetet med ungdomars psykiska ohälsa inom ramarna för skolan.

De två övriga teorierna (utvecklingsekologi och sociala fakta) lyfter istället fram hur miljön och övriga faktorer påverkar den enskilde individen och den psykiska ohälsan hos individen. Den teori som berör sociala faktorer belyser att det utifrån psykisk ohälsa hos ungdomar kan finnas ett flertal bakomliggande orsaker till att ungdomarna mår psykiskt dåligt. Inom ramen för sociala fakta finns det två förhållningssätt vid förståelse av ett fenomen, materiella samt icquemateriella sociala fakta. (Ritzer 2009: 68).

Det kan genom materiella sociala fakta tolkas som att den psykiska ohälsan bland de unga inte bara utvecklas genom vad andra människor kan tycka och tänka om honom eller henne utan också kan utvecklas genom större och mer påtryckande faktorer som finns i den miljö som den unge befinner sig i. Ickemateriella sociala fakta kan kopplas samman med den psykiska ohälsan genom att ohälsan till stor del kan tänkas ligga i den unges eget medvetande. Detta är dock inte helt problemfritt då det även är väsentligt att ta hänsyn till samspelet mellan olika individer. Det kan tolkas som att den enskildes egen utveckling av psykisk ohälsa ligger dels i det egna undertryckta medvetandet och även i andra tänkbara materiella sociala fakta. Det, i kombination med interaktion med andra elever, gör att det finns mer än en tänkbar faktor som utövar påtryckning i den omgivning där den unge befinner sig. När det är gällande skolan som institution och dess krav passar skolan in inom ramen för det materiella sociala fakta, detta då den betonar utomstående faktorer som exempelvis lagar. Skolan som institution arbetar efter bland annat skollagen och i denna finns bland annat regler över vad en elev i skolan ska prestera. I

skollagen finns även ramar för hur kuratorerna kan arbeta med eleven och hur mycket hjälp kuratorn i skolan kan tillsätta för att hjälpa och vägleda eleven på rätt spår. Detta påverkar eleven på så vis att han eller hon inte själva kan bestämma över hur deras psykiska ohälsa påverkas, då kuratorernas arbete ligger utanför den enskilde individen.

Inom ramen för utvecklingsekologin lyfts dessa typer av faktorer ytterligare fram, miljöns inverkan på eleven. Inom denna teori granskas de olika nivåerna i samhället och vilka olika delar som finns och hur de olika delsystemen i miljön samverkar och inverkar på den unges psykiska ohälsa.

I denna uppsats lyfts några utvalda aspekter på psykisk ohälsa fram inom ramen för skolans värld. Ett par av redogörelserna av teorierna pekar på samverkan medan teorierna utvecklingsekologi och sociala fakta mer betonar vikten av att se den psykiska ohälsan i sitt sammanhang och dess tänkbara bakomliggande orsaker. Komplexiteten bakom den fortsatt höga psykiska ohälsan bland ungdomar idag gör att det inte finns några givna svar eller lösningar. Det finns dock ett antal konstaterade bakomliggande orsaker. De teorier som har valts till forskningen och ämnesområdet psykisk ohälsa är viktiga i förståelsen av hur arbetet och samverkan mellan de olika aktörerna kan tänkas se ut. Finns det en tillfredsställande samverkan, eller vad anser kuratorerna själva? Durheims teori om social fakta och Bronfenbrenners teori om utvecklingsekologi är viktiga att ta med och tillsammans med det empiriska materialet analysera, då de pekar på att psykisk ohälsa grundar sig på mer än en tänkbar förklaring till varför det är som det är och det är inte alltid tvunget att det är den enskilde individen som är orsaken.

4. Metod

I nedanstående avsnitt presenteras en redogörelse av den metod som tillämpats i undersökningen, hur forskarrollen ser ut samt hur de tio genomförda intervjuerna är utformade. Metodavsnittet avslutas med hur det empiriska materialet har analyserats samt hur de etiska kraven har tillämpats i forskningsstudien.

4.1 Metodologi

Den kvalitativa metoden kan bedömas fungera bäst i denna uppsats, utifrån det syfte och de frågeställningar som har formulerats. Målet med uppsatsen är att erhålla en fördjupad förståelse för hur kurator i praktiken arbetar med ungdomar med psykisk ohälsa i skolan. Tanken bakom användningen av den kvalitativa metoden är att en generalisering inte ska göras till en större enhet. Fokus ligger mer på ett djupare plan där förståelse av den enskilde kuratorns arbete är utgångspunkten.

Den kvalitativa metoden har i min forskning kommit att appliceras på insamlingen av data. I detta arbete har semistrukturerade intervjuer valts. Detta har medfört ett mer flexibelt sätt att framföra frågor under intervjusituation och utrymme har på så vis givits till informanterna genom att han eller hon fritt fått möjlighet att utveckla egna idéer. Informanterna har därför genom den

semistrukturerade intervjun givits möjlighet att uttrycka sig fritt och utförligt (Denscombe 2009: 234-235). Under intervjuerna har inspelning av hela intervjun, med informanterna, gjorts. Dessa inspelningar har gjorts med stöd av mobiltelefon efter medgivande från informanterna.

4.1.1 Kvalitativ metod

Den kvalitativa metoden är tillämplig i detta arbete, eftersom studiens inriktning är att försöka erhålla en djupare förståelse för hur kuratorerna arbetar med ungdomarna med psykisk ohälsa. Genom den kvalitativa metoden erhålles en sådan förståelse då denna forskning ger förutsättningar att i detalj analysera de forskningsintervjuer som genomförs (Larsson 2005: 91). Utgångspunkten i den kvalitativa metoden är att ge aktörerna möjlighet att själva ge en fördjupad bild av ett fenomen. Intervjuerna kan i sammanhanget vara utformade på ett djupgående sätt. Intervjuerna kan också vara strukturerade och ostrukturerade (Repstad, 2005:46). Fokus inom den kvalitativa metoden har en inriktning på ord, det vill säga att tyngdpunkten ligger inom ramen för den intervjuades egen berättelse. En kortare distinktion kan göras till den kvantitativa metoden, som istället betonar siffrors innehåll och betydelse (Kvale och Brinkmann, 2009:46). Den kvantitativa metoden bygger i större utsträckning på likvärdiga och jämförbara uppgifter, med en omfattning på många analysenheter. Dessa analysenheter kan därför lättare utformas och analyseras med hjälp av siffror (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2003: 219).

Den kvalitativa metoden tillåter även en subjektivitet snarare än en objektivitet (Denscombe, 2009:109). Med subjektivitet menas i sammanhanget att det kvalitativa resultatet i större utsträckning lyfter fram forskarens egen uppfattning och värdering över vad som i sammanhanget kan anses vara viktigt och betydelsefullt för forskningen. Objektiviteten kan då räknas till den motsatta betydelsen (Bryman 2011: 368). Genom de semistrukturerade intervjuerna har informanterna tillfört information som jag inte haft i åtanke tidigare och på så vis motverkades tidigare uppfattningar och värderingar att inverka på forskningen och dess resultat.

4.1.2 Semistrukturerade intervjuer

Semistrukturerade intervjuer baseras på teman. De teman som finns inom ramen för detta arbete är kontakt med eleverna, genus, orsaksfaktorer, metoder, samverkan, ökning av psykisk ohälsa och optimalt kurativt arbete (Bilaga 1). Intervjuerna följer en generell struktur där informanterna får föra fram sina åsikter fritt (Bernard 2002: 203). Tanken bakom användning av den semistrukturerade intervjuformen är att skapa en delaktighet i och förklaring till kuratorernas arbetsformer med ungdomar med psykisk ohälsa. Genom denna typ av intervjuform ges möjlighet till en fördjupad förståelse för skolkuratorernas arbete med ungdomar med psykisk ohälsa (O'Connell & Layder 1994: 40).

Inom ramen för den kvalitativa forskningsintervjun betonas vikten av att forskaren har kunskap om det specifika ämne som tas upp. Denna kunskap medför att utformningen av eventuella följdfrågor till informanten blir lättare att formulera (Kvale och Brinkmann, 2009:98). I början av arbetet fanns det hos mig lite insikt inom området för kuratorns arbete och hur de arbetar med ungdomar med psykisk ohälsa. En viss inblick fanns och hade skapats under de

terminer som gått på socionomprogrammet på Malmö Högskola. Denna inblick blev tydligare och djupare vart efter utformningen och författandet av den tidigare forskningen gjordes. I samband med att intervjuerna genomfördes fanns det en god inblick inom området, men det fanns dock fortfarande en nyfikenhet i hur svaren från informanterna framfördes. Vid intervjuerna tillämpades halvstrukturerade intervjuer (Levin, 2008:37). En del av de frågor som presenterades för informanterna var förberedda till intervjuerna, men intervjuernas utformning var dock till viss del öppna och detta gav informanterna möjlighet att fritt formulera sina svar. Intervjuerna var såtillvida till viss del strukturerade, men anpassades också med utgångspunkt i informanternas svar.

4.2 Urval av informanter och genomförande

I studien har ett strategiskt urval använts där medvetna val av skolor och intervjupersoner gjorts vid studien (Jacobsson och Meeuwisse 2008:50). Med det strategiska urvalet ska en balans mellan forskningsfrågorna och urvalet göras. För att få denna balans har jag i forskningen gjort ett urval utifrån att jag har valt exakt vilka informanter som jag vill ha med i studien, detta för att kunna få svar på mina forskningsfrågor (problemformulering) (Bryman 2011: 434). Genom tillämpning av en kvalitativ ansats var det av vikt att på ett tidigt stadium ta kontakt med de olika informanterna för inbokning av intervjuer. Kontakt med informanterna togs både via mejl samt telefon.

Vid urvalet av informanter finns det preferenser, det vill säga den ställning som informanten har i verksamheten. Då den största utvecklingen från barn till ung vuxen sker i åldern 13 till 15 år valdes uppsatsens syfte att besvaras genom intervjuer med kuratorer på olika högstadieskolor. Avgränsningen gjordes till högstadieskolor. Detta är väsentligt då det är ett specifikt sakområde som ska analyseras. Därför valdes 10 informanter från olika skolor i Skåne. Detta kan eventuellt komma att fördjupa kunskapen om arbetssätt och metoder inom det kurativa arbetsfältet och ge en bättre och tydligare helhetsbild. Intervjuer gjordes med 4 kuratorer i Malmö och resterande 6 intervjuer gjordes med kuratorer i någon av Skånes övriga kommuner. Tanken med det strategiska urvalet av informanter är att få en djupare förståelse för kuratorernas arbete med ungdomar med psykisk ohälsa.

Intervjuerna genomfördes via telefon, och sammanlagt utfördes 10 intervjuer. Intervjuerna med de olika informanterna genomfördes en och en och under perioden 2013-09-11 till 2013-09-20. Intervjuerna tog ungefär 30 minuter per person och samtliga tio intervjuer spelades in för att underlätta sammanställning av datamaterial.

Utifrån att avgränsningen ligger i kuratorer som är verksamma på högstadieskolor i Skåne fanns det många att ringa och fråga, vilket har varit en fördel i arbetet. De svårigheter som funnits i forskningen var av teknisk karaktär. Då många av kuratorerna befann sig i skolor som var placerade i andra kommuner, och på ett längre avstånd, var dessa intervjuer nödvändiga att genomföra via telefon. Svårigheterna var inte själva intervjun, utan införskaffandet av teknisk utrustning till intervjuerna.

4.3 Analys

Efter genomförda intervjuer har materialet bearbetats och transkriberats för att kunna analyseras i arbetet. Därefter har de transkriberade intervjuerna lästs igenom noggrant. De tio intervjuerna granskades först individuellt utifrån de teman som fanns i intervjuguiden. Därefter granskades det samlade transkriberade materialet för att finna mönster och skillnader i de intervjuade kuratorernas beskrivningar. De teman (kontakt med eleverna, genus, orsaksfaktorer, metoder, samverkan, ökning av psykisk ohälsa och optimalt kurativt arbete) som ingick i intervjuguiden har tjänat som hjälp vid sortering av intervjumaterialet. Med tematisering menas att teman och rubriker angivits i det material som framkommit genom intervjuerna. Tematiseringen innebär även att det tas fram gemensamma mönster i det insamlade materialet, för att hitta likheter och skillnader i intervjumaterialet (och väga samman dessa.) Detta arbetssätt är till hjälp då det empiriska materialet ska läggas samman med de övriga texterna i arbetet. Denna metod kan generellt upplevas som tidskrävande (Öberg 2011:66).

Intervjuerna i detta arbete har varit cirka 30 minuter långa. Efter avslutad intervju har genomgång av det inspelade materialet gjorts och analyser genomförts med utgångspunkt i arbetets syfte och aktuella frågeställningar. Frågeställningarna i arbetet har använts som teman och rubriker i avsikt att skapa en tydlig struktur och överblick i det som framkommit vid intervjuerna. Detta har också medgivit en bra struktur då undersökningsmaterialet förts in i det samlade arbetet för att där ligga till grund för vidare analys utifrån aktuellt syfte, frågeställningar, tidigare forskning samt teori.

4.3.1 I rollen som forskare

En viktig utgångspunkt i en undersökning är forskarens egen integritet. I detta avseende måste frågor om den egna moraliska integriteten och hur den egna känsligheten ser ut i moralitets frågor beaktas. Kunskap blir tillgodosedd genom oss själva. Två huvudsakliga ståndpunkter är viktiga att beakta i rollen som forskare. Det är för det första vår kunskap gällande värdefrågor, etiska riktlinjer och etiska teorier och slutligen integriteten hos oss som forskare. Dessa två utgångspunkter samverkar med varandra och är viktiga att ta hänsyn till vid genomförandet av detta arbetes intervjuer eftersom etiska samt vetenskapliga faktorer kan komma att vägas emot varandra. Det som framkommer i intervjuerna har en avgörande betydelse för resultatet av denna studie, men den egna integriteten, kunskaper samt erfarenheter interagerar också i processen (Kvale och Brinkmann, 2009: 90-91). Med detta menas att det är en balansgång i att dels genomföra en bra forskning med ett djup och samtidigt ta de etiska principerna i beaktning. Svårigheten i detta kan till exempelvis vara då rollen som forskare bygger på att definiera och diskutera en problematik som finns i samhället, det kan då vara svårt att i denna process inte råka påverka informanterna. Även om alla de etiska kraven tas i beaktning förekommer det alltid att någon informant upplever forskningen och forskaren på ett annat sätt än vad forskaren själv känner. Detta kan i forskningen vara en svårighet och balansgång. I studien har en neutralitet förordats i arbetet med informanterna, detta för att den egna integriteten och kunskaper inte ska påverka forskningen eller de etiska riktlinjerna och principerna. I den aktuella forskningen är det väsentligt att genomföra en validering och analysera de olika

genomförandemetoder som undersökningen är grundad på. För att kunna bli tillgodosedd med ett lämpligt förhållningssätt till forskningen och uppnå en tillförlitlig vetenskaplig kvalitet måste hänsynstagande till de olika etiska kraven göras (Kvale och Brinkmann, 2009: 90-91). Detta har bland annat beaktats i arbetet genom att hänsyn till de etiska aspekterna har tagits i beaktning vid utformandet av de frågor som ställts till informanterna. Vid utformningen av frågor i intervjuguiden har jag låtit de vara formulerade på sådant vis att de indirekt kan ge informanten en anonymitet i sina svar, men även att svaren som de ger skapar ett djup. Balansgången med att få ett djup i informanternas svar och att samtidigt ta hänsyn till de etiska aspekterna har inte varit svår i detta arbete då jag redan tidigt i intervjun informerade informanterna om de fyra etiska kraven från Vetenskapsrådet. Detta medförde att de svar som informanterna gav var utifrån deras förutsättningar genom att de själva kunde välja vad de skulle svara och hur djupgående de ville presentera sina svar. På så vis har informanternas integritet inte påverkats i de svar som informanterna givit i arbetet.

4.3.2 Validitet och reliabilitet

Vid utformningen av arbetet och forskningen är det viktigt att beakta aspekter som validering och reliabilitet.

Validering innefattar en granskning av giltigheten i det som skrivs och görs, med andra ord lyfter fram sanningen i ett yttrande. Valideringen tillämpas i avsikt att analysera en metod och om det som undersöks är det som det påstås (Kvale och Brinkmann, 2009:264). Kontinuerlig validering är en förutsättning under forskningsprocessen. Genom en sådan kontinuerlig validering kan positiva resultat nås och kvaliteten förstärkas. Exempel på några väsentliga delar i forskningen som bör bli validerade är tematiseringen, planeringen, intervjuerna, analysen och rapporteringen (Kvale och Brinkmann, 2009:267). Validering är därför en viktig utgångspunkt i forskningen. Detta innebär att jag har gjort en noggrann planering av de intervjuer som har genomförts och innehållet i den intervjuguide som utformats. Noggrann genomgång har också gjorts av de verksamheter, inom vilka intervjupersonerna är verksamma.

Reliabilitet är, inom den kvalitativa forskningen, svårt som begrepp att applicera. Inom ramen för den kvantitativa forskningen inriktas forskningsresultatens innehåll mer på tillförlitlighet och att resultatet i forskningen ska kunna reproduceras vid andra tidpunkter och av andra forskare (Kvale och Brinkmann, 2009:263). Reliabilitetsbegreppet inom den kvalitativa forskningen handlar då istället mer om att, för att en annan forskare ska kunna få ett liknande resultat som denna forskning visar, måste den andra forskaren gå in i en liknande social roll som den första forskaren. Om detta inte görs kan det leda till att den andra forskaren varken ser, hör eller kan jämföra det resultatet med det som kommit fram i den ursprungliga forskningen (Bryman 2011: 352). Så det som reliabilitetsbegreppet indirekt diskuterar, i kvalitativa studier, är om en annan forskare kan genomföra en liknande forskning som denna. Det reser svårigheter även om den andra forskaren så noga som möjligt återskapa forskningsprocessen från den första forskarens forskning. Det som kan och måste göras är att det i kvalitativa forskningsstudier tydligt framgår hur materialet har samlats in, hur

informerarna har valts ut och att läsaren kan följa hur det insamlade undersökningsmaterialet har analyserats.

4.4 Etiska aspekter

Under forskningsprocessens gång har hänsyn tagits till de olika etiska aspekterna. De fyra krav som Vetenskapsrådet understryker som viktiga hänsynsaspekter i kontakt med informanter är; informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav samt nyttjandekrav (Daneback och Månsson 2008:166).

Informationskravet har i arbetet beaktats genom att informanterna fått information av mig om syftet med undersökningen. Ytterligare gav jag även information till informanterna om deras roll i undersökningen och vad det är som ligger till grund för deras deltagande. Vidare gav jag även informanterna information om att deltagandet är frivillig och att de kan avbryta sitt deltagande när det själva vill. Innan intervjun delgavs även informanterna kunskap om att den information som samlas in enbart kommer att användas i undersökningen. Informanterna blev delgivna informationen gällande forskningens syfte, deras roll i forskningen och grunden till forskningen både muntligt och skriftligt i början av intervjun. Den muntliga informationen delgavs till informanterna redan i samband med att intervjuerna bokades in. Den skriftliga informationen som de fick ta del av redogjorde även för de fyra krav som Vetenskapsrådet tar upp, detta för att informanterna även skulle få ta del vilka rättigheter de har i forskningen. Den skriftliga informationen gavs till informanterna tillsammans med en blankett gällande deras samtycke i forskningen (Vetenskapsrådet, 2002:7).

Samtyckeskravet har tagits i beaktningen genom att informanterna själva fått bestämma över sin medverkan i arbetet. Jag frågade både muntligt och skriftligt om informanternas samtycke i början av intervjun. I samband med att de fick ta del av arbetets syfte informerades informanterna även om att de själva får bestämma hur länge och på vilka grunder de deltar i undersökningen och om de inte längre önskar att medverka och vill avbryta sitt deltagande så innebära det inga negativa följder för denne. Samtycket delgavs, som nämns ovan, informanterna både muntligt och skriftligt i samband med intervjun och när intervjuerna bokades in med respektive informant. Genom att informanterna både blivit informerade om sina rättigheter och skyldigheter muntligt och skriftligt fanns det på så vis en vetskap från deras sida att de kunde avbryta sitt deltagande när som helst (Vetenskapsrådet, 2002:10).

Konfidentialitetskravet har beaktats genom att samtliga informanter som var delaktiga i arbetet gavs konfidentialitet. Detta har inneburit att uppgifter om informanterna i arbetet har bevarats på rätt sätt så att inte information når oberörda. Konfidentialiteten har tillämpats på sådant sätt att alla svar från respektive informant har anonymiserats. Informanterna har även fått information om att deras svar kommer att anonymiseras och att enbart deras svar på frågorna kommer att tillämpas i arbete, men att varken deras namn, arbetsplats eller kommun kommer att anges i forskningen. Informanternas uppgifter gällande namn, arbetsplats och kommun är bevarade på ett sådant vis att de inte kan nås av oberörda (Vetenskapsrådet, 2002:12). Nyttjandekravet har tagits i beaktning genom att informanternas svar enbart har använts till forskningsändamålet och

arbetet. Svaren kommer inte att nyttjas i något annat sammanhang än i denna forskning (Vetenskapsrådet, 2002:14).

I likhet med vad som tas upp ovan, att respekt för informanterna är det som ska prioriteras i första hand, är det även väsentligt att den forskningsetiska prövningen vägs samman med den potentiella nytta som forskningen kan tillföra. Det är viktigt att med andra ord väga riskerna mot den potentiella nytta som kan tillfogas. I forskningen har inga personliga förhållanden tagits i beaktning, så som kurator och elev, utan forskningen och intervjuerna har enbart fokuserat på kuratorernas yrkesroll och verksamhet. Vid denna bedömning tas alltid den vetenskapliga bedömningen med vid värderingen av de forskningsetiska principerna. Det ställs med andra ord stora krav på forskningens kvalitet (Kalman & Lövgren 2012: 11). En del i forskningens kvalitet ligger därför framförallt i vilken metod som i sammanhanget ska tillämpas (Hammersley 2009: 215).

5. Analys och Resultat

Intervjuerna kommer att analyseras utefter arbetets syfte, teorier samt den tidigare forskningen. Samtliga intervjupersoner är verksamma som kuratorer och arbetar på olika högstadieskolor runt om i Skåne. Fyra intervjupersoner arbetar som kurator på högstadieskolor i Malmö och resterande sex informanter arbetar i någon av Skånes övriga kommuner.

5.1 Kontakt med eleverna

I arbetet med eleverna i skolan kan kontakten se lite olika ut. Det finns många sätt att komma i kontakt med eleverna och det kan även i vissa fall finnas en viss skillnad i hur kuratorn kommer i kontakt med tjejer och hur kontakten ser ut med killar.

5.1.1 Kontakten med flickor och pojkar

De vanligaste sätten att komma i kontakt med eleven är genom att de själva kommer. Detta är dock något som är vanligare bland tjejer än bland killar. En informant uttrycker det genom att säga: *”Det är vanligare att tjejer söker upp mig själv än att killar gör det. Killarna är då oftare via de andra, som föräldrar och lärare”* (Informant 7). Ett gemensamt mönster som syns i kuratorernas beskrivningar är att de uppger att det är många tjejer som kommer till dem och vill ha hjälp. Kuratorerna försöker förstå den stora skillnaden genom att bland annat peka på att tjejer har lättare för att diskutera sina känslor, en informant uttrycker bland annat *”Jag tror att detta har att göra med att tjejerna generellt sätt har lättare för att prata”* (Informant 6). Samtliga kuratorer (Informant 1-10) som intervjuats är dock samstämmiga i att tjejer i större utsträckning kommer och söker upp kuratorerna själva medan killar i en högre utsträckning kommer till kuratorerna genom andra vuxna. Ytterligare en av informanterna formulerar bland annat följande: *”Men killar är nog mer att de antingen kommer upp via elevhälsoteamet, att vi tar upp ärendet där eller att läraren följer med dem hit första gången”* (Informant 9).

5.1.2 Vetskapen om psykisk ohälsa genom andra aktörer

Vid redogörelsen av vilka de vanligast sätten för att komma i kontakt med eleven är pekar samtliga tio informanter på att de får reda på en elevs problematik och psykiska ohälsa genom lärare, mentorer, föräldrar, kamrater, pedagoger, även genom att granska sjukanmälningar samt rapporter om frånvaro från skolan och internt i elevhälsan. En skillnad som syns i kuratorernas svar är att vissa (Informant 1 och 3) även pekar på att de kan komma i kontakt med eleven när de är ute i klasser och arbetar med eleverna i grupp. En av informanterna pekar också på vikten av att befinna sig ute bland eleverna i rasthallen, på rasterna samt att vara med och bevaka i matsalen. Informanten uppger bland annat följande: *”Jag är även uppe en del vid matsalen, vi har även matvärdar som äter med de nya klasserna. Är det till exempel någon som sitter själv så ser vi det väldigt tydligt. Detta syns även..., jag är även ute en del på rasterna och brukar även stå vid ingången på skolan på morgonen, då syns även de elever som exempelvis skulle vara helt själva”* (Informant 1).

I kontakten med kuratorerna betonas också att vetskapen om ungdomarnas problematik ges genom andra interna aktörer på skolan (Informant 1-10), någon betonar pedagogernas roll medan andra även pekar på betydelsen av det nära samarbetets roll med skolsköterskan (Informant 1, 4, 6 och 7). En informant uttrycker: *”Sen är det också så att skolsköterskan och jag har rummen bredvid varandra och vi delar ett väntrum. Och jag får rätt många från henne om man säger så. Många som går till henne först och sedan slussar hon vidare dem till mig”* (Informant 6). Ytterligare en informant lyfter fram kombinationen av elevhälsoteamets arbete och samverkan med pedagogerna i kontakten med eleverna genom att uppge följande: *”Vi har ju elevhälsoteam varannan vecka där man som mentor eller pedagog anmäler elevärenden som de vill att vi ska jobba med i elevhälsoteamet”* (Informant 4). Samma informant fortsätter att informera om ärendegången och vikten av att pedagogerna ska fylla i en blankett när ett ärende aktualiseras. Samma kurator pekar på att det ibland även händer att pedagogerna bara kommer och frågar om det finns en möjlighet att ta emot en elev som pedagogen upplever mår dåligt. Ytterligare en informant pekar på mentorssystemets betydelse för att upptäcka elever som mår dåligt, genom att formulera följande: *”Då är det att de är extra ansvariga med kontakten med hemmet och har samtal varje vecka med just de här mentoreleverna som de har. Och då har ju mentorn ansvaret för eleven både när det gäller den pedagogiska biten men även när det gäller hälsa. Bland annat genom att fråga hur de mår, ta reda på hur det är hemma får mentorerna bättre insikt i elevens vardag. Det är genom mentorerna som vi i elevhälsoteamet sedan får reda på att en elev inte mår så bra eller att de mår bra”* (Informant 3).

5.1.3 Elevkontakt i en vetenskaplig kontext

I likhet med vad bland annat informant 7 säger: *”Det är vanligare att tjejer söker upp mig själv än att killar gör det. Killarna är då oftare via de andra, som föräldrar och lärare”*, bekräftas bilden av att det är vanligare att flickor kommer i en första inledande fas och att det är vanligt att pojkar kommer i kontakt med kuratorn genom att någon annan som exempelvis en lärare som har tagit den inledande kontakten. Detta resonemang presenteras även i kapitel 2, Tidigare forskning. Problematiken är då av en större art än i jämförelse med flickor, som

oftast själva söker den första inledande kontakten med kuratorn. Problematiken är då av en mer varierande art (D- Wester 2005: 29).

Den tidigare forskningen, samt informanternas svar, kan kopplas samman till nätverksteorin som lyfter fram sociala relationer. Nätverksteorins sociala relationer omfattar både individuella medlemmar samt grupper av medlemmar som kollektiv. Teorin omfattar såtillvida enskilda individer, gruppkonstellationer samt hela organisationer (Ritzer, 2009:356). Teorin kan appliceras på resultatet genom att kuratorerna kommer i kontakt med en elevs psykiska ohälsa både genom individuella medlemmar (den enskilde eleven) och genom grupper av medlemmar (lärare). Vetskapen om en elevs psykiska ohälsa ligger då mycket i hur de sociala relationerna ser ut, vilket syns mycket tydligt genom informanternas svar. Nätverksteorin lyfter särskilt fram kopplingen mellan dessa band som finnas mellan aktörer. Samverkan mellan aktörerna innebär enligt nätverksteorin att interaktionen i sig medför att aktörerna delger varandra kompletterande information i arbetet, i olika omfattning (Ritzer, 2009: 356-357). Samverkan och interaktionen kan i sammanhanget återkopplas till den interna samverkan som sker mellan kuratorn och eleven och eleverna. Det är viktigt att det sker en väl fungerande interaktion mellan de båda parterna för att den unge på sikt ska kunna utveckla en god hälsa. Teorin är därför applicerbar på den tidigare forskningen, då det krävs att det finns goda sociala relationer för att kunna skapa en god psykisk hälsa.

5.2 Psykisk ohälsa utifrån ett genusperspektiv

Nedan presenteras och analyseras skillnader som informanterna kan se i den unges psykiska ohälsa, utifrån ett genusperspektiv.

Den psykiska ohälsan, bland de unga, menar kuratorerna kan ta sig olika uttryck mellan killar och tjejer. Skillnader som finns är att vissa kuratorer pekar på att tjejers psykiska ohälsa skiljer sig markant från killars psykiska ohälsa (Informant 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8 och 10) medan andra kuratorer (Informant 5, 9 och 10) pekar på att de psykiska besvären i det stora hela är lika hos de båda grupperna och att basen är grundad på samma bakomliggande orsaker. En av informanterna uppger att: *” Jag tycker inte att det är så stor skillnad. Killar och tjejer kan båda vara inåtvända och utåtagerande”* (Informant 10) informanten fortsätter med att uttrycka *”Mår man dåligt så mår man dåligt”* (Informant 10). En annan av informanterna pekar även på att det inte finns några större skillnader i den psykiska ohälsan mellan killar och tjejer, utan att den psykiska ohälsan i de två grupperna egentligen grundar sig i relationer. Informanten uttrycker bland annat att: *”Jag tycker egentligen att det är ganska likt, basen är egentligen relationer som är svåra eller jobbiga. Och som gör att man kanske ifrågasätter sig själv eller känner sig ensam eller mår dåligt”* Informant 5).

5.2.1 Stressfaktorer

I kontrast till det som några av informanterna har pekat på, att det inte skulle vara någon större skillnad mellan killar och tjejer och deras psykiska ohälsa, pekar dock majoriteten av informanterna (Informant 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8 och 10) på att det skiljer sig. En informant pekar på att den psykiska ohälsan är väldigt individuell, men uttrycker att upplevelsen är att tjejer i större utsträckning mår dåligt på grund av att de utsätts för mer kränkande behandling och då främst

genom sociala medier (Informant 3). En annan av de intervjuade informanterna pekar även på stressen som de sociala medierna tillför i den unges vardag, informanten uttrycker bland annat följande: *”Stressen tycker jag har ökat och då är det min tolkning kring sociala medier som gör att de är på gång hela tiden. Vakna och tillgängliga hela tiden, detta tycker jag är vanligare bland tjejer”* (Informant 7). Ytterligare fler av informanterna pekar på att stressen är ett vanligt förekommande fenomen i skolan och att stressen är mycket vanligt bland tjejerna (Informant 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8 och 10). Informanterna pekar på att stressen bland annat, utöver sociala medier, grundar sig i skolsituationer och betyg. En av informanterna påpekar bland annat att det är: *”Stress som skapar ångest som skapar oro. Stress över skolsituation, sig själv och identitet”* (Informant 10). En andra informant uttrycker även följande med skolan och betygen genom att formulera att: *”Det är då ofta stressen över betygen och så”* (Informant 9).

De flesta av kuratorerna (Informant 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8 och 10) pekar på att stressen är vanligare bland tjejer som de kan se. En informant lyfter fram att den psykisk ohälsa bland killar kan se lite annorlunda ut genom att formulera sig följande: *”När det handlar om psykisk ohälsa hos killar så är det mer uppgivenhet, kraftlöshet och energilöshet. Och killar har svårare att uttrycka symptomen. Eller ha idéer om varför de mår dåligt och så”* (Informant 7). Trots detta är det dock ytterligare en informant som säger att stressen även kan finnas hos killar, att det verkar vara lite mer accepterat idag bland den gruppen, men att känslor som oro och att vara ledsen är mer accepterade känslor att prata om som tjej. Samma informant fortsätter med att lyfta fram att den psykiska ohälsan tar sig uttryck genom att tjejer blir inåtvända och killar mer utåtagerande. Informanten lyfter fram *”Det kan även absolut vara andra varianter av stress och oro hos killar också men huvuddelen är faktiskt beteendeproblem och koncentrationsproblem. Det är en psykisk ohälsa som tar sig uttryck på ett annat sätt”* (Informant 8).

5.2.2 Andra psykiska besvär

Ytterligare psykiska besvär, som är ett gemensamt mönster i vad kuratorerna (Informant 1-10) pekar på som vanligt förekommande bland ungdomarna i de båda grupperna, är koncentrationssvårigheter, sömnsvårigheter och destruktiva beteenden. Någon kurator pekar på att dessa psykiska besvär är vanligare bland tjejer, men att det har ökat bland killar (Informant 6). Samma informant fortsätter med att peka på att tjejer har väldigt lätt för att anklaga sig själva och ta på sig skulden medan killar har lättare för att lägga problem utanför sig själva. Följande informant uttrycker bland annat följande: *”Jag kan tycka att tjejer har lättare för att anklaga sig själv att lägga skulden på sig själv och att ha någon form av självskadebeteende i tankar och vad de gör. Killar kan mer lägga saker utanför sig själv. Att det är fel på lärarna eller fel på föräldrarna”* (Informant 6). För att koppla samman de psykiska besvär som är relaterade till sömnbesvär och koncentrationsbesvär pekar en av informanterna på att detta är ofta ett resultat grundat i ångest och depression och denna psykiska ohälsa var lite vanligare bland tjejer. Informanten fortsätter med att peka på att när det gäller koncentrationssvårigheter var detta ett psykiskt besvär som är vanligare bland killar. Denna informant formulerar bland annat: *”Killar är lite mer åt det med koncentrationssvårigheter. Jag träffar på många killar med koncentrationssvårigheter mer i skolsituationen”* (Informant 2). Ett gemensamt

mönster i kuratorernas svar är att de (Informant 1-10) lyfte fram att ett vanligt psykiskt besvär i skolan var stress, men att det givetvis fanns andra psykiska besvär som var vanligt förekommande hos den unge. I nästa delavsnitt kommer orsaksfaktorer till dessa psykiska besvär att diskuteras, kopplat till skolan.

5.2.3 Orsaksfaktorer i skolan

Den psykiska ohälsan kan grunda sig i många olika förklaringsmodeller. Kuratorerna i arbetet har fått fokusera på att kommentera den psykiska ohälsan kopplat till orsaker som skolan, kamrater, rädsla/oro och mobbing/kränkande behandling. Det kuratorerna lyfter fram i intervjuerna är att många psykiska besvär har sin bas grundad i skolan.

För att titta på den första orsaksfaktorn skolan, som organisation, finns det ett mönster i kuratorernas svar genom att de uppger att de har elever som kommer till dem och uppger att de känner en oerhörd stress, press och oro över att till exempel inte klara sina läxor och att inte uppnå kunskapskraven. En av informanterna uttrycker bland annat följande: *"I perioder finns det även enskilda elever som känner sig stressade och oroliga för att man känner att man har mycket läxor. Många elever önskar emellanåt att det ska vara annorlunda att de ska få mindre läxor och så vidare"* (Informant 1). Samma informant fortsätter med att peka på att stressen inte tvunget är riktad från andra runt eleven utan det även vid tillfällen kan vara så att den unge i stor utsträckning pressar sig själv. Informanten formulerar följande: *"Det kan då finnas fall då eleven känner sig stressad och pressad för att han eller hon vill ha ett bra resultat. Det förekommer även att eleven pressar sig själv utifrån att de tycker och vill ha bättre betyg än vad de har idag"* (Informant 1). Stressen över skolan med läxor, prov och betyg är något som är ett mönster i de svar som informanterna lyfter fram och en av informanterna pekar ytterligare på att detta är något som kan betraktas som normalt. En annan informant fortsätter även med att i sin tur uttrycka att i snitt var tionde elev mår dåligt. Informanten uttrycker bland annat: *"Men i snitt så är det nog var 10:e elev som jag kan se mår dåligt på grund av någon incident som hänt eller något liknande"* (Informant 3). Ytterligare en annan av informanterna (Informant 5) pekade på att en tydlig ökad stress kunde synas bland eleverna när den nya läroplanen kom år 2011. Då menade informanten att de syntes att eleverna var stressade över de nya kraven som denna läroplan tog med sig. Överlag så är det många av de tillfrågade kuratorerna som påpekar den negativa stresspåverkan som skolarbetet har och skolsituationen överlag medför. En av informanterna förklarade bland annat med att uttrycka följande: *"För skolan har vissa förväntningar på barn. De ska prestera, de ska kunna sitta och koncentrera sig och läsa. Om vi bara tittar på koncentration, så ska du sitta och göra ett prov och så här. Sen skulle man kunna tänka, skulle det bli annorlunda om vi tog bort skolan. Ja, kanske. Men nu är det så här att barn ska gå i skolan"* (Informant 8).

När kuratorerna diskuterar skillnaderna mellan dessa orsaksfaktorer kopplat till tjejer och killar pekar de (Informant 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8 och 10) åter på att många tjejer känner att de inte räcker till. En av informanterna uttrycker det även med att säga att många känner en hopplöshet och att det därför finns en del deprimerade tjejer. Samma kurator fortsätter med att lyfta fram att killar även uttrycker en hopplöshet kopplad till skolarbetet. Informanten formulerar sig med

att uttrycka följande: *"Denna hopplöshet grundar sig mycket på skolarbetet överhuvudtaget. Att de sitter av lektionerna eller att de skolkar. För att de inte tycker att det är lönt. De är omotiverade till skolarbetet skulle jag vilja säga. Detta är vanligt bland de killar som jag träffar mest"* (Informant 6).

Ytterligare en av kuratorerna lyfter fram att skolan är en viktig faktor att begrunda i förståelsen av den psykiska ohälsan hos unga. Informanten menar att det är i skolan som den unge befinner sig, majoriteten av sin vakna tid. Informanten uppger: *"De är här de möter kompisar det är här de blir utsatta eller inte. Så skolan påverkar jättemycket. Kraven överlag, tycker jag. Det här med kunskaper och betygsmål tycker jag blir tydligare och tydligare med åren"* (Informant 7). Samma informant lyfter även fram att kunskapskraven också i viss mån skapar en oro och rädsla hos den unge. Kuratorn lyfter bland annat fram: *"Ytterligare som gör att en elev kan känna rädsla eller oro är kunskapskraven i skolan. Att känna att man inte duger och det handlar då även om relationer till andra. Att inte känna att man kan prestera vad man ska och känna att man inte duger"* (Informant 7).

Ytterligare en faktor och orsak till den psykiska ohälsan är kamrater och detta är utöver kunskapskrav och betyg även en viktig aspekt i skolan som är viktig i förståelsen av psykisk ohälsa. Ett mönster i kuratorernas svar är att de uttrycker att det finns en social stress bland ungdomarna. Det som de förklarar då är att den unge i dag inte bara ska prestera bra i skolan, utan det är även viktigt att ha många kompisar och visa att man är populär. En av informanterna uttrycker det som att det finns en social ranking. Ytterligare pekar samma informant på att det finns en stress med att den unge ska hinna med allt. Informanten uppger följande: *"Hela den här sociala rankingen, kan vara en stress, men även det här att man känner att man ska hinna med allt. Att kompisarna vill umgås och samtidigt hinna med läxor. Just det att man kanske inte orkar vara hela tiden med mina kompisar, men att finns en rädsla att om jag säger nej kommer jag då bli utesluten. Även det här med facebook och alla sociala medierna att finnas där och vara med i forum. Att hänga med liksom. Det är en stress bland ungdomar idag"* (Informant 8).

5.2.4 Sociala medier

De sociala medierna är en annan mycket avgörande förklaring till att det är så många unga som idag lider av psykisk ohälsa. Ett mönster i kuratorernas svar är att de menar att de sociala medierna i sig är en väldigt avgörande faktor till varför den unge lider av sömnbesvär, koncentrationsbesvär, stress och oro. Samtliga säger även att de sociala medierna är ett av de främsta verktygen till ökad utsatthet för kränkande behandling och mobbning. Denna form av problematik skapas bland kamrater och utvecklas sedan till oro och rädsla. Beroende på hur utsattheten bland sociala medier tar sig uttryck definieras de antingen som kränkande handlingar eller mobbning. Därför kan det konstateras att tre av de totalt fyra orsaksområdena inom skolan är starkt sammankopplade med sociala medier och en tydlig förklaring till varför psykisk ohälsa i skolan skapas.

Ett mönster i kuratorernas svar är att de kopplar utsattheten på de sociala medierna som konflikter mellan eleverna, rykten som skapas och att detta påverkar den unge genom att det skapas ångestframkallande situationer som

ytterligare skapar stress. En informant uttrycker det hela med att säga: *”Det är även en hel del som händer på nätet också och sen tar de ut det här i skolan. Så det är väldigt stressigt. Det är mycket rykten, relationer och konflikter kompisar emellan så att säga”* (Informant 2). En annan kurator fortsätter diskussionen om de sociala medierna genom att betona att även en hel del kränkningar äger rum, genom att uttrycka följande: *”Det är ofta bråk som uppstår, till exempel att det är bråk på facebook”* (Informant 3).

Ett mönster i kuratorernas svar är att de pekar på de sociala mediernas negativa inverkan på skolan och på den enskilde elevens psykiska hälsa. Ett annat mönster i kuratorernas svar (Informant 1-10), lyfter fram att kränkningar är väldigt vanligt på nätet. En av informanterna framför bland annat: *”Det är många som mår dåligt över det. Och ja, vi försöker att jobba med detta i skolan. För detta drabbar ju skolan. Det drabbar skolarbetet när en person har blivit kränkt”* (Informant 6).

Ytterligare någon av kuratorerna pekar på hur utsattheten är ett fenomen som äger rum dygnet runt och om den enskilde eleven är utsatt i skolan så är det även en risk att ungdomen blir utsatt hemma också via de sociala medierna. Informanten formulerar bland annat följande: *”Det som har tillkommit är ju att, om man blir utsatt så blir man inte det bara i skolan utan då blir man det dygnet runt. Tidigare var det så att man kunde vara ifred hemma eller undvika fritids. Att undvika att vara med dem som var taskig mot en. Men det kan man inte längre, man är inte fredad någonstans. Så upplever jag det. Det är mer att jag bland dessa elever kan se en rädsla eller oro och att de är uppjagade kring det här”* (Informant 7). Alla de intervjuade kuratorerna pekar på den negativa konsekvens som de sociala medierna har för den unges psykiska hälsa. Samtliga kuratorer (Informant 1-10) pekar också på att om en elev är utsatt för mobbning eller kränkande behandling, genom de sociala medierna, är detta något som den unge utsätts för hela tiden både i skolan och hemma. Kuratorerna pekar på att bland de unga finns en mycket stor oro. Ytterligare en informant lyfter fram följande: *”Ofta när det handlar om kompisar så där, ofta är det att det handlar om kränkningar via internet. Facebook, alltså de här sociala medierna, instagram. Där är mycket oro kring det. Att någon har spridit en bild eller något eller lagt ut någon text eller ja. Oro och rädsla är så individuellt. Oron kan ofta vara att det är någon som har gjort någonting. Jag tänker på det här om det är någon som har lagt ut en bild och så oroar sig de över hur många är det nu som ska se den”* (Informant 9). Samma informant pekar även på hur mycket de sociala medierna påverkar skolan och skolarbetet. Informanten fortsätter med att uttrycka att det som exempelvis har skett under helgen och vad som har lagts upp på de sociala medierna, det diskuteras sedan i skolan. Informanten uttrycket bland annat: *”Ofta är det så att de flesta gånger om mobbning så är det att det har hänt på de sociala medierna och sedan fortsätter de att prata om det här på skolan. Så det påverkar dem i skolan på ett sätt. Även om de har skrivit på facebook på helgen om något som har hänt i helgen, sen kommer de hit och då pratar de och det här. Det påverkar ju dem här på skolan, och det är ganska så vanligt”* (Informant 9).

Samtidigt som det enligt kuratorerna finns en djupt rotad problematik gällande barns ökade utsatthet för mobbing och kränkande behandling via de sociala

medierna, menar dock även någon av kuratorerna att det finns en svårighet att upptäcka mobbingen. En av informanterna pekar på att det inte är så vanligt förekommande att eleverna kommer själva och berättar om sin problematik. Informanten uppger följande: *”Mobbing och kränkande behandling förekommer, men det är en svår situation. Ofta är det så att man bör få reda på det på något annat sätt. Är man utsatt för mobbing eller kränkande behandling så är det inte lätt att gå och berätta det för någon. Man känner sig ofta dålig själv och, man behöver få reda på det genom något annat håll. De kommer inte in själv och säger att jag måste prata med dig för att jag mår så dåligt över att jag är utsatt i skolan. Det gör de inte”* (Informant 10).

5.2.5 Sociala relationer

Trots att vissa fall kan vara svårupptäckta finns det ett mönster i kuratorernas svar som visar att mobbing och kränkande behandling är något som de arbetar med dagligen och en av informanterna uttrycker med att säga: *”Mobbing och kränkande behandling är något som vi jobbar med hela tiden. Det är ingenting som man kan säga att nu har det gått en termin och det hände ingenting. Man får hela tiden vara riktigt på hugget med att svara och se hur elever betar sig mot varandra. Hur är stämningarna i klasserna, så det är något som vi jobbar med hela tiden”* (Informant 5). Ett annat mönster i de svar som kuratorerna ger visar att det i skolan finns många elever som har svårigheter med att hitta in i nya grupper, och detta är ett mycket stort problem. En informant pekar även på att det finns någon form av egenproblematik hos den unge. Informanten uttrycker bland annat: *”Det finns även i dessa typer en egenproblematik som jag uppfattar det. En orolighet, känslighet och benägenhet. Att man sedan blir mobbad och känner sig utanför gör inte saken bättre”* (Informant 8). Kuratorerna (Informant 1-10) pekar även på vikten av att ha goda relationer, att om inte relationerna i skolan fungerar så är det mycket viktigt att en bra relation till familjen finns. En av informanterna uppger bland annat: *”Att ha jobbiga relationer är tungt. Relationer till familjen är viktiga och när de inte fungerar är det jättejobbigt”* (Informant 5).

Även om det kan finnas en viss skillnad i den psykiska ohälsan bland tjejer och killar och vad som är vanligast förekommande inom de båda grupperna pekar en av kuratorerna på att den psykiska ohälsan är väldigt individuell. Informanten säger att: *”Besvär är väldigt individuella”* (Informant 2). Utöver faktorer som oro och stress över att bli utsatt för mobbing och kränkande behandling via sociala medier finns det även en rädsla och oro över att inte prestera tillräckligt bra. En informant uttrycker det som: *”Rädsla och oro är dels att jag inte ska prestera tillräckligt bra, men även rädsla/oro i det sociala”* (Informant 8). Prestationskraven är det som många av kuratorerna pekar på och här tycker sig kuratorerna se en viss skillnad. En av informanterna formulerar bland annat: *”Jag tror det att betygssonen är det som är det vanliga bland tjejer. Även relationer/kompisrelationer. Fast det är, killar har också, söker också för det. Med kompisrelationer”* (Informant 9). Den röda tråd som syns i samtliga kuratorers svar är att delarna – skolan, kamrater, rädsla/oro och mobbing/kränkande behandling, hänger indirekt ihop. De definieras separat men orsaksfaktorerna mellan de fyra olika faktorerna hänger samman i förståelsen av psykisk ohälsa.

5.2.6 Ökning av psykisk ohälsa

De flesta av de tillfrågade kuratorerna (Informant 1,2,3,4,5,6,7,9 och 10) pekar på att det kan se ut som att den psykiska ohälsan bland ungdomar idag har ökat. Många av informanterna pekar på att de kan se att den psykiska ohälsan har ökat mest bland tjejer. Här är det dock en av kuratorerna som lyfter fram att det finns vissa svårigheter att bedöma om det är så att den psykiska ohälsan har ökat mest bland tjejer eller om det är så att det bara är fler tjejer som kommer till kuratorerna. För i likhet med vad som har presenterats tidigare i kapitlet så visar ett gemensamt mönster i kuratorernas svar att de övervägande har tjejer som kommer och behöver prata med dem och att de inte är så många killar som kommer (Informant 1-10). En av informanterna uttrycker bland annat: *"Jag kan nog se en större ökning bland tjejer. Eller så är det för att tjejer söker sig lättare hit än killar kanske"* (Informant 9). En annan av informanterna uttrycker att de eventuellt inte finns någon skillnad mellan killar och tjejer i den ökade psykiska ohälsan. Ytterligare en annan av kuratorerna uppger: *"Jag tänker faktiskt ibland att tjejer blir tidigare bättre på att prata om sina känslor, jag är inte så säker på att killarna alltid mår så mycket bättre. Att det inte är någon skillnad"* (Informant 5). En annan av informanterna fortsätter även med ett lyfta fram att den ökade psykiska ohälsan grundar sig mycket i frånvarande vuxna, och där är skillnaden inte stor mellan vad tjejer tar upp och vad killar pratar om. Informanten menar att: *"Det blir mer och mer lika mellan killar och tjejer och det är okej för killar också att prata om att de mår dåligt. Sen så är anledningen fortfarande den samma, frånvarande vuxna. Man får sköta mycket själv, sköta mycket själv vid internet och så blir det fel och då vet man inte hur man ska reda upp det. Och så mår man dåligt över det. Så återigen frånvarande vuxna i barnens liv"* (Informant 6). Trots att det är en del av informanterna som lyfter fram att den psykiska ohälsan har ökat ungefär lika mycket i de båda grupperna, finns det dock fortfarande en del som menar att den har ökat mest bland tjejer. Ytterligare en annan informant formulerar följande: *"Ja, jag ser att den psykiska ohälsan är vanligare bland tjejer än killar. Sen är det även så att killar håller det mycket mer inom sig än vad tjejer gör. De uttrycker det på ett helt annat sätt. Och jag tror att vi är mycket mer observanta på hur den psykiska ohälsan bland tjejer tar sig uttryck. Mer än vad vi är bland killar, jag tror inte att vi riktigt vet hur. Jag tror att vi är mycket duktigare på att se tjejer, men ja, jag tror ändå att den psykiska ohälsan har ökat mer bland tjejer"* (Informant 2). Ytterligare en annan aspekt som tas upp i samtal med informanterna är att det framförallt finns en upplevelse av att den psykiska ohälsan börjar i tidigare åldrar. En annan informant uttrycker bland annat: *"Ja, i varje fall att jag kan märka att den psykiska ohälsan börjar i lägre åldrar. Kanske kommer snabbare på ett sätt. Så det är nog så att man växer upp betydligt snabbare idag, än vad man gjorde förr. Och nu är det mycket med, jag har mycket med facebook, instagram mycket sådant här, där man alltid får allas åsikter om sig själv eller att man jämför sig själv med andra. Då tror jag att detta i sin tur kan skapa många negativa spiraler. Vilket leder till mer psykisk ohälsa"* (Informant 3).

Den vanligaste psykiska ohälsan som kuratorer pekar på är stress bland ungdomarna. En av informanterna uppger bland annat: *"Så jo, ökad oro och stress är något som jag upplever har ökat"* (Informant 1). Alla de tillfrågade informanterna (Informant 1-10) lyfter fram att denna stress grundar sig mycket i att alltid känna att de behöver vara tillgängliga via sociala medier. En av

informanterna säger: *”Det tror jag har att göra med det, att vara tvungen att känna sig nådd hela tiden. Och att man har så mycket sociala medier och blir aldrig lämnad ifred. Man kan aldrig komma hem och bli lämnad ifred. Folk kan fortsätta att hacka på en hemma, folk kan fortsätta att vara dumma mot en på facebook. Folk kan fortsätta att sms och twittra och så vidare”* (Informant 4). Så för att summera upp det så är många av kuratorerna (Informant 1,2,3,4,5,6,7,9 och 10) eniga om att det idag bland ungdomar förekommer mycket psykiska ohälsa i form av stress. En annan av kuratorerna lägger till och uttrycker bland annat: *”Det är mycket mer stress idag. Depression har vi egentligen haft hela tiden, men stress och självskadebeteende har ökat oerhört mycket”* (Informant 10).

Majoriteten av kuratorerna (Informant 1,2,3,4,5,6,7,9 och 10) håller med om bilden att den psykiska ohälsan bland ungdomar har ökat. En av informanterna formulerar sig med att säga: *”Detta är absolut en bild som jag kan hålla med om. Det är tuffare nu och det är överlag ett sämre mående. Jag tycker att man är mer drastisk. Det kan till och med vara så att det finns suicide försök på mellanstadiet till exempel och suicide tankar. Jag kan absolut hålla med”* (Informant 6). En annan av kuratorerna uppger också att det är en allmän bild som alla kollegor i skolan kan se. Informanten uttrycker bland annat: *”Jag tror att det är allmänt att de mår sämre men det är inte de här djupa sakerna som depression, när det har gått väldigt långt, är svårt att säga om vi har fler elever som är sjuka i depression eller liknande. Men den allmänna känslan är att ungdomar inte mår så bra. Och då är det inte bara min känsla utan även vad jag hör av kollegor runt omkring”* (Informant 7).

Informanterna pekar på att det finns en allmän bild av att den psykiska ohälsan bland ungdomar har ökat över tid, och att de unga idag inte mår bra. Samtidigt så ställs denna bild mot att samverka med andra parter både inom skolan, men även utom skolan inte fungerar. Detta är ingen hållbar utveckling för den psykiska hälsan hos ungdomar. Detta resonemang leder vidare till vad kuratorerna själva anser skulle vara ett optimalt kurativt arbete för att hjälpa dessa ungdomar.

5.2.7 Psykisk ohälsa i vetenskaplig kontext

I forskningen har skolmiljön blivit det område som den psykiska ohälsan kommit att diskutera och utgå ifrån. För att ytterligare peka på ett mer avgränsat område inom skolan har det lyfts fram faktorer som utgår från BRIS rapport från 2013. Inom ramen för BRIS, Barnens Rätt I Samhället, rapport från 2013 presenteras bland annat i tabellbilagan att antalet ungdomar som kontaktat dem under 2012 har ökat med 15 procent sedan år 2011. Några av de högre rankade kontaktområdena som noterades, var gällande frågor om kamrater, skolan, rädsla/ oro, mobbing/ kränkande behandling (Internet 1). Dessa kontaktområden återfinns i de svar som informanterna återger. Den vanliga definitionen av psykiska ohälsa och som tas upp i den tidigare forskningen, i likhet med vad som tas upp i informanternas svar, är stress och oro. Stressen och oron som informanterna pekar på i citaten ovan är starkt kopplade till sociala relationer och krav (Cederberg 2012:34). Vidare nämns det i informanternas svar att det finns koncentrationssvårigheter bland eleverna och detta menar informanterna, i likhet med vad som nämns i kapitel 1, är viktiga faktorer att ta hänsyn till då det

i hög grad påverkar skolarbetet (Cederberg 2012:35). Skolan har därför, i likhet med vad informanterna nämner, en mycket betydande och viktig roll i förståelsen av den psykiska ohälsan i skolan. Kuratorernas och elevhälsans roll är då mycket viktig för att eleven inte ska utveckla en psykisk ohälsa. Därför är samverkan mycket viktig både internt, men även externt i skolan (Cederberg 2012:36).

Sociala relationer har mycket stor betydelse för eleven och detta är en bild som informanterna bekräftar genom citaten ovan. De sociala relationerna till vänner påverkas, enligt informanterna, mycket av de sociala medierna. Relationer till vänner och jämnåriga får en mer avgörande roll under ungdomstiden, jämfört med hur det var i yngre år (Erling & Hwang 2001:21). Därför är det en faktor som är av vikt att ta hänsyn till för att förstå utvecklingen av psykisk ohälsa, inom ramen för skolan. Den problematik som då är tydligast, enligt informanterna, genom de sociala medierna kopplat till skolan, är utsattheten för mobbning och kränkande behandling.

Resonemanget ovan stämmer väl överens med vad som tas upp inom ramen för utvecklingsekologin och den ekologiska validiteten. Inom ramen för dessa perspektiv dras slutsatser om hur miljön samspelar med barnet och vilka konsekvenser olika konstellationer av miljön får (Andersson 1986: 17). De olika faktorerna som leder fram till den unges psykiska ohälsa kan på så sätt även kopplas samman till utvecklingsekologin. Inom ramen teorin finns skilda nivåer som visar hur olika delar i miljön inverkar på individen. De olika nivåerna är, i likhet med vad som nämns i kapitel 3 om Teori, mikrosystemet, mesosystemet, exosystemet och makrosystemet. De olika nivåerna belyser, som nämnts i kapitel 3, bland annat aktiviteter, roller och relationer, granskar flera av de olika nivåerna tillsammans i närmiljöer och ser på helhet, analyserar hur institutioner och övriga förhållanden och faktorer som ligger utanför barnets närliggande miljö påverkar de tre tidigare nämnda faktorerna aktiviteter, roller och relationer samt att teorin försöker att koppla samman hur de olika nivåerna är relaterade till varandra under utvecklingsprocessen (Andersson 1986: 23-26, 28, 29). Resonemanget inom denna teori hänger i stora drag ihop med det resonemang som förs inom ickemateriella sociala fakta. Det är då främst förståelsen av den enskilde individen som är i fokus, med förståelsen av den unge i kombination med andra elever och den komplexa interaktion som äger rum. Denna speciella form och struktur är det som kommer att vara avgörande och inte tvunget den enskilde individen (Ritzer 2009: 69). Vid en återknytning till ungdomars psykiska ohälsa kan det som Durkheim förklarar genom ickemateriella sociala fakta förstås genom att den psykiska ohälsan till stor del ligger i den unges eget medvetande. Detta är dock inte helt problemfritt då Durkheim även betonar vikten av att förstå den enskildes utveckling av medvetandet genom att ta hänsyn till den vikt som samspelet mellan olika individer har. Det kan tolkas så att den enskildes egen utveckling av psykisk ohälsa ligger i det egna undertryckta medvetandet och även i andra tänkbara materiella sociala fakta.

Teorierna är applicerbara på informanternas svar på så vis att de bakomliggande orsaker som informanterna pekar på är avgörande för att förstå att psykisk ohälsa i skolan hänger till stor del ihop med hur miljön och relationerna runt eleven ser ut. Det finns inte bara en faktor som förklarar varför en ung individ känner att

hon eller han mår dåligt utan det finns olika nivåer runt den unge som påverkar och inverkar. Detta är faktorer som både informanterna i citaten ovan pekar på och som teorierna lyfter fram som viktiga orsaker att beakta. Det är viktigt att som kurator få en förståelse i detta då det bland annat kan förklara en del av den ökade psykiska ohälsa, men även skapa bättre förutsättningar för hur arbete med eleven ska bedrivas.

5.3 Metoder och arbetssätt

Nedan kommer en redogörelse över vilka konkreta arbetsmetoder och strategier som de intervjuade skolkuratorerna använder sig av i sitt arbete med elever med psykisk ohälsa att göras.

5.3.1 Praktisk tillämpning

Det finns många olika sätt som en kurator arbetar med elever som lider av någon form av psykisk ohälsa. Samtliga av de intervjuade kuratorerna (Informant 1-10) pekade dock på samma typer av arbetsmetoder med eleven. När det gäller samtalen med den enskilde använder sig informanterna mycket av motiverande samtal (MI), lösningsfokuserade modell eller kognitiv beteendeterapi (KBT). Vidare pekade några av informanterna på att de i sitt förebyggande arbete arbetade mycket med grupper (Informant 1, 2, 4, 8 och 9), samt med tjejgrupper och killgrupper ute i klasserna. Utöver dessa mer klassiska metoder var det även några av kuratorerna som pekade på att de använde sig av ytterligare metoder såsom DISA och COOL kids (Informant 5 och 8) (Metoderna DISA och COOL kids - Bilaga 3). Utöver dessa metoder framförde även informanterna att det i arbetet med mobbing och kränkande behandling används en likabehandlingsplan. En av informanterna uttryckte bland annat: *"Vi på skolan har en likabehandlingsplan där det klart och tydligt är att man ska behandla andra så som man själv önskat bli behandlad"* (Informant 1). Informanterna tillfrågades även om det var så att de tillämpade olika metoder i arbetet med tjejer och killar. Alla de tio informanterna uppgav att de i stora drag inte skiljer metoderna åt mellan de båda grupperna. Någon av informanterna (Informant 10) uppgav även att de inte tillämpade en speciell metod utan blandade mycket mellan de metoder som nämnts ovan. Alla kuratorerna pekade på att de även arbetar med att göra skolsociala utredningar som skapar ett perspektiv och är ett bra komplement till de övriga utredningar som görs om eleven i skolan, såsom nätverkskartläggningar, föräldrar information samt remittering.

5.3.2 Motiverande samtal (MI)

De enskilda samtalen med eleven är, enligt alla kuratorerna, en fördel då det skapas väldigt mycket kvalitativa tid. En av informanterna uppgav att: *"Då kan jag utgå främst utifrån de enskilda samtalen, fördelen är att det blir väldigt mycket kvalitativ tid. Där man har väldigt mycket tid på sig att samtala och där eleverna har möjlighet att prata om vad som helst och möjlighet att uttrycka sig"* (Informant 2). En av nackdelarna, som samma kurator kan se med samtalen, är att det finns en risk för att den unge upplever att kuratorn arbetar med behandling. Informanten fortsätter med att förklara att den unge är orolig att bli "behandlad" av kuratorn. Vidare fortsätter samma informant med att det även finns en viss skepsis och unga är rädda för att kuratorn ska skicka dem vidare till någon annan myndighet. Samma informant fortsätter därför att säga att på dessa grunder är MI en mycket bra metod för den bygger bland annat på att eleven

själv ska hitta en lösning. Informanten uttrycker bland annat följande: *”MI som jag använder och som jag tycker är väldigt bra, väldigt motiverande, väldigt strukturerat, där eleven själv får hitta sina lösningar”*. Informanten lägger också till att: *”Väldigt tydlig metod, varm, man ritar skalor och kan vara väldigt positiv för eleven att ha någonting framför sig och se hur någonting ser ut. Negativt det kan jag tyvärr inte säga ännu”* (Informant 2).

5.3.3 Lösningfokuserade samtal

När det gäller lösningfokuserade samtal nämner kuratorerna (Informant 1-10) att det är en mycket bra metod för barn och ungdomar. Inom de lösningfokuserade samtalen ligger fokus mycket på, precis som inom MI, att hitta lösningar på problemet. Ytterligare en annan informant uppger bland annat: *”Eller vad är det som kan bli bättre eller hur ska det vara för att du ska må bra. Mycket den tekniken, att man frågar ungdomarna om lösningar och att man pratar med dem i frågor. Så att de själva kommer fram till lösningar. Denna metod går på de flesta. Funkar ganska bra”* (Informant 3). Den nackdel som samma kurator kan se är att den lösningfokuserade metoden, vid tillfällen, kan vara väldigt terapeutisk. Informant 3 pekar, i diskussionen, både på fördelen som finns med denna metod, men även nackdelen att metoden är för terapeutisk. Informanten formulerar bland annat följande: *”Fördelen med lösningfokuserat är att det i sig är väldigt positivt sätt att tänka. Att man inte fastnar i dåtiden eller att man sitter och bekymrar sig över hur jobbigt man har det. Utan man försöker istället fokusera just på hur man ska göra situationen bättre. Nackdelen med denna metod är att den ibland kan vara väldigt terapeutisk för eleverna och överlag för människor”* (Informant 3).

5.3.4 Förebyggande insatser

Utifrån de mer förebyggande insatserna såsom arbetet med grupper, pekar några av kuratorerna (Informant 1, 2, 3, 4, 8 och 9) på att det är gynnsamt genom att det når ut till många elever. En av informanterna uttrycker bland annat följande: *”Gällande de andra, så finns det så många fördelar att bara vara ute i klassrummen tycker jag. Att folk känner en, jag brukar jobba väldigt mycket med att bara skapa en relation med nästan alla elever och att de vet om vem man är”* (Informant 3). Ytterligare en annan av kuratorerna lyfter fram detta med vikten av att vara ute i klasserna och att det är fördelaktigt på så sätt att eleverna vet vem man är. Nackdelen som denna andra informant såg med detta var att det då är många fler elever som kommer, och denna informant menade att det finns så lite tid (Informant 9). En annan och tredje informant pekade även på tidsaspekten. Denna informant lyfte till och med fram att det inte längre finns tid till att gå ut till klasserna längre. Informanten uppger: *”Vi har inte tid längre att gå ut och arbeta med klasserna och grupper. Förr gjorde jag det väldigt mycket, när det var klasser och vi jobbade med grupper och så. Det utrymmet finns inte längre. Tyvärr så gör jag inte det så mycket”* (Informant 10). Inom metoden grupper lyfter även en del av informanterna fram att det handlar om att skapa en gruppkänsla och att eleven ska få känna en tillhörighet. En av informanterna uttrycker det så att: *”Vi gör även en del samarbetsövningar för att man ska få en tillhörighet och gruppkänsla. Detta är lite mer av det förebyggande arbetet”* (Informant 1). Det finns givetvis både fördelar och nackdelar med att arbeta med grupper, ytterligare en annan av informanterna uttrycker: *”Det finns en hel del positivt att jobba med grupper. Och då att man också når väldigt många elever,*

fler elever på samma korta tid som enskilda samtal. Det negativa är att man eventuellt inte kan få med alla i samtalet. Alla är inte lika aktiva i en grupp och det finns risk att man inte får med alla. Jag tänker att det alltid finns några som pratar mer än andra” (Informant 2).

5.3.5 KBT, DISA och COOL kids

En samtalsmetod som kuratorerna (Informant 1-10) använder sig av i arbetet med elever är KBT (Kognitiv beteendeterapi). Den fördel som en av kuratorerna lyfter fram och som syns i arbetet med eleverna är att denna samtalsmetod skapar en tydlighet för eleven när det gäller hur kuratorerna tänker. En av informanterna uttrycker sig bland annat: *”Fördelen med KBT tänk det är att det blir tydligt för eleven hur jag tänker, mitt sätt att se hur jag tänker på saker och att det påverkar hur jag mår. Och detta jobbar vi jättemycket med i DISA” (Informant 5).* Samma informant påpekar även att detta är en mycket bra samtalsmetod och som passar ungdomar i denna ålder jättebra. Informanten lyfter fram att KBT som arbetsform används mycket inom metoden DISA (Din Inre Styrka Aktiveras). DISA är en metod som enligt kuratorerna främst riktar sig till tjejer som lider av psykisk ohälsa, en metod som ska få tjejerna att tänka rätt. Informanten lyfter vidare fram att metoden DISA inte finns för pojkar ännu, men att metoden håller på att utvecklas så att den även kommer att finnas för pojkar. Informanten uppger bland annat följande gällande DISA metoden för tjejer: *”Depression är betydligt vanligare bland flickor och det finns det statistik på och därför har vi börjat med DISA här. För att det förebyggande arbetet är jätteviktigt och just det förebyggande arbetet riktat mot flickor. Och då handlar det om insatser riktade mot skyddsutveckling. Jag tror ibland att det är så här att det handlar om våra tekniker och vad vi ser. Det kan även handla om att tjejer ger uttryck för depression på ett tydligare sätt en pojkar. Att pojkarna mår dåligt, men att de många gånger inte visar det. Att de blir glömda och inte sedda. Jag tror att det viktigaste för oss i skolan är egentligen att bli bättre på att koda av, läsa av och förstå oss på vad man signalerar. Vi har en lång väg att vandra och vi har mycket kvar att lära oss av hur vi tolkar beteenden och signaler” (Informant 5).* De nackdelar som informanten bland annat kan se med detta arbete är att det krävs att man som kurator lägger ännu mera tid till denna insats. Kuratorn säger: *”De nackdelar som vi kan se med detta arbete är att man här även skulle behöva lägga ännu mer tid” (Informant 5)* (Metoden DISA – Bilaga 3).

En annan insats som nämnts i kontakten med kuratorerna är COOL kids. Metoden COOL kids är en metod som mer riktar sig mot ett arbete mellan kurator, elev och elevens familj. Denna metod riktar sig mot barn som har en ohälsa, orosproblematik, oro eller ångest. Ytterligare en av informanterna uttrycker: *”Sen har jag även gått COOL Kids som är en metod för barn som har en ohälsa, orosproblematik, oro och ångest. Där jag faktiskt har jobbat enskilt med ett barn” (Informant 8).* Informanten fortsätter: *”Att komma till skolan är den bästa skyddsfaktorn som vi har. Så jag började jobba med Cool Kids modellen, och tyckte att det gick bra faktiskt. Där jobbade jag med barnet enligt en manual och även med föräldrarna” (Informant 8)* (Metoden COOL kids – Bilaga 3).

5.3.6 Vuxenstöd

Ett gemensamt mönster i kuratorernas svar understryker vikten av vuxenstöd för att eleven inte ska utveckla en psykisk ohälsa (Informant 1-10). Med utgångspunkt i vad en av kuratorerna tidigare formulerade, så är ungdomarna och barnen i skolan majoriteteten av sin vakna tid. Därför är vuxenstödet i skolan, bland de barn som mår dåligt, extra viktigt. I arbetet med att vara ett vuxenstöd till den unge ligger även mycket i att det finns en väl fungerande samverkan, både internt i skolan men också externt tillsammans med andra myndigheter.

5.3.7 Optimalt kurativt arbete

När kuratorerna resonerar över vad de anser skulle vara det mest optimala kurativa arbetet med ungdomar som har psykisk ohälsa, så uttrycker informanterna (Informant 1-10) att det skulle vara bra om det fanns mer tid. Kuratorerna menar på att det är för många elever på en tjänst och tiden till att hjälpa alla dessa elever räcker inte till. Återigen återspeglas genusperspektivet, om kuratorerna tycker att det finns ett optimalt kurativt arbete med tjejer och ett optimalt kurativt arbete med killar. Informanterna (Informant 1-10) pekar på att de inte gör en sådan distinktion i detta arbete, utan arbetet är individbaserat och inte könsbaserat.

Informanternas svar på det optimala kurativa arbetet ser ungefär likartat ut, det som de flesta pekar på är att det hade varit bättre och effektivare om det fanns flera kuratorer på skolan och inte bara en kurator. En av informanterna lyfter fram att hindret för det optimala kurativa arbetet ligger mycket i skollagen och hur den är reglerad. Informanten uttrycker följande: *"Ja, främst så hade jag önskat att vi var många fler på skolan än vad vi är idag. Jag anser att det är en av de största bristerna som vi har idag. Att skollagen ändars, för så länge det står att bara en kurator ska vara tillgänglig, en kurator hamnar där inte lika högt upp som andra professioner. Det är ett stort hinder. Jag tror på att rektorerna behöver se det hälsofrämjande och förebyggande arbetet likvärdigt som mål och betyg. Att det ska gå hand i hand. Även att det står så i skollagen så är det inte så i praktiken. Jag tror att vi behöver någon som leder oss främst där kuratorernas chefer är rektorer. En stor del grundar sig på organisationen. Det måste ske en förändring där för att jag överhuvudtaget hade kunnat önska hur det såg ut. Det är den största ändringen. Sen hade man utarbetat arbetsuppgifterna mycket bättre. Men främst även, som många rektorer glömmer, att vara kurator är inget uppdrag, vi behöver uppdrag. Och det tror jag att många missar"* (Informant 2). Kuratorerna pekar på vikten av att, i det optimala kurativa arbetet, arbeta förebyggande (Informant 1-10). En annan av informanterna menar att det hade varit bättre om det fanns fler kuratorer på skolan för då hade det blivit bättre med det förebyggande arbetet. Informanten uppger att: *"Det hade varit först och främst att man skulle behöva vara fler kuratorer på skolan, man skulle utan problem kunna sysselsätta så att man har en kurator som arbetar med en eller två klasser max, det är inga problem för då kan man verkligen jobba förebyggande på ett annat sätt. Då kan man prata om genus på ett annat sätt, för då har man mer tid till det"* (Informant 3). Ytterligare en annan av kuratorerna kommenterar med att säga: *"Jag tänker så här att alla de här individuella samtalen hade minskat om man hade kunnat förebygga istället. Det hade då blivit en övergångsperiod där man hade fått*

satsa mer på och jobba upp någon mer bra förebyggande metod. Då hade de individuella samtalen sedan på sikt minskat, då finns ju tiden där ändå” (Informant 9).

Samtliga kuratorer (Informant 1-10) har idéer om hur det mest optimala kurativa arbetet med elever ska se ut. Informanterna pekar på vikten av att arbeta förebyggande (Informant 1-10), och då även mycket med klasser och grupper. En annan av kuratorerna formulerar sig enligt följande: *”Egentligen så tror jag att det mest optimala hade varit om man hade haft återkommande, att man till exempel varje vecka jobbade med klassen och att man jobbade kanske med någon tjej- och killgrupp. Och att man sedan jobbade med hela klassen för att jobba förebyggande så att man nådde ut till alla. Det är inte möjligt tyvärr för att det finns för lite kuratorer” (Informant 6).* En annan av informanterna lyfter även fram vikten att börja arbeta tidigt med dessa elever och grupper. Det menar denna kurator skulle kunna vara ett bra och effektivare sätt att arbeta förebyggande. Informanten uppger: *”Jag tänker egentligen att det förebyggande arbetet. Att man ska jobba med eleverna tidigare. Min vision är egentligen att man ska ha färdiga, jag tänker att det ska finnas gruppverksamheter som man kan gå in, det är ju ett bra sätt att lära känna eleverna också” (Informant 9).*

Tiden och närvaron av en kurator på skolan är de svar som kuratorerna (Informant 1-10) väljer att lyfta fram i sina intervjuer. Alla informanterna pekar på hur viktigt det är att det finns en bra relation mellan kurator och elev. En annan informant väljer att uttrycka det med att säga: *”Mycket bygger på relationer och detta är inte något som man kan få om man kommer in två timmar en tisdag varannan vecka. Jag tror mycket på att man ska vara i organisationen för att man ska kunna få ta del av de och vara synlig och bygga relationer. Detta både med lärare och ledning och samarbetskontakter med föräldrar och elever” (Informant 1).*

Vid frågan gällande vem som kan lösa dessa hinder så pekar kuratorerna (Informant 1-10) på att det är ett problem som eventuellt kan lösas högre upp, på politikernivå och ledningsnivå. Samma informant, som ovan, uppger bland annat: *”Jag tänker att politikerna bör vara intresserade av detta, då man satsar på skolorna och att man vill att alla elever ska ha lika förutsättningar och så. Jag tror inte att de är riktigt insatta i hur det ser ut i verksamheten. Sen får man även titta utifrån de chefer som finns på de olika organisationerna, på grundskoleförvaltningen” (Informant 1).* Det är ytterligare en av kuratorerna som pekar på de brister som finns i skollagen. Informanten väljer att uttrycka sig på följande sätt: *”Lagen har inte legitimerad kurator på skolan, det står bara att det ska finnas tillgängligt en kurator på skolan. Där det för mig finns helt fåniga tjänster. Kanske att en kurator sitter på tre skolor. Det är inget kvalitativt arbete, och så länge man inte förstår vikten eller innebörden av att ha en kurator på skolan så kommer det inte att ha en så jättebra effekt av en kurator överhuvudtaget” (Informant 2).*

5.3.8 Metoder och arbetssätt i vetenskaplig kontext

Att kuratorn arbetar inom skolans ramar med att kartlägga den skolsociala miljön är en bild som bekräftas genom informanternas svar. Vidare pekar även informanterna, i likhet med vad som nämns i kapitel 1, på att de arbetar med

stöd- och behandlingssamtal med de enskilda eleverna, arbete med elever i grupper/gruppsamtal, konsultation och krishantering (D- Wester 2005: 14).

De arbetsmetoder som kuratorerna tillämpar sig av inom skolan är i likhet med vad som nämnts i kapitel 2, Tidigare forskning, antingen direkta eller indirekta insatser. De direkta insatserna är att stödja den enskilda eleven. De indirekta insatserna syftar till att utforma en god miljö för eleven. Lämpliga insatser är då, i likhet med vad informanterna tar upp, flerpartssamtal, stödsamtal och behandlingssamtal och gruppsamtal (D- Wester 2005: 45). När utformandet av lämpliga arbetsmetoder med eleven görs uppger informanterna, i likhet med vad som tagits upp i kapitel 2, att det måste göras en skolsocial kartläggning över var skolsvårigheterna existerar (D- Wester 2005: 46-47).

De teorier som är tillämpbara, inom ramen för kuratorernas arbete och metoder, är nätverksteorin och nätverksutbyttesteorin. Inom ramen för nätverksteorin betonas sociala relationer, i likhet med vad som nämns inom kapitel 3. Nätverksteorins sociala relationer omfattar både individuella medlemmar samt grupper av medlemmar som kollektiv. Teorin omfattar såtillvida enskilda individer, gruppkonstellationer samt hela organisationer (Ritzer 2009: 356-357). Nätverksutbyttesteorin pekar indirekt även på samma delar, och lyfter bland annat fram att sociala utbyten är en företeelse som äger rum inom en specifik kontext som skapas inom ramen för ett större nätverk av sociala utbyten. Inom denna teori är huvudfokus mer på hur samverkan tar sig uttryck (Ritzer 2009: 358). De två teorierna är applicerbara genom att de båda betonar vikten av förståelse för betydelsen av att arbeta med både individuella medlemmar samt medlemmar i gruppkonstellationer. I arbetet med medlemmarna är det viktigt att samverka för att kunna arbeta förebyggande. Detta stämmer överens med de svar som informanterna ger genom att de bland annat pekar på sitt individuella arbete med eleverna och arbetet med grupper. Gällande samverkan lyfter även informanterna fram att det är viktigt att kuratorerna samverkar med aktörer högre upp i organisationen, detta för att ett bättre arbete ska kunna göras.

5.4 Samverkan

Nedan kommer en diskussion om informanternas samverkan med andra aktörer att göras. Både samverkan med interna aktörer och externa aktörer kommer att diskuteras.

5.4.1 Samverkande aktörer

I samverkansarbetet finns det många olika samarbetsparter som kuratorerna (Informant 1-10) bedriver sitt arbete tillsammans med. Internt i skolan sker en samverkan med elevhälsan, lärarna, pedagogerna, mentorerna, familjen och rektorerna. Externa samverkanspartners som nämns är socialtjänst, BUP och polis. Dessa externa aktörer var de vanligaste parterna som kuratorerna (Informant 1-10) i intervjuerna valde att kommentera när det gäller samarbete. Utifrån genusperspektivet i arbetet med elever som är tjejer och killar uppgav alla informanterna att det i detta arbete inte finns någon skillnad. Det som kuratorerna istället lyfte fram var att all samverkan är individuell. Det finns ingen skillnad mellan de båda grupperna.

I samverkan med elevhälsan pekar alla kuratorerna på att det finns en mycket god samverkan och det finns inga större svårigheter i detta arbete. En av informanterna formulerar bland annat: *Jag och skolsköterskan jobbar mycket tillsammans, vi är ute på alla föräldramötena. Övrig personal, så möter vi dem via arbetslagsträffar varje onsdag, och då sitter jag med i ett arbetslag och då kan de, jag som är ute mycket på skolan och så varje dag och så är det egentligen bara att komma fram och prata med mig* (Informant 1).

I samverkan med övriga parter inom skolan såsom föräldrar, lärare och rektorer uppges blandade svar hos de olika informanterna. Många pekar på att det finns en samverkan, men denna samverkan kan enligt kuratorerna både vara positiva och negativa. Det positiva som kuratorerna pekar på är att man gemensamt arbetar för ungdomarna (Informant 1-10). De finns dock vissa synpunkter på samverkan och de konkreta svårigheter som finns. En av informanterna uttrycker det positiva i arbetet med att säga: *”Det positiva är ju att vi ser till barnet i sin helhet och det finns liksom flera skyddsnät. Det är det viktigaste, att vi ser barnet på ett mycket bättre sätt”* (Informant 2).

5.4.2 Positiva och negativa aspekter på samverkan

Det finns även en del negativa aspekter som kuratorerna kan se i samverkan på skolan. Samma informant pekar bland annat på det negativa som syns i samverkan med lärarna. Informanten uppger bland annat: *”Nästa steg är väl egentligen lärare. Just nu har vi konsultationstider två gånger i veckan där jag som kurator, skolsköterska, studie- och yrkesvägledare (SYV) och pedagoger sitter där lärarna har möjlighet att komma till oss. Och de har blivit avsatta den tiden av rektorerna. Där de har möjlighet att komma och reflektera ärenden med oss och ta upp om det är någonting med eleverna. Jag tycker än så länge att denna samverkan inte är så positiv då det är få lärare som tar den kontakten med oss. Så om jag måste diskutera samverkan med lärare nu så måste jag säga att den är lite haltande”* (Informant 2). Ytterligare uttrycker informanten att samverkan med rektorerna inte heller är bra, att samverkan där påminner mycket om den samverkan som finns bland lärarna. Kuratorn säger att: *”Samverkan med rektorerna fungerar ungefär likadant som med lärarna. Även om vi spenderar mer tid med rektorerna än med lärarna. Jag tycker att det är lite synd för att både elevhälsan och pedagogerna har väldigt mycket att bidra med. Bidra med information till varandra. Men nu bli det mer att man informerar rektorn om vad som händer, och får ett ok eller inte. Det är det man arbetar med”* (Informant 2).

Ett gemensamt mönster i kuratorernas svar visar att samverkan med elevens familj fungerar mycket bra (Informant 1-10). Det är någon enstaka som nämner att det kan finnas svårigheter i att föräldrarna kan bli arga, då kuratorerna har tagit kontakt med socialtjänsten (Informant 3). Annars uppger kuratorerna att denna samverkan fungerar bra, och är en utav de viktigaste delarna i det arbetet som kuratorerna bedriver. En av informanterna uttrycker bland annat: *”I enskilda ärenden där man behöver samarbeta och måste arbeta med föräldrar så går det bra men resten runt om är inte bra. Föräldrasamverkan är ett utav de viktigaste skälen till att det fungerar bra i skolan för den enskilde eleven. Men tyvärr är vi inte särskilt bra på det. Elevhälsan ja, skolsköterskan har försökt kämpa lite grann för att få igång lite föräldrakvällar, café eller någonting men*

det biter inte riktigt på rektorer än så länge i alla fall. Men vi har börjat med någon kväll här då vi ska diskutera lite sådant här om nätmobbing. Så nej, föräldrasamverkan är jag väldigt kritiskt till, vi borde ha mycket mer föräldrar kontakt” (Informant 2).

I samverkan med andra myndigheter som socialtjänst, BUP och polis finns det även en del delade synpunkter i vad som anses positivt i denna samverkan, men även vad som anses vara negativt. Åter i denna samverkan pekar kuratorerna på att det positiva är att man gemensamt arbetar för att hjälpa eleven (Informant 1-10). De negativa och som de anser är konkreta svårigheter är att informanterna (Informant 1-10) upplever att det finns en ovilja från andra myndigheter att samverka och att det finns en bristande kommunikation mellan dem och andra.

Samarbetet ser, enligt de svar som kuratorerna (Informant 1-10) har framfört, relativt lika ut. Den mesta av samverkan består bland annat i att man ringer och rådfrågar varandra mycket kring enskilda ärenden och hur ärendet ska behandlas. En av informanterna uttrycker: *”Så att när vi behöver hjälp av någon så är det inte så stora steg att ta utan vi känner varandra. Och vi har ett brett kontaktnät med namn och telefonnummer” (Informant 1).* Ytterligare påpekar kuratorerna (Informant 1-10) att samverkan med andra parter dock kan bli försvårat då de inte har ett godkännande från elevens föräldrar. Vidare lyfter kuratorn fram att: *”Likaså är det med socialtjänsten så kan man ringa och rådfråga och så, och i de ärenden som vi har pågående genom godkännande från föräldrarna så får man diskutera ärendet. Jag tycker att vi har ett bra samarbete med dem vid ett godkännande, vid fall då det inte finns ett godkännande så är det svårt för dem att säga något” (Informant 1).*

Samtycket från elevens föräldrar är en röd tråd som går genom alla intervjupersonernas svar. Då kuratorerna inte fått ett sådant samtycke till stånd blir arbetet mycket besvärligare. Kuratorn formulerar det genom att säga: *”Vid de tillfällen då man inte får ett samtycke från föräldrarna och man inte får reda på någonting, som man behöver ha reda på, då är det svårt att jobba framåt. Det går inte lika fort, och det blir inte lika bra resultat. Om man får ett samtycke så kan man ha ett öppet samarbete med socialtjänsten och polisen” (Informant 1).*

5.4.3 Samverkan med BUP och Socialtjänsten

I samverkan med andra myndigheter riktas det dock mycket stark kritik mot hur detta samarbete ser ut. Informanterna (Informant 1-10) är eniga om att samverkan med polisen inte är svårt. Informanterna (Informant 1-10) är även eniga om att samverkan med socialtjänsten och BUP är allt annat än bra. En av kuratorerna kommenterar samverkan med socialtjänsten genom att uttrycka bland annat: *”Tillfällen då jag har kontakt med socialtjänsten är främst när jag gör anmälningar. Om det är barn som är i fara. Tråkigt nog har jag knappt fått en bekräftelse på vägen av den som mottar ärendet. Ibland blir jag inkallad till möten och ibland blir jag det inte alls. Ofta vet jag inte mer än så i ärendet. Eller hur långt de kommer. Vilket jag tycker är tråkigt åter igen. Jag tänker även på stora ärenden, där jag har haft en ganska så stor roll där jag får reda på av mentorn att till exempel en flicka har blivit placerad och jag får reda på av mentorn att hon kommer tillbaka igen. Och då har jag inte fått någon*

information däremellan om vad som har hänt” (Informant 2). Vidare kommenterar informanten arbetet med de mer akuta insatserna och kontakten som tas på telefon med socialtjänsten: ”Sen kan jag ibland uppleva att vårt samarbete påverkas lite negativt av om de ibland inte har tiden för att motta mitt telefonsamtal, ja utifrån akutsituationer eller så. Och då blir det lite tråkiga situationer. Och tredje anledningen till att vi har kontakt är då främst genom nätverksmöten, till exempel avseende frånvaro. Elever som har hög frånvaro från skolan. Där man inte riktigt vet vad man ska göra och där man anmäler till socialtjänsten för vi på skolan vet inte riktigt vad vi ska göra med den eleven” (Informant 2). Det som är mest alarmerande i det som kuratorerna lyfter upp är det att de upplever att det finns brister i kommunikationen och informationen mellan de olika parterna. Samtliga kuratorer menar att samverkan måste bli bättre och tydligare. Samma informant fortsätter att kommentera och säger: ”Ett, brist på kommunikation. Det är väl nog en av de störta negativa bitarna. Brist på kommunikation och information. Tid kanske man kan säga också. Sekretessen är även en som gör det svårare för oss att diskutera ärenden” (Informant 2).

Gällande samverkan med BUP hade kuratorerna (Informant 1-10) även synpunkter på hur det arbetet bedrivs. Några refererar till denna samverkan och menar att det inte finns en så stor benägenhet till att samverka. En av informanterna uttrycker bland annat: *”BUP har vi ingen samverkan med så jag vet inte vad jag ska svara där. Det går inte riktigt, vi har problem med att samverka med BUP. De är inte så benägna att samverka” (Informant 10). Samma informant fortsätter med att formulera följande: ”Det är inte lätt att samarbeta med dem, de är inte speciellt intresserade av att samverka med oss. Jag kan tycka att det är konstigt att man kan jobba med ett barn utan att vilja veta hur det är i skolan till exempel” (Informant 10).*

Överlag så uppger informanterna (Informant 1-10) att samverkan kan vara mycket svår. Den samverkan som enligt informanterna är svårast och som alla kuratorerna tar upp är samverkan och samarbetet med socialtjänsten och BUP. En av informanterna väljer att kommentera samverkan med andra parter enligt följande: *”Jag tror dels att det är förståelsen för varandras möjligheter att göra saker och så, att vi inte har riktigt kunskap om varandras arbete och så. Att man har förväntningar på varandra och att man ska göra någonting. Där tror jag att problemen ligger i mycket. De konkreta svårigheterna är att man har förväntningar på varandra, att jag hoppas att socialtjänsten ska göra någonting, jag anmäler men så händer ingenting. Jag anmäler igen, men så händer ingenting. Det är en svårighet. Sen samtidigt så har jag jobbat inom socialtjänsten så många år så jag vet att det ser ut så. Att, säger föräldrarna nej tack så kan man inte göra så mycket. Det finns en del frustration i det. Sen när det gäller skolan, det är en stor skola informationen är svår ibland. Det händer saker som man inte hinner informera alla om, som gör att det kan bli problematik i samverkan där” (Informant 10).*

I samverkansarbetet så fanns det en del positiva kommenterar från kuratorerna, som att samverkan internt i elevhälsan fungerade bra och även att många av kuratorerna såg det positiva i att alla de olika aktörerna arbetar för att hjälpa den unge så bra den verksamheten kan. Det som dock ska kommenteras är att det även fanns en hel del kommentarer gällande de konkreta svårigheterna och

nackdelarna i samverkan med andra parter. Det förefaller som väldigt alarmerande då kuratorerna upplever att den psykiska ohälsan bland unga har ökat över tid. Samverkan och vuxenstöd är det viktigaste skyddsfaktorerna för den unge i skolan och om det finns så många konkreta svårigheter i samverkan med andra myndigheter kommer det finnas risk att den unge på sikt blir drabbad.

5.4.4 Samverkan i vetenskaplig kontext

Inom ramen för arbetet med åtgärder mot psykisk ohälsa bland ungdomar krävs att det sker en väl fungerande samverkan mellan olika myndigheter och med personer både inom och utanför skolan. Detta är något som informanterna betonar som en mycket viktig och avgörande aspekt inom ramen för deras arbete. Detta är även en aspekt som lyfts fram i kapitel 2, tidigare forskning (Thullberg, Wigzell & Ågren 2004: 42).

Att samarbeta genom dessa kontakter är viktigt och något som alla informanterna kan instämma i, men respektive aktör har i sin tur olika förväntningar på varandra. När diskussion gällande samverkan förs vet många parter om vad de i sammanhanget behöver göra och hur det ska göras, men de olika myndigheterna har en varierande grad av struktur för samverkan, vilket informanterna genom citaten ovan bekräftar. För att kunna hjälpa ungdomarna i deras ohälsa på ett så systematiskt och tillfredsställande sätt som möjligt krävs det att samverkan mellan alla inblandade parter sker på ett så effektivt sätt som möjligt. Att en väl fungerande samverkan sker är något som informanterna betonar. Detta nämns även inom ramen för kapitel 2, tidigare forskning (Thullberg, Wigzell & Ågren 2004: 48-49).

Samverkan mellan de olika aktörerna kan kopplas samman med de två teorierna nätverksteori och nätverksutbytesteorin. Utgångspunkten i nätverksteorin är sociala relationer. I likhet med vad som presenterats tidigare bygger denna teori på sociala relationer och omfattar både individuella medlemmar och grupper av medlemmar som kollektiv. Teorin omfattar med andra ord enskilda individer, gruppkonstellationer och hela organisationer (Ritzer, 2009:356).

Inom ramen för den andra applicerbara teorin, nätverksutbytesteorin, är sociala utbyten en företeelse som äger rum i den specifika kontext som skapas inom ramen för ett större nätverk av sociala utbyten. Inom denna teori ligger huvudfokus inte på vad som i sammanhanget utbytes, utan tyngdpunkten ligger på hur samverkan eller kopplingarna tar sig uttryck inom detta sociala utbyte (Ritzer 2009: 358).

Den koppling som kan göras till de båda använda teorierna är att det behövs en samverkan och ett nätverkande för att kunna bedriva arbetet med eleven på ett så effektivt sätt som möjligt. Ju fler utbyten, där parterna delger varandra information, desto bättre blir förutsättningarna för samverkan mellan elev, lärare, familj, socialtjänsten, BUP och polisen. Nätverksteorin pekar på vikten av samverkan och nätverksutbytesteorin pekar på informationen, utbytet mellan de olika aktörerna. Detta utbyte och samverkan är dock något som det enligt informanterna finns en del svårigheter i och som det måste arbetas mer med.

5.5 Sammanfattning av studiens resultat

Inom ramen för detta avsnitt kommer en sammanfattning av studiens resultat att göras. De mönster som syns inom ramen för de intervjuade kuratorernas arbete är att majoriteten av informanterna lyfter fram vikten och betydelsen av de enskilda samtalen med eleven samt att de i detta arbete tillämpar sig av metoder såsom KBT, MI och lösningsfokuserad metod. I intervjuerna, när kuratorerna beskriver sitt arbete, framkommer att de upplever att de har fler tjejer än killar som kommer och söker hjälp hos dem. Informanterna uppger att de arbetar mycket med skolsociala utredningar, remittering och samverkar mycket med andra parter både internt i skolan och externt med andra myndigheter som till exempel BUP, socialtjänsten och polisen. Den konkreta skillnad som genomgående var tydligast i deras arbete var att en minoritet av informanterna arbetade förebyggande ute i klasserna och med grupper. De flesta av de intervjuade kuratorerna lyfte fram att de upplevde att det fanns för lite tid till att kunna arbeta ute i klasserna. Kuratorerna uttryckte att den tid som finns i deras tjänster är mycket begränsad och de har många elever som kommer till dem dagligen. Tiden att arbeta förebyggande i klasserna blir då mycket begränsad. Prioriteringen blir då de elever som redan är aktuella hos kuratorn och behöver akut hjälp.

Kontakt med eleverna – I de intervjuade kuratorernas beskrivningar av sitt arbete framträder en struktur som förefaller stämma väl överens med det som presenteras inom ramen för den tidigare forskningen, kapitel 2. Det finns en tydlig genusmärkt struktur som kuratorerna kan se, där det i större utsträckning är tjejer som kommer självmant och vill ha hjälp än pojkar. Pojkarna kommer, enligt informanternas svar, oftare genom andra aktörer på skolan och förutsättningen som syns för att kuratorerna ska kunna arbeta med dessa elever är ofta genom att det sker ett nätverkande, både på individnivå, men även på gruppnivå.

Psykisk ohälsa - Den slutsats som kan dras av den psykiska ohälsan bland ungdomar är att den till viss del kan skilja sig åt mellan tjejer och killar. Tjejer har en större benägenhet att lida av psykiska symptom som stress, medan killar har koncentrationssvårigheter. Vidare kan konstateras att mycket av det som har tagits upp och diskuterats i den tidigare forskningen har blivit bekräftat genom informanternas svar. Kuratorerna kan bekräfta bilden av att den psykiska ohälsan idag ökar bland ungdomar och framförallt att den börjar i tidigare åldrar. Denna bild har i forskningen varit viktig att få bekräftad då det av informanternas svar även bekräftas att det finns en bristande samverkan mellan de olika aktörerna. För att den psykiska ohälsan ska minska så krävs det att det finns en väl fungerande samverkan och att det finns bra förebyggande insatser i ett tidigt skede för den unge. För att förstå den psykiska ohälsan är det även av vikt att förstå hur miljön och andra faktorer i omgivningen påverkar den unge. Det finns inte en förklaring till varför en elev mår dåligt utan det måste ses utifrån olika nivåer och faktorer.

Metoder och arbetssätt - Den slutsats som kan göras utifrån detta delavsnitt är att det finns många olika arbetssätt som informanterna tillämpar sig av i sitt arbete med eleverna. Den röda tråd som dock går genom deras svar är att de alla arbetar mer eller mindre med lösningsfokuserade samtal, KBT och motiverande

samtal (MI). Vissa av informanterna arbetar med gruppkonstellationer i klasser medan andra framför att arbetsbelastningen är för hög och att tiden är begränsad. Informanterna arbetar på så vis väldigt likartat, men även väldigt varierat, vissa arbetar mer med sociala relationer på individnivå och några av informanterna arbetar både på individnivå men också genom gruppkonstellationer. Det som dock kan konstateras är att oavsett vilka arbetssätt som tillämpas så sker de alltid olika nätverskutbyten mellan de olika parterna.

Samverkan - Den slutsats som kan nämnas är att det finns svårigheter när det gäller samverkan som kuratorerna inte ser någon lösning på. Kuratorerna nämner att det finns en bristande kommunikation och ovilja att samarbeta från de andra myndigheternas håll. Detta känns i sammanhanget mycket oroväckande då majoriteteten av kuratorerna även pekar på att fler ungdomar mår sämre och att det är många ungdomar som mår psykiskt dåligt. För att ungdomarna på sikt ska må bättre så krävs det att alla parter som är en del i den unges liv vill samverka. Kuratorerna menar att en av de viktigaste samverkansparterna är den unges familj. Här menar kuratorerna att det inte finns en så svår samverkan. Svårigheterna, menar vissa av kuratorerna, ligger i vilka insatser som beviljas på ledningsnivå. Ytterligare svårigheter i arbetet finns i samverkan med BUP och Socialtjänsten. I denna samverkan nämner kuratorerna att det dels finns en bristande kommunikation, men även att det finns en ovilja att samverka. Denna bristande samverkan känns utifrån resonemanget om barns utveckling av psykisk ohälsa väldigt oroväckande, och som ett problem som måste bearbetas ganska omgående.

6. Sammanfattande slutdiskussion

Inom ramen för detta avslutande kapitel kommer alla delar inom forskningen knytas samman. En diskussion och sammanfattning av viktiga delar ur det empiriska materialet kommer att göras och ytterligare funderingar som har uppstått under forskningen kommer att diskuteras.

Syftet med denna studie är att utifrån skolkuratorers perspektiv undersöka hur de arbetar i skolan för att hjälpa ungdomar i åldern 13-15 år, som lider av någon form av psykisk ohälsa. De frågeställningar som använts för att besvara detta syfte är: Vad menar kuratorerna är vanliga orsaker till ungdomars psykiska ohälsa? Hur beskriver kuratorerna sitt arbete med ungdomar med psykisk ohälsa? Framgår det i kuratorns beskrivningar att de arbetar utifrån särskilda metoder? Arbetar kuratorerna olika beroende på om det är flickor eller pojkar som dem möter? Samverkar kuratorerna med andra myndigheter och i vilka sammanhang och på vilket sätt? Vilka positiva effekter upplever kuratorerna att det finns med samverkan mellan dem och andra myndigheter? Upplever kuratorerna att det finns några konkreta svårigheter, i den samverkan som sker med andra myndigheter? och Framträder det mönster och skillnader i de intervjuade kuratorernas beskrivning av sitt arbete?

Genom tillämpning av den kvalitativa metoden kunde forskningsfrågorna lättare besvaras. Metoden gav möjlighet att fördjupa förståelsen av problematiken inom forskningen. Syftet med uppsatsen är att belysa och diskutera hur kuratorer

arbetar med ungdomar med psykisk ohälsa i skolan och vilka metoder som de tillämpar sig av i sitt arbete. Utifrån dessa punkter gav den kvalitativa metoden de lämpligaste arbetsmetoderna för senare diskussion i analysdelen. Användning av någon annan metod hade inte på samma sätt givit den kvalitet som krävs i detta forskningsarbete. Metoden har såtillvida varit till god hjälp i förståelsen av kuratorernas arbete med ungdomar med psykisk ohälsa i skolan. Tillämpning av den kvantitativa metoden hade i forskningsarbetet inte givit de grunder som behövts för att besvara frågeställningarna i detta arbete. Genom den semistrukturerade formen på intervjuer skapades med andra ord det verktyg som behövdes för vidare kunskapsbyggande inom ämnesområdet (Alvesson 2011: 87). Intervjuerna med de tio olika informanterna gjordes på telefon, detta för att underlätta intervjuprocessen då många av informanterna befann sig på skolor som ligger på olika platser runt om i Skåne. Att genomföra intervjuerna på telefon upplevde jag inte som någon svårighet. Den eventuella svårighet som fanns var att få tag på teknisk utrustning som gjorde det möjligt att spela in och genomföra intervjuerna på högtalartelefon samtidigt. En eventuell nackdel skulle kunna vara att en icke verbal kommunikation inte uppmärksammas. Ytterligare en annan tänkbar nackdel har även varit att observationsstudier inte varit möjliga att genomföra. Om även observationsstudier av kuratorns arbete med elever genomförts kunde information tillförts empirin om kuratorerna förefaller göra det de säger att de gör.

Arbetet med validering och tematisering har också gjort att kvaliteten i arbetet kunnat utvecklas. Tematiseringen har givit ett bra samlat material som underlag för redogörelsen av resultat och analys. De teman som använts för att få en förståelse i resultatet är: kontakt med eleverna, genus, orsaksfaktorer, metoder, samverkan, ökning av psykisk ohälsa och optimalt kurativt arbete.

Utifrån det underlag som presenterats i den tidigare forskningen samt det resultat som kom fram genom intervjuerna med de olika informanterna har syftet kommit att besvaras samt analyserats genom teorierna utvecklingsekologi, sociala fakta, nätverksteori samt nätverksutbytesteorin. Inom ramen för presentationen av teorierna har även en del av teorin sociala fakta presenterats. Det har gjorts som ett komplement till teorin utvecklingsekologi, för att få en djupare förståelse av psykisk ohälsa som socialt problem.

Inom ramen för diskussionen om den psykiska ohälsan i det inledande kapitlet, kapitel 1, förs en diskussion om vilka tänkbara riskfaktorer respektive skyddsfaktorer som finns i skolan. Utifrån detta perspektiv hade det eventuellt varit aktuellt att göra en koppling till det salutogena perspektivet. Inom ramen för det salutogena perspektivet betonas nämligen hälsobringande faktorer, anpassningsmekanismer och KASAM (Känsla av sammanhang). I KASAM beskrivs de faktorer som hjälper till att bidra till hälsa (Lundsbye, Sandell, Währborg, Fälth & Holmberg 2010: 110-111). Då fokus i studien inte varit på att diskutera psykiska ohälsa och bakomliggande orsaker, utan mer på kuratorernas arbete och metoder, har en mer djupgående diskussion gällande det salutogena perspektivet inte gjorts. Vid en eventuellt framtida studie och mer djupgående forskning hade detta dock varit en tänkbar infallsvinkel som hade varit intressant att ta med.

Kuratorerna arbetar inom ramen för elevhälsan, som bland annat kan bestå av skolsköterska, skolläkare, skolpsykolog, SYV och skolkurator. I skolan sker det en intern samverkan mellan dessa aktörer, tillsammans med lärare, mentorer, pedagoger, familjer och rektor. Den externa samverkan som kuratorerna har är tillsammans med BUP, Socialtjänsten och polisen. De metoder som tidigare forskningsstudier visat att skolkuratorer använder sig av är flerpartssamtal med elever, stöd- och behandlingssamtal med de enskilda eleverna, arbete med elever i grupper/gruppsamtal, konsultation och krishantering (D- Wester 2005: 14). I denna undersökning pekar många av de intervjuade kuratorerna på att de vid tillfällena kan arbeta med tjej- och killgrupper eller med klasser i dess helhet. Många av informanterna lyfter fram att de i samtalet med den enskilde eleven tillämpar sig av metoder som MI (Motiverande samtal), lösningsfokuserade samtal och KBT. Ytterligare metoder som informanterna använder sig av, men som inte är så vanliga är bland annat metoder som DISA och COOL kids. De flesta av informanterna upplevde att dessa metoder fungerade bra i behandlingen med den unge, men betonade hur viktigt det var med de förebyggande insatserna, och då lyfte informanterna bland annat fram grupper (klasserna). Det som dock ska läggas till och som har redogjorts i analys och resultatkapitlet är att kuratorerna inte arbetar annorlunda med tjejer och killar. Informanterna lyfter fram att arbetet är individbaserat. Det som undersökningen inte kan ge svar på är hur de intervjuade kuratorerna i praktiken arbetar med ungdomar som de kommer i kontakt med. Kuratorernas beskrivningar av de metoder som de använder sig av kan mycket väl motsvara vad de faktiskt gör, men hur metoderna används skulle kräva att det gjordes ett annorlunda upplägg av undersökningen där observationer av kuratorssamtal med elever gjordes.

När informanterna diskuterade samverkan så fanns det även en del negativa aspekter som kuratorerna kan se i samverkan på skolan. En av de tillfrågade informanterna pekar bland annat på det negativa som syns i samverkan med lärarna. Det negativa som denna informant lyfter fram är att det i samverkan är få lärare som kommer till kuratorerna och berättar om en incident som inträffat eller problematik gällande en enskild elev, detta utifrån att elevhälsan sätter upp specifika möten för att just lärarna ska kunna komma och prata med kuratorerna (Informant 2). Informanten fortsätter att lyfta fram att samverkan med rektorerna inte heller är bra, att samverkan där påminner mycket om den samverkan som finns bland lärarna. Det som denna informant indirekt pekar på är att respektive aktör inom skolan arbetar enskilt och att det inte sker en så bra samverkan. Rektorerna är insatta i sitt eget arbete, men vet inte konkret vad kuratorerna arbetar med och vad de behöver för att hjälpa den enskilda individen. Gällande lärarna, menar informanten, att de inte alltid kommer till de möten som elevhälsan avsatt för dem att gemensamt träffas och diskutera enskilda elever. Detta bedöms vara väldigt alarmerande. Det krävs att en väl fungerande samverkan sker för att en elev ska få bästa tänkbara hjälp. Så länge varje part och aktör arbetar enskilt inom sitt område och sin grupp kan det vara svårt att nå ett förebyggande arbete. För att arbeta på bästa tänkbara vis krävs det att alla dessa aktörer och grupper gemensamt arbetar i ett större team där en väl fungerande samverkan finns. Detta menar jag är nyckeln till framgång i arbetet med elever och deras psykiska ohälsa.

Ett mönster i kuratorernas svar visar att samverkan med elevens familj fungerar mycket bra. Det är någon enstaka som nämner att det kan finnas svårigheter i att föräldrarna kan bli arga då kuratorerna har tagit kontakt med socialtjänsten. Annars nämner kuratorerna att denna samverkan fungerar bra och är en av de viktigaste delarna i det arbetet som kuratorerna bedriver. I samverkan med andra myndigheter riktas det dock mycket stark kritik mot hur detta samarbete ser ut. De flesta av informanterna är eniga i att samverkan med polisen inte är svår. De flesta är dock eniga i att samverkan med socialtjänsten och BUP inte är bra. En av kuratorerna kommenterar samverkan med socialtjänsten genom att uttrycka bland annat att det är svårt att få information från dessa myndigheter (Informant 2). Ytterligare kommenterar informanten arbetet med de akuta insatserna och kontakten som tas på telefon med socialtjänsten, genom att formulera att det kan vara svårt att få tag i en socialsekreterare som kan hjälpa till akut (Informant 2). Det som är mest alarmerande, i det som kuratorerna lyfter upp, är det att de upplever att det finns brister i kommunikationen och informationen mellan de olika parterna. Samtliga kuratorer menar därför att arbetet med samverkan måste bli bättre och tydligare.

Gällande samverkan med BUP var det även en del av kuratorerna som hade synpunkter i hur det arbetet bedrevs. En av informanterna menar att det inte finns en stor benägenhet att samverka från BUP:s sida. Samma informant menar också att det inte är lätt att samarbeta med dem och att de inte är intresserade av att samverka (Informant 10). Det som möjligtvis skulle kunna effektivisera samverkan mellan de olika aktörerna är att arbetet utgår ifrån följande tre komponenter: multikompetenta team, koordinator för samhällsinsatserna och coach som individuellt stöd. Den första delkomponenten, *multikompetenta team*, innebär att team byggs upp som består av kompetenser från alla de olika professionerna som arbetar och samverkar för och med eleven. Tanken bakom detta team är att kunna tillgodose elevens alla behov. Genom dessa team skapas det bättre förutsättningar att kunna koordinera så att insatserna för eleven blir mer samstämmiga. Den andra delkomponenten, *koordinator för samhällsinsatserna*, är ytterligare en förutsättning för att underlätta för eleven och hans eller hennes familj. Genom en koordinator kan barnet och familjen vända sig till en kontakt istället för flera olika kontaktpersoner. Den tredje delkomponenten som krävs för en mer effektiviserad samverka är *coach som individuellt stöd*, som innebär att det finns en person som hjälper barnet med individuellt stöd. Individuellt stöd, som till exempel att eleven får hjälp med läxorna, men också att eleven får hjälp med att strukturera upp sin vardag (Thullberg & Eriksson 2010: 19-21).

På mindre än 10 år har det skett en markant ökning när det ungdomar och barns kontakt med BRIS. Den totala siffran 2003 låg på 25.944 medan det år 2012 hade stigit till 75.225 kontakter tagna av barn och ungdomar. Detta är en skillnad på 49.281. Detta innebär att nästan 3 gånger fler barn och ungdomar har sökt kontakt med BRIS år 2012 än 2003. Av detta kan det göras olika tolkningar. Ett antagande kan vara att den psykiska ohälsan bland barn och ungdomar har ökat markant de senaste åren och att en kontakt med vuxna i ett annat sammanhang har behövt tas. Vuxna som de inte har någon anknytning till så som lärare i skolan eller de egna föräldrarna. Ett vanligt symptom eller tecken på psykisk ohälsa som kuratorerna kan se har ökat bland elevgruppen är stress. De flesta av

kuratorerna pekar på att stressen är vanligare bland tjejer och att den psykisk ohälsa bland killar kan se lite annorlunda ut och mer ta sig uttryck genom energilöshet, uppgivenhet och kraftlöshet (Informant 7).

När kuratorerna diskuterar skillnaderna mellan orsaksfaktorer (kamrater, skolan, oro/rädsla och mobbing/kränkande behandling) kopplat till tjejer och killar pekar kuratorerna igen på att många tjejer känner att de inte räcker till (Informant 1-10). En av informanterna uttrycker det även med att säga att många känner en hopplöshet och att det därför finns en del deprimerade tjejer. Samma kurator fortsätter med att lyfta fram att även killar uttrycker en hopplöshet kopplat till skolarbetet (Informant 6). Skolmisslyckandet grundar sig mycket i olika negativa orsaksfaktorer som kan uppstå i skolan. De olika negativa faktorer som då kan vara förklaringar är konflikter med kamrater, eller låga förväntningar hos eleven själv. I arbetet med dessa unga har kuratorerna, men även elevhälsan, en viktig roll. I detta arbete är samverkan internt, men även externt i skolan mycket viktig, det vill säga att samverkan internt i elevhälsan fungerar, men även att samverkan med mentorer, lärare samt rektorerna fungerar på ett tillfredsställande sätt (Cederberg 2012:36).

Utifrån frågeställningarna syns en röd tråd i det som intervjupersonerna presenterar och som i tidigare forskning redovisats. I likhet med vad som presenteras i den tidigare forskningen om den psykiska ohälsan bland ungdomar, är det många unga som idag lider av en ökad stress och oro. Kuratorerna pekar på att det är vanligare att tjejer kommer och vill prata än killar. Kuratorerna lyfter, i likhet med litteraturen upp att killar i högre grad kommer efter det att de blivit rekommenderade av en annan vuxen. Utifrån det som har presenterats och tagits upp inom ramen för forskningens resultat och tidigare forskning kan betydelsen av vuxenstödet betonas ytterligare. Många av informanterna pekar på att vuxna runt den unge har en viktig roll så att den unge inte utvecklar en psykisk ohälsa. Utifrån detta resonemang kan kopplingen till vikten av samverkan göras. Ett mönster som framträder i undersökningen är att informanterna lyfter fram att samverkan både internt i skolan och externt med andra myndigheter kan bli mycket bättre. Det som var mest alarmerande i kuratorernas svar var att de uppgav att det från andra parter fanns en ovilja till samverkan och att det fanns brister i kommunikationen. Detta är en farlig utveckling då det genom tidigare forskning och informanternas svar kan konstateras att den psykiska ohälsan bland unga idag ökar. Det som dock även kan punkteras är, i likhet med vad kuratorerna lyfter fram, att den viktigaste samverkan är det samarbete som kuratorn har med elevens familj. Att denna samverkan är bra är det många av informanterna som lyfter fram. Flera av kuratorerna uppger att om inte samverkan med familjen är bra, kommer inte heller samverkan med eleven att vara bra. Många av kuratorerna säger att om denna samverkan brister, kommer inte eleverna till dem.

Föräldrarna + Lärarna + Skolledningen + Kuratorerna = Elevens psykiska hälsa
Elev

Figur 6:1 – Vuxna aktörers roller och elevens psykiska utveckling

Figur 6:1 ovan syftar till att illustrera vuxna aktörers olika roller och deras betydelse för den enskilde eleven. Detta innebär att rollinnehavarnas samverkan med varandra och med eleven kan få betydelse för elevens utveckling av en god psykisk hälsa. Varje vuxen aktör får såttillvida en viktig inverkan på elevens utveckling under sin uppväxttid. Därför är det viktigt att denna samverkan sker på ett tillfredsställande sätt, så att den unge redan i ett tidigt skede kan känna en trygghet och på så vis utveckla en god psykisk hälsa. Varje vuxenrollsinnehavare har såttillvida en betydelse som kan innebära att om den ena rollinnehavarens samverkan med eleven och/eller de övriga vuxna faller bort, så läggs ett större ansvar på övriga vuxna rollinnehavare för att nivån av psykisk hälsa ska vara intakt. I detta samverkansarbete har kuratorn en viktig och betydelsefull roll som sensor som känner av klimatet mellan eleverna och på det sättet kan upptäcka/observera enskilda elever i riskzonen. Kuratorn har också rollen som koordinator och samordnare av arbetet mellan de olika vuxna aktörerna. Kuratorn är även ett stöd till och ett språkrör för den elev som far illa. Kuratorer har såttillvida ett stort mandat att värna och ett omfattande ansvar att bära.

Utifrån det som har tagits upp i den tidigare forskningen samt de svar som informanterna har lyft fram har forskningens syfte och frågeställningar kunnat bli besvarade. Psykisk ohälsa bland ungdomar är en omfattande problematik som i grund och botten kan vara svår att avgränsa. I forskningen har avgränsningen gjorts till skolan, åldern 13 till 15 år samt till 10 högstadieskolor i Skåne. Utifrån det material som har tagits fram till denna forskning har en djupare förståelse för problematiken kunnat göras och genom det 10 intervjuer som gjorts har arbetets frågeställningar kunnat bli besvarade. Många funderingar gällande den psykiska ohälsan och samverkan mellan de olika aktörerna har under forskningens gång väckts. Då det finns en oerhörd bredd inom området psykisk ohälsa finns det definitivt en nyfikenhet och lust att utforska ämnet ytterligare. Det som då eventuellt skulle kunna vidareutvecklas i en framtida forskning är att fler delar av det intersektionella perspektivet analyseras och diskuteras. Inom ramen för denna forskning har ett större fokus dock varit riktat mot genus/könsperspektivet istället för de övriga delarna inom det intersektionella perspektivet (klass, etnicitet och sexualitet). Detta för att göra ytterligare en avgränsning (Mattsson 2010: 19). Genusperspektivet har i detta arbete varit mycket intressant att diskutera, då det genom informanternas svar bekräftats att det finns en viss distinktion i killars och tjejers psykiska ohälsa, men att det i princip inte finns någon skillnad i hur kuratorernas arbete med respektive kön bedrivs, vilket var oerhört intressant att kunna konstatera. Ytterligare avgränsades även arbetet genom att enbart informanter från skolor med kommunal huvudman valdes. Det som dock eventuell skulle kunna tillföras i en framtida forskningsstudie, inom detta ämnesområde, är om även informanter från skolor med fristående/enskild huvudman intervjuas. Vid tillägg av dessa olika delar, som medvetet valts bort för att avgränsa forskningen, hade de eventuellt medfört ett annat forskningsresultat. Det är svårt att svara på hur mycket i forskningen som skulle ändrats, men studien hade då eventuellt kunnat fördjupas ytterligare, då fler delar inom området psykisk ohälsa och kurativt arbete kunnat diskuteras. Givetvis går det inte att göra en generalisering av min forskningsstudie att så här arbetar alla kuratorer, eller att så här säger alla kuratorer i frågan om samverkan och arbetsmetoder med eleven. Det min forskning gör är att belysa ett fåtal utvalda

skolor och ett fåtal utvalda kuratorer och deras svar på hur de upplever sitt arbete i skolan och med eleven. Jag anser att jag har fått ett djup i arbetet och svar som skapar en inblick i arbetet och problematiken, men jag tror för att kunna genomföra en studie där resultaten kan generaliseras så krävs det att ett större antal kuratorer blir tillfrågade gällande deras arbete. Detta är eventuellt ytterligare en idé till en framtida forskning och ytterligare ett bra och intressant upplägg som är värt att begrunda.

7. Sammanfattning

Syftet med denna studie är att utifrån skolkuratorers perspektiv undersöka hur de arbetar i skolan, för att hjälpa ungdomar i åldern 13-15 år som lider av någon form av psykisk ohälsa. För att uppfylla syftet har jag utgått från följande frågeställningar: Hur beskriver kuratorerna sitt arbete med ungdomar med psykisk ohälsa? Vad menar kuratorerna är vanliga orsaker till ungdomars psykiska ohälsa? Framgår det i kuratorns beskrivningar att de arbetar utifrån särskilda metoder? Arbetar kuratorerna olika beroende på om det är flickor eller pojkar som de möter? Samverkar kuratorerna med andra myndigheter och i vilka sammanhang och på vilket sätt? Vilka positiva effekter upplever kuratorerna att det finns med samverkan mellan dem och andra myndigheter? Upplever kuratorerna att det finns några konkreta svårigheter, i den samverkan som sker med andra myndigheter? och Framträder det mönster och skillnader i de intervjuade kuratorernas beskrivning av sitt arbete?

Jag har valt att avgränsa studien så att de kuratorer som intervjuats ska arbeta i Skånes grundskolor, med kommunal huvudman. I studien har tio informanter intervjuats. I arbetet har den kvalitativa metoden bedömts fungera bäst, utifrån det syfte och de frågeställningar som har formulerats. Tanken bakom användningen av den kvalitativa metoden är att en generalisering inte ska göras till en större enhet. Fokus ligger mer på ett djupare plan där förståelse av den enskilde kuratorns arbete är utgångspunkten.

Analysen av det empiriska materialet har utgått ifrån fyra teorier, nätverksteorin, nätverksutbytesteorin, utvecklingsekologin och sociala fakta. Teorierna, nätverksteori och nätverksutbytesteorin, kan ses som sammanvävda utifrån samverkan och organisation. Dessa teorier är vidare anknutna till de arbetsmetoder som de intervjuade kuratorerna i skolan tillämpar i sitt arbete. Teorierna, utvecklingsekologi och sociala fakta, används för att förstå psykisk ohälsa som fenomen och vilka bakomliggande förklaring som finns till varför ungdomar idag lider av en ökad psykisk ohälsa.

De mönster som syns, inom ramen för de intervjuade kuratorernas arbete, är att majoriteten av informanterna lyfter fram vikten och betydelsen av de enskilda samtalen med eleven samt att de i detta arbete tillämpar sig av metoder såsom kognitiv beteendeterapi (KBT), motiverande samtal (MI) och lösningsfokuserad metod. En konkret skillnad, mellan kuratorernas arbete, var att endast en minoritet av informanterna arbetade förebyggande ute i klasserna och med grupper. De flesta av de intervjuade kuratorerna lyfte fram att de upplevde att det

fanns för lite tid till att kunna arbeta ute i klasserna. Kuratorerna uttryckte att den tid som finns i deras tjänster är mycket begränsad och de har många elever som kommer till dem dagligen. Prioriteringen blir då de elever som redan är aktuella hos kuratorn och behöver akut hjälp. Ytterligare ett resultat som lyftes fram, i informanternas svar, är att samverkan med andra aktörer inte alltid är så lätt. Kuratorerna uttryckte att samverkan med barn- och ungdomspsykiatri (BUP) och socialtjänsten behöver utvecklas och att det i samverkansarbetet finns brister i både information och kommunikation. Samverkan med elevernas familjer, aktörer internt i skolan, liksom andra samverkanspartners uppgavs dock generellt fungera väl.

8. Referenser

Intervjuer:

	<i>Intervjudatum</i>
Informant 1-	2013-09-11
Informant 2-	2013-09-18
Informant 3 -	2013-09-11
Informant 4-	2013-09-13
Informant 5-	2013-09-20
Informant 6-	2013-09-17
Informant 7-	2013-09-20
Informant 8-	2013-09-13
Informant 9-	2013-09-16
Informant 10-	2013-09-20

Böcker:

Andersson Bengt- Erik (1986) *Utvecklingsekologi*. Studentlitteratur, Lund

Alvesson, Mats (2011) *Att tänka nytt om intervjun: nya metaforer för intervjun*. Intervjuer, genomförande, tolkning och reflexivitet. Malmö: Liber

Bernard, H Russell (2002) *Interviewing: Unstructured and Semistructured*. Research Methods in Anthropology, qualitative and quantitative methods. Altamira press, Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford.

Bronfenbrenner Urie (1979) *The Ecology of Human Development. Experiments by nature and design*. President and Fellows of Harvard College, printed in the United States of America

Bryman Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber AB, Malmö

Cederberg, Margareta (2012) *Gymnasieskolan- inte en skola för alla? En forskningssammanställning om låg utbildning och hälsa*. Ett diskussionsunderlag framtaget för Kommission för ett socialt hållbart Malmö. Malmö stad

Daneback, Kristian & Månsson, Axel- Sven (2008) *Internetforskning*. I Meeuwisse, Anna, Swärd, Hans, Eliasson- Lappalainen, Rosmarie & Jacobsson, Katarina (red.) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och kultur

Danermark, Berth (2004) *Samverkan – en fråga om makt*. LäroMedia Örebro AB

Denscombe, Martyn (2009) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur AB

D- Wester Yvonne (2005) *Socionomen i skolan*. Förlagshuset Gothia AB, Stockholm

Ekstedt Thomas, Ritzau Anja, Aldrin Inger, Ahx Elin, Ericsson Hanna, Ohlsson Tor, Sigurgeirsdóttir Anna (2013) *LUNK 2013 – Lunds ungdomsenkät. Resultat och slutsatser*. Lund.se, Lund kommun

Ericsson Ingegerd (2010) *Organisering av socialt arbete i skolan*. I Cederberg Margareta (red.). Kunskapsstöd för socialt arbete i skolan – en exemplifierande forskningsöverblick. Stadskontoret i Malmö, Malmö stad

Eriksson- Sjöo, Tina (2012) *Utmaningar och bemötande i flyktingmottagandet*. Malmö Höskola – Hälsa och samhälle, Licentiatavhandling 2012:3. Holmbergs, Malmö

Erling A & Hwang P (2001) *Ungdomspsykologi. Utveckling och livsvillkor*. Natur och kultur. Stockholm

Esaiasson Peter, Gilljam Mikael, Oscarsson Henrik & Wängnerud Lena (2003) *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Norstedts Juridik AB, Stockholm

Imsen Gunn (2006) *Elevers värld. Introduktion till pedagogisk psykologi*. Studentlitteratur AB, Lund

Jacobsson, Katarina & Meeuwisse, Anna (2008) *Fallstudieforskning*. I Meeuwisse, Anna, Swärd, Hans, Eliasson- Lappalainen, Rosmarie & Jacobsson, Katarina (red.) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och kultur

Kalman, Hildur och Lövgren, Veronica (2012) *Etik i forskning och etiska dilemman – En introduktion*. I Kalman, Hildur och Lövgren, Veronica (red.) *Etiska dilemman, forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB

Larsson, Sam (2005) *Kvalitativ metod - en introduktion*. I Larsson, Sam, Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red.) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Levin, Claes (2008) *Att undersöka det sociala – några ingångar*. I Meeuwisse, Anna, Swärd, Hans, Eliasson- Lappalainen, Rosmarie & Jacobsson, Katarina (red.) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och kultur

Lindberg, Odd (2007) *Skammen är det värsta*. I Thors, Christina (red.) *Utstött – en bok om mobbing*. Lärarförbundets förlag, Stockholm.

Loseke, Donileen R (2003) *Thinking about Social Problems*. Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey.

Lundsbye, Maths, Sandell, Göran, Währborg, Peter, Fälth, Tommie & Holmberg, Björn (2010) *Familjeterapins grunder. Ett interaktionistiskt perspektiv, baserat på system-, process- och kommunikationsteori*. Team Media Sweden AB, Falkenberg

Mattsson, Tina (2010) *Intersektionalitet i socialt arbete. Teori, Reflektion och Praxis*. Gleerups Utbildning AB, Malmö

Nilsson, Lennart (2007) *Den grymma tystnaden*. Sara Damber berättar för Lennart Nilsson. I Thors, Christina (red.) *Utstött – en bok om mobbing*. Lärarförbundets förlag, Stockholm.

O'Connell Davidson, Julia och Layder, Derek (1994) *Methods, Sex and Madness*. London and New York: Routledge.

Repstad, Pål (2005) *Sociologiska perspektiv i vård, omsorg och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur AB

Rimsten, Olle (2006) *Diskriminering och annan kränkande behandling – i skola och förskola*. Norstedts Juridik AB. Stockholm

Ritzer, George (2009) *Sociologisk Teori*. Malmö: Liber AB

Rosén, Anne- Sofie (1995) *Ungdomars livsprojekt i tonåren*. I Beskow, Jan (red.). *Rätt Till Liv Lust Till Liv. Om självmordsbeteende bland barn och ungdomar*. Ord & Form AB, Uppsala

Rydellius, Per- Anders (1995) *Respektera barns signaler om störda familjeförhållanden*. I Beskow, Jan (red.). *Rätt Till Liv Lust Till Liv. Om självmordsbeteende bland barn och ungdomar*. Ord & Form AB, Uppsala

Thullberg, Per, Wigzell, Kerstin & Ågren, Gunnar (2004) *Tänk långsiktigt! – En samhällsekonomisk modell för prioriteringar som påverkar barns psykiska hälsa*. Skolverket, Socialstyrelsen & Statens Folkhälsoinstitut, Stockholm

Thullberg, Per & Eriksson, Eva- Lotta (2010) *Erfarenheter av samverkan kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa*. Skolverket, Danagårds grafiska, Stockholm

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Von Knorring, Anne-Liis & Kristiansson, Gunilla (1995) *Depression och självmordsbeteende hos ungdomar*. I Beskow, Jan (red.). *Rätt Till Liv Lust Till Liv. Om självmordsbeteende bland barn och ungdomar*. Ord & Form AB, Uppsala

Öberg, Peter (2011) *Livshistorieintervjuer*. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber AB

Tidskrifter/ vetenskapliga artiklar:

Hammersley, Martyn (2009) *Against the ethicists: on the evils of ethical regulation*. International Journal of Social Research Methodology. Vol. 12, No. 3. Routledge, Taylor and Francis Group.
(Hämtad: 2013-05-25)

Karlsson P.A Hans (2013) *Skolkuratorn*. Socionomen – Facktidskriften för kvalificerat socialt arbete. Nr. 2

Rapporter/ avhandlingar:

Eriksson- Sjö, Tina & Ekblad Solvig (2010) *Hälsoskola för nyanlända flyktingar*. I Malmsten, Jenny (red.) Migrationens utmaningar inom hälsa, omsorg och vård. FoU- rapport 2010:2, Stadskontoret, Malmö stad och Malmö Högskola, Holmbergs Malmö

Ohlman, Sven (2013) *Upptäcka psykisk ohälsa hos barn och ungdomar – en sammanställning av systematiska översikter*. Socialstyrelsen, art.nr 2013-1-8

Rapport 1, - http://www.bris.se/upload/Articles/BRIS-rapport_2013_tabellbilaga.pdf

(Hämtad 2013-05-21)

Rapport 2 – BRIS, Studie från BRIS 2012. *Barns egna ord om sin psykiska ohälsa. Se hela mig!*. Grafiska punkten, Växjö. -

http://www.bris.se/upload/Articles/Rapport_hela%20mig_webb_ensidig.pdf

(Hämtad 2013-12-08)

Rosander Pia (2012) *The importance of personality, IQ and learning approaches. Predicting academic performance*. Media- Tryck, Lund University, Department of Psychology, Lund

Socialstyrelsen (2010) *Social rapport 2010*. Edita Västra Aros, Västerås, mars 2010. Artikel nr. 2010-3-11

SOU (2006:77) *Ungdomar, stress och psykisk ohälsa. Analyser och förslag till åtgärder*. Slutbetänkande av utredningen om ungdomars psykiska hälsa. Edita Sverige AB, Stockholm

SOU (2010:95) *Se, tolka och agera – allas rätt till en likvärdig utbildning*. Slutbetänkande av Utredningen om utsatta barn i skolan. Elanders Sverige AB, Stockholm

SOU (2010:65) *Kompetens och ansvar*. Betänkande av 2009 års Behörighetsutredning. Elanders Sverige AB, Stockholm

SOU (2010:64) *"Se de tidiga tecknen"* – forskare reflekterar över sju berättelser från förskola och skola. Delbetänkande av Utredningen om översyn av skolans arbete med utsatta barn. Elanders Sverige AB, Stockholm

Tegenfeldt, Thomas & Hellgren, Lars (2009) *Skolhälsovårdens metoder för att förebygga psykisk ohälsa – en nationell inventering*. Socialstyrelsen, art.nr 2009-126-238

Tegnell, Anders & Hellgren, Lars (2010) *Att mäta kvalitet i skolhälsovårdens/ elevhälsans arbete med psykisk ohälsa*. Socialstyrelsen, art.nr 2010-12-2

Internetkällor:

Internet 1, - <http://www.bris.se/?pageID=230> (Hämtad 2013-05-21)

Skolverket (2012) *Mer om... Tydligare krav på elevhälsan*. Juridisk vägledning, granskad februari 2012 - http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.126247!/Menu/article/attachment/Elevh%C3%A4lsa%20-%20120228.pdf (Hämtad 2013-10-21)

Berg, Kim Insoo och De Shazer, Steve (1982) *Building Solutions with Mandated clients*. Brief Family Therapy Center, Solutions since 1982, Milwaukee, USA - http://www.sfbta.org/bftc/Steve&Insoo_PDFs/BuildingSolutionsWithMandatedClients.pdf (Hämtad 2013-11-27)

DISA - <http://www.disa-metoden.com/> (Hämtad 2013-12-16)

COOL kids - <http://www.bup.se/Global/Utvecklingsarbete/publicerat/fou/Cool-kids.pdf> (Hämtad 2013-12-16)

Lagar:

Skollag (2010:800)
(Hämtad 2013-05-20)

Förvaltningslag (1986:223)
(Hämtad 2013-10-21)

9. Bilagor

Bilaga 1 - Intervjuguide

Bakgrund informanter:

Kommun:

Kön: Man Kvinna
Ålder: -24 år 25-44 år 45-64 år 65+
Vilken utbildning har du?:

1. Kan ni vara vänlig att börja med att presentera vad ni jobbar med på skolan.

Hur länge har du varit verksam som kurator?:

Mindre än 1 år 1-2 år 3-5 år 6-10 år Mer än 11 år

Kontakt med eleverna:

2. Kan ni berätta hur ni kommer i kontakt med barnen, hur får ni vetskapen om barnens problematik? – Att de mår dåligt osv.?

Hur kommer du i kontakt med tjejer och hur kommer du i kontakt med killar?

Genus:

3. Kan ni utläsa någon större skillnad på de problem som tjejerna lyfter upp jämfört med de problem som killarna tar upp?

Orsaksfaktorer:

4. Hur vanligt upplever ni att det är att ungdomen lider av psykiska besvär/ ohälsa på grund av orsaksfaktorer som:
 skolan
 kamrater
 rädsla/ oro eller
 mobbing/ kränkande behandling?

Hur vanligt är det när det gäller tjejer och hur vanligt är det när det gäller killar? Vilka är besvären för respektive kön?

Metoder:

5. Vilka metoder tillämpar ni er av i ert arbete med ungdomar med psykisk ohälsa?
 Vilka metoder tillämpar ni er av i arbetet med tjejer respektive med killar?
 Vilka fördelar och nackdelar upplever ni själva att det finns med dessa metoder?

Samverkan:

6. Hur ser metodarbetet ut utifrån samverkansaspekten med andra myndigheter, både internt och externt (verksamhet och familj)?
 Hur ser detta samverkansarbete ut om eleven är tjej respektive kille?

Vilka positiva effekter upplever ni att det finns med samverkan mellan er och andra myndigheter?

I denna samverkan med andra myndigheter, upplever ni att det finnas några konkreta svårigheter?

Ökning av psykisk ohälsa:

7. De förs mycket diskussion i tidningar och media om att den psykiska ohälsan bland ungdomar ständigt ökar. Är det en bild som ni kan hålla med om, eller vad är er upplevelse?
Är din bild likadan när det gäller tjejer respektive killar. Skillnad över tid?

Optimalt kurativt arbete:

8. Hur ser det mest optimala kurativa arbetet ut med ungdomar som har problem?
Hur ser det mest optimala kurativa arbetet ut med tjejer respektive killar?
Vilka hinder ser du finns för att göra ett sådant optimalt arbete?
Hur kan de hinder då tas bort?
Vem kan ta bort dessa hinder?

Bilaga 2 - Tabellbilaga – BRIS rapporten 2013

Kön

	2012	2012	2011	2011
<i>Kön</i>	<i>Antal</i>	<i>Andel</i>	<i>Antal</i>	<i>Andel</i>
Flickor	23 359	81 %	20 278	78 %
Pojkar	5 067	18 %	5 299	20 %
Ej framkommit	292	1 %	323	1 %
Summa	28 718	100 %	25 900	100 %

Tabell 1:1: Siffror tagna från BRIS- rapporten 2013. Tabellbilaga (Rapport 1, s.3)

Ålder (medelåldern per flicka respektive per pojke, totalt)

<i>Kön</i>	2012	2011
Flickor	14,1	13,8
Pojkar	14,0	13,9
Totalt	14,0	13,8

Tabell 1:2: Siffror tagna från BRIS- rapporten 2013. Tabellbilaga (Rapport 1, s.3)

Kontakt med BRIS

År	BRIS 116 111	BRIS Mejl	BRIS Chatt	BRIS Diskussions- forum	Totalt antal
2003	16 008	6 036		3 900	25 944
2004	14 450	7 683		6 000	28 133
2005	10 778	8 459		9 300	28 537
2006	11 588	9 685		14 906	36 179
2007	11 551	9 797	53	15 062	36 463
2008	13 014	8 029	805	27 245	49 093
2009	12 333	7 440	1 838	26 814	48 425
2010	13 327	7 348	3 053	28 489	52 217
2011	13 440	7 394	5 066	38 484	64 384
2012	12 925	9 511	6 282	46 507	75 225

Tabell 1:3: Siffror tagna från BRIS- rapporten 2013. Tabellbilaga (Rapport 1, s.2)

Bilaga 3 – Bilaga för begreppsdefinition – DISA och COOL kids

DISA

DISA är en arbetsmetod som ska hjälpa ungdomar att hitta strategier för att kunna hantera sin vardag. Fokus ligger i att lyfta fram och betona positiva egenskaper hos den unge. DISA är en förebyggande arbetsmetod som bland annat kuratorer i skolan använder sig av. I arbetet arbetar man i grupper/ samtalsgrupper men majoriteten av arbetet med den enskilde sker ändå på individnivå. DISA som arbetsmetod kräver en del planering och detta innebär att förberedelser från verksamhetsansvariga och övriga inblandade är av stor vikt. I arbetet behöver man: vara minst två gruppleddare (det underlättar metodarbetet), planera (träffar gruppen i cirka 1,5 timme varje vecka i en tio veckors period), tjejgrupper (gruppen bör inte överstiga 12-14 tjejer, idealet är dock högst 10 tjejer/ grupp), material (varje tillfälle bygger på det föregående tillfällets övningar och vad som gjorts under förra lektionen) och lokalen är även viktigt att ta i beaktning när man arbetar med gruppen, då lokalen ska vara anpassad efter både att kunna arbeta i större grupper, men även att lokalen är anpassad utefter med individuella övningsmoment (<http://www.disa-metoden.com/>).

COOL kids

COOL kids är en arbetsmetod där exempelvis kuratorer på skolan arbetar med KBT- behandling för barn som har ångest. COOL kids- behandling för barn innebär bland annat gruppsamtal och föräldrträffar vid totalt sätt 10 tillfällen. När barnet får ta del av COOL kids program får barnets föräldrar samtidigt liknande information i en annan grupp, för att lättare kunna möta barnets problematik. Inom ramen för behandlingen finns en gemensam familjegenomgång i grupp där den gångna veckan diskuteras. I denna genomgång delar terapeuten upp barnet och föräldrarna, så att man först pratar enskilt med barnet och sedan enskilt med föräldrarna. Innan en avslutning äger rum samlas barnet, föräldrarna och terapeuten tillsammans. Inom ramen för behandlingen tas olika teman upp för olika övningar och mellan de olika träffarna så övar barnet och föräldrarna själva (<http://www.bup.se/Global/Utvecklingsarbete/publicerat/fou/Cool-kids.pdf>).